

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİHİ ALANLARDA RİSK YÖNETİMİ:
ANKARA KALESİ ÖRNEĞİ

Gülnaz KOÇAK ELMAS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalını

Şubat-2022
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

..... tarafından hazırlanan “.....”
adlı tez çalışması .../.../... tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği / oy
çokluğu ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
..... Anabilim Dalı’nda YÜKSEK
LİSANS/DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Unvanı Adı SOYADI

.....

Danışman

Unvanı Adı SOYADI

.....

Üye

Unvanı Adı SOYADI

.....

Üye

Unvanı Adı SOYADI

.....

Üye

Unvanı Adı SOYADI

.....

Yukarıdaki sonucu onaylıyorum.

Prof. Dr. Saadettin Erhan Kesen
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all materials and results that are not original to this work.

İmza
Gölnaz KOÇAK ELMAS
Tarih:

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİHİ ALANLARDA RİSK YÖNETİMİ: ANKARA KALESİ ÖRNEĞİ

Gülnaz KOÇAK ELMAS

**Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı**

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Saadet Armağan GÜLEÇ KORUMAZ

2022, 173 Sayfa

Jüri

**Dr. Öğr. Üyesi Saadet Armağan GÜLEÇ KORUMAZ
Prof. Dr. Serra Zerrin KORKMAZ
Doç. Dr. Fatih SEMERCİ**

Geçmişten günümüze kültürel mirasımız tarih boyunca korunmaya çalışılmış fakat her zaman çeşitli risklerle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle sel, yangın, deprem gibi doğal tehlikelerin bulunduğu alanlarda kültürel miras birçok riskle karşı karşıya kalmıştır. Tarih boyunca çeşitli doğal ve insan kaynaklı tehlikeler nedeniyle yeri doldurulamayacak kadar değerli ve önemli kültürel kaynakları kaybettiğimize şahitlik etmiş bulunmaktayız. Kültürel mirasımız sadece afetlerden dolayı risk altında değildir, aynı zamanda acil durum, afet sonrası kurtarma çalışmaları ve afet sonrası yeniden yapılanma aşamalarında da birçok riskle karşı karşıya kalmaktadır. Bu risklerin dışında uzun süreli olarak yavaş ilerleyen fakat kültürel miras için risk faktörü olan artan nüfus, kentleşme baskısı, kalkınma baskıları, imar düzenlemeleri, yoksulluk, vandalizm, turizm etkisi, tedbirsizlik, taşıyıcı sistem hasarı, kötü kullanım gibi faktörler de kültürel mirasa karşı risk oluşturmaktadır. Risk oluşturan faktörler sadece anıtsal yapılar için değil aynı zamanda kentsel alanlarda da kültürel miras yapı ve yapı gruplarını tehdit etmektedir. Türkiye'deki kentsel miras alanlarındaki yapılara ilişkin yeterli düzeyde envanter çalışmalarının bulunmaması kültürel mirası tehdit eden unsurların etkilerinin değerlendirilmesini güçlendirmiştir. Tehdit unsurlarının kentsel alanlara doğru ilerlediğine dikkat çekmek gerekir. Çeşitli değişim, dönüşüm süreçlerine maruz kalan, özgün dokuları göz ardı edilerek onarılmaya çalışılan yapılar, yanlış uygulamalar ve gerekli tedbirlerin alınmaması nedeniyle zaman içerisinde kontrol edilmesi zor bir hal almakta ve kaderine terk edilmektedir. Bu tez kapsamında Anadolu'nun başkenti Ankara'nın Kale ve çevresindeki yapıların risk analizleri değerlendirmeye alınmıştır. Ankara, Bizans ve Selçuklu döneminden sonra 1920'lerde kale ve çevresinde ilk zamanlar küçük birbirinden ayrı kale eteğinde yer alan geleneksel konutlardan meydana gelmiş bir kenttir. Zamanla gelişen bölge birçok medeniyete de ev sahipliği yapmıştır. Çalışma kapsamında zaman içerisinde hızla değişen ve gelişen bu bölgede yer alan tarihi yapıların risk analizleri yapılarak öncelikli riskler belirlenmiş ve bu risklerin yönetimine yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Kale, Kültürel Miras, Risk, Tehdit.

ABSTRACT

MS THESIS

RISK MANAGEMENT IN HISTORICAL AREAS: THE CASE OF ANKARA CASTLE

Gülnaz KOÇAK ELMAS

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Architecture**

Advisor: Assist. Prof. Dr. Saadet Armağan GÜLEÇ KORUMAZ

2022, 173 Sayfa

Jury

**Assist. Prof. Dr. Saadet Armağan GÜLEÇ KORUMAZ
Prof. Dr. Serra Zerrin KORKMAZ
Assoc. Prof. Dr. Fatih SEMERCİ**

Throughout history, there have been efforts to protect our cultural heritage. However, we have encountered various risks, especially in areas affected by floods, fires and earthquakes. History has witnessed the loss of valuable and important cultural resources due to numerous natural and human-made hazards. Our cultural heritage is not only at risk of disasters but also in the stages of emergency, post-disaster recovery and reconstruction. In addition to these, factors such as tourism, population increase, urbanization and development pressure, zoning regulations, poverty, vandalism, imprudence, damage to the carrying system and misuse also pose a risk to cultural heritage. Threatening factors are not limited to monumental structures; they include cultural heritage structures and building groups in urban areas as well. The lack of adequate inventory studies on structures in urban heritage areas of Turkey has strengthened the assessment of the effects of elements posing a threat. It should be noted that the threat elements are moving towards urban areas. The structures, which are exposed to various processes of change and transformation without remaining true to the original, become difficult to control over time and are left to their fate because of misapplications and failing to take the necessary precautions. Within the scope of this thesis, a series of analysis of the Castle and surrounding structures of Ankara, the capital of Anatolia, were evaluated. After the Byzantine and Seljuk periods, Ankara was a city that consisted of traditional small residences which were initially separated and located in the Castle and its surroundings in the 1920s. The region, which has developed over time, has also hosted many civilizations. In this study, the risk analysis of the changing and developing historical buildings in this region was made and the primary risks were determined. Finally, suggestions were made for the management of these risks.

Keywords: Castle, Culturel Heritage, Risk, Threaten.

ÖNSÖZ

“Tarihi Alanlarda Risk Yönetimi: Ankara Kalesi Örneği” adlı çalışma Konya Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı’na Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans tez sürecimde bilgisiyle ve tecrübesiyle yanımda olan çok değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Saadet Armağan GÜLEÇ KORUMAZ’a,

Restorasyon anabilim dalını sevdiğim, bilgisi ve desteğiyle yol gösteren Prof. Dr. Mehmet Emin BAŞAR’a,

Lisans ve lisansüstü eğitimim boyunca yardımını esirgemeyen değerli meslektaşım Maide Berfu BAYRAKTAR’a,

Araştırma konuma kaynak desteği sağlayan Ankara Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü çalışanlarına, Ankara Büyükşehir Belediyesi mimarlarına ve KUDEB Müdürü Sayın Berathan BEDİR’e, Altındağ Sosyal Hizmet Merkezi’ne, ‘Tespit, Yönlendirme ve Vaka Yönetimine İlişkin Sosyal Hizmet Merkezleri’nin Desteklenmesi Projesi’nde görevli personele sosyal analiz konusunda bana destek olup, sahada yardımcı olmaları ve gerekli sabrı göstermelerinden dolayı teşekkür ederim.

Hayatım boyunca sabretmeyi ve hayallerimin peşinden koşmam için elinden gelen şeyi yapan, motive eden, güç veren annem Mualla KOÇAK’a ve babam Mücahit KOÇAK’a, araştırmalarımnda bana her zaman destek olan kardeşim Dyt. Gülşah KOÇAK’a,

Hayallerimi gerçekleştirmem için destek olan herkese,
Sevgilerimi sunarım.

Gülnaz KOÇAK ELMAS
Ankara-2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç	3
1.2. Kapsam	4
1.3. Yöntem.....	5
1.4. Kaynak Araştırması	6
2. RİSK VE RİSK YÖNETİMİ	10
2.1. Risk Kavramı	10
2.2. Risk Yönetiminin Hedefleri ve Aşamaları.....	11
2.3. Kültürel Miras ve Riskler	15
2.3.1. Kültürel Miras ve Risklerle İlgili Türkiye’den Örnekler.....	18
2.3.2. Kültürel Miras ve Risklerle İlgili Dünyadan Örnekler	21
2.4. Kültürel Miras ve Risk Yönetimi.....	30
2.4.1. Kültürel Miras ve Risk Yönetimi ile İlgili Türkiye’den Yöntem Örnekleri.	37
2.4.2. Kültürel Miras ve Risk Yönetimi ile İlgili Dünyadan Yöntem Örnekleri	44
3. GÖZLEMSEL DEĞERLENDİRME VE RİSK ANALİZİ YÖNTEMİNİN ANKARA KALESİ’NDE UYGULANMASI	49
3.1. Risk Analizi Yöntemi	49
3.2. Risk Analizi Yöntemi Aşamaları ve Araçları	49
4. ALAN ÇALIŞMASI	54
4.1. Ankara Tarihçesi.....	54
4.2. Ankara Kentleşme Süreci ve Şehir Planlamasının Oluşumu.....	58
4.3. Ankara İli Kültür Varlıkları	67
4.4. Ankara Kale Çevresinde Yerleşim Süreci ve Gecekondulaşma	74
4.5. Ankara Kale ve Çevresi Genel Durum	80
4.6. Ankara Kale Çevresindeki Risk Türleri ve Riskli Yapılar	87
4.7. Risk Derecelerine Göre Yapılar.....	98
4.7.1. Çok yüksek risk grubu yapılar	98
4.7.2. Yüksek Risk Grubu Yapılar.....	106
4.7.3. Orta Risk Grubu Yapılar.....	117
4.7.4. Düşük Risk Grubu Yapılar	130
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	142

5.1. Sonuçlar ve Bulgular	142
5.2. Değerlendirme ve Öneriler	144
KAYNAKLAR	149
EKLER	155

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

Simgeleri yazmaya buradan başlayınız ve yazım kılavuzunda belirtildiği şekilde düzenleyiniz. Simgelerin bitiminden sonra, kısaltmalar başlığından önce bir satır boşluk bırakınız.

Kısaltmalar

ABB	Ankara Büyükşehir Belediyesi
AYM	Afet Yönetim Merkezi
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
ICOM	International Council of Museums
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
ISMEP	İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi
KUDEB	Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu
RG	Resmi Gazete
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

1. GİRİŞ

Kültür, kültürel miras, kültürel mirası koruma kavramları üzerinde düşünülen, üzerinde çalışmalar yapılmış ve zaman zaman birçok tartışmaya sebep olmuş kavramlardır. Günümüzde koruma kavramı ve kültürel miras, tek yapı ölçeğinden çıkarak kültürel değerler, gelenekler, yaşama biçimleri gibi somut olmayan kültürel miras türlerini de içine alacak biçimde genişlemiştir. Kültürel miras kavramı günümüzde ulusal, uluslararası metin ve sözleşmelerle korunma altına alınmaya ve somut değerlerle arasındaki ilişki çözümlenmeye çalışılmaktadır (Değirmenci ve Kaya Köşklük, 2020).

Toplumlarda kültürel mirasın varlığı koruma arzusunu teşvik edici yönde olmuş, medeniyetler kültürel miras değerlerine önem atfetmişlerdir. Fakat zaman içerisinde kültürel miras eskimenin yanı sıra özellikle sel, yangın, deprem gibi doğal tehlikelere maruz kalan alanlarda çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Yaşanan savaşlar, doğal afetler, insan kaynaklı nedenler, kültürel mirasa ve sahip oldukları değerlerine zarar vermiştir. Tüm bu risklere ilave olarak kültürel mirasın yanlış planlama ve uygulama kararları, ya da kötü kullanım gibi nedenlerle sadece kültürel mirasın değil, aynı zamanda kentsel belleğin, kimliğin de kaybına neden olmaktadır.

Toplumların kültürel varlıklarını koruma isteği insanları koruma ve tedbir almaya teşvik etmiştir. Gelişen teknoloji, iklimsel çevre, yaşanan savaşlar ve siyasi tartışmalar, vandalizm, bilinçsiz kullanım ve insan kaynaklı nedenler kültürel mirası olumsuz etkilemektedir. Kültür varlığı Türkiye’de yaşanan kentleşme, nüfus artışı, iklimsel ve jeolojik nedenlerden dolayı da risk altındadır. Tehdit unsurlarına karşı kültürel değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması sürdürülebilir kültürel miras için önemlidir.

Türkiye’de kültürel miras bir çok açıdan risklerle karşı karşıyadır. Kültürel mirasın değer kaybına da neden olan olası risklerin başında fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik nedenler bulunmaktadır. Bu risklere karşı bütünlük bir planlama ve stratejik yaklaşımın ortaya konulması gerekmektedir. Bunun için de süreç içerisinde yer alan paydaşların iletişim halinde olması ve koordineli bir şekilde çalışması gerekmektedir.

Uluslararası alanda önemli bir girişim olan ve 1972 yılında imzalanan UNESCO Dünya Doğal ve Kültürel Mirası Koruma Sözleşmesi devletlere kültürel mirasta risk yönetimi konusunu gündeme getirmiş, bu alanda çeşitli faaliyetler düzenleyerek bir farkındalık oluşturmuştur. Sözleşmeyi kabul eden, doğal ve kültürel mirasa sahip olan

devletlere gerekli yönetim planlarını hazırlama sorumluluğu verilmiştir. Bu çerçevede doğru bir risk yönetimi yapabilmek için öncelikli gerekli olan kültürel mirasın tespiti, risklerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve buna göre stratejinin belirlenmesi faaliyetleri yürütülmektedir.

UNESCO listesinde yer alan 878 Dünya Miras Alanı'ndan 679'u Kültürel Miras alanıdır (Unesco, 2018). Türkiye'deki kültürel miras alanları; kullanım kaynaklı eskime, doğal afetler, fiziksel çevre etkileri, bilinçsiz kullanıcı ile değişen kullanım gerekleri, yerel yönetim ve siyasi etkiler ile verilmiş kararların etkisiyle zarar görebilmektedir. Artan kentleşme kentsel alanları etkilemektedir. Türkiye'de sosyal, ekonomik, politik, siyasi nedenler de kültürel mirası risk altında bırakmaktadır. Türkiye'de iyileşmeye başlayan yasal yönetmelikler, idari yapı ve finansal kaynaklar olmasına rağmen kültürel mirastaki riski azaltacak uygulama ve sistemler henüz yetersizdir.

Yasal yapıdaki bazı düzenlemeler, Kültür Yatırımlarını ve Girişimlerini Teşvik Kanunu 2863 sayılı Kanun'da olduğu gibi kentsel koruma alanlarındaki turizm baskını artırmaktadır. Kentsel yenileme alanlarında uygulanan koruma ilkeleri kültürel miras için zararlı etkiler oluşturabilmektedir. Türkiye'de uygulanan koruma uygulamalarının sadece afet sonrasına göre düzenlenmiş olması afet sonrası oluşabilecek hasarı ve kültürel mirastaki yapı hasarını artırmaktadır. Fiziksel çevrede karşılaşılan en önemli riskler deprem, yangın, vandalizm, kalkınma baskıları, artan nüfus, yoksulluk ve kalkınma baskılarıdır (Gülersoy ve Uzer, 2011).

Kentsel kültürel mirasın risk durumunu azaltmak için fiziksel müdahale, yasal araçlar, sosyal ekonomik önlemlerle birlikte kentsel çevre bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Tarihi kentsel çevrede yapılacak olan analizde mevcut risklere ve bu risklere sebebiyet veren kaynaklara odaklanılmalıdır. Kültür varlığının yok olmaması, değerini kaybetmemesinde risk yönetimi önemlidir. Kültürel varlıklarda meydana gelebilecek kayıpları azaltmak ve önlemek onların gelecek nesillere aktarılabilmesi için temel şarttır. Risk yönetim sürecinde risk unsurlarının etkileri gözlenerek tehdit unsurları belirlenmeli ve meydana getirdikleri riskler tanımlanmalıdır. Değerlere olan etkileri ile etki alanları gibi özelliklerinin gözlemlenmesi ve değerlendirilmesi önemli adımlardır. Risk analizindeki gözlem ve analiz sonuçlarına göre risk analizi yapılmalıdır (Selekoğlu, 2016).

Tez kapsamında Ankara Altındağ ilçesinde yer alan Kale çevresinde taşınmaz kültür varlıklarından tescillenmiş "taşınmaz kültür varlığı" olarak belirlenmiş yapılar için değerlendirme yapılmıştır. Bu amaçla tehdit unsurlarının mevcut durumu

belirlenerek ve risk analizi yapılmış ve tehdit unsurlarının ortadan kaldırılmasına yönelik öneriler verilmiştir. Bu öneriler ile kültür varlıklarını tehdit eden unsurlar belirlenerek yok olma sürecinin durdurulması ve gelecekte meydana gelebilecek risklerin önlenerek bu tehdit unsurlarının kontrol altına alınmasına katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1.1. Amaç

Bir toplumun tarihsel süreçte ürettiği maddi manevi unsurların bütünü olan kültür toplumlari birbirinden ayıran en önemli unsurdur. Kültürlerin izleri kültürlere ait değerler olan örf, adet, gelenek, görenek, yaşam tarzları gibi unsurları kapsamaktadır. Somut ve somut olmayan kültürel mirası, köken bakımından kültürel miras ve modern kültür olarak sınıflandırabilir. Sahip olduğumuz Anadolu, kültürel miras zenginliğı ve çokluğuyla gözde topraklardır. Yıllar geçtikçe anlamını yitiren ve yalınlaşan kültürel miras zamanla yok olmakta ve kültürel hafıza silinmektedir (Diker ve Deniz, 2017).

Toplumların kültürel varlıklarını koruma isteğı insanları koruma ve tedbir almaya teşvik etmiştir. Gelişen teknoloji, iklimsel çevre, yaşanan savaşlar ve siyasi tartışmalar, vandalizm, bilinçsiz kullanım ve insan kaynaklı nedenler kültürel mirası olumsuz etkilemektedir. Kültür varlığı Türkiye’de yaşanan kentleşme, nüfus artışı, iklimsel ve jeolojik nedenlerden dolayı da risk altındadır. Tehdit unsurlarına karşı kültürel değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması sürdürülebilir kültürel miras için önemlidir.

Dini, kültürel, estetik pek çok değerın kuşaklararası miras olarak aktarımında kültür varlığı önemli rol oynamaktadır. Kültür varlığının yok olmaması, değerini kaybetmemesinde risk yönetimi önemlidir. Kültürel varlıklarda meydana gelebilecek kayıpları azaltmak ve önlemek onların gelecek nesillere aktarılabilmesi için temel şarttır. Risk yönetim sürecinde risk unsurlarının etkileri gözlenerek tehdit unsurları belirlenmeli ve meydana getirdikleri riskler tanımlanmalıdır. Değerlere olan etkileri ile etki alanları gibi özelliklerinin gözlemlenmesi ve değerlendirilmesi önemli adımlardır. Risk analizindeki gözlem ve analiz sonuçlarına göre risk analizi yapılmalıdır (Selekoğlu, 2016).

Tez kapsamında Ankara Altındağ İlçesinde yer alan Kale çevresinde taşınmaz kültür varlıklarından tescillenmiş “taşınmaz kültür varlığı” olarak belirlenmiş yapılar için değerlendirme yapılmıştır. Bu amaçla tehdit unsurlarının mevcut durumu

belirlenerek ve risk analizi yoluyla değerlendirilmesi ve tehdit unsurlarının ortadan kaldırılmasına yönelik öneriler verilmiştir. Bu öneriler ile kültür varlıklarını tehdit eden unsurlar belirlenerek yok olma sürecinin durdurulması ve gelecekte meydana gelebilecek risklerin önlenerek bu tehdit unsurlarının kontrol altına alınmasına katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1.2. Kapsam

Çalışma kapsamında risk kavramının kültürel miras üzerindeki etkilerini incelemeye yönelik olarak Ankara Kalesi içerisinde yer alan tescilli yapılar incelenmiştir.

Çalışma temelde iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın literatür araştırmasından oluşan ilk bölümünde risk kavramı, risk yönetimi hedefleri ve aşamaları, kültürel miras ve risk yönetimi konu başlıkları ele alınmıştır. Aynı bölüm içerisinde Risklerin kültürel mirasa etkilerini kapsayan kültürel miras ve risk yönetimine dair Türkiye ve dünya üzerinden örnekler verilmiştir.

Çalışmanın uygulama bölümünde ise Ankara Kalesi ve çevresi tanıtılarak bu alandaki risk türleri ve riskli yapılar tanıtılmıştır. Riskli yapılarla ilgili gözlemlere ve maili inhidam raporlarına göre risk cetveli oluşturulmuş, bu cetvele göre değerlendirme yapılmıştır.

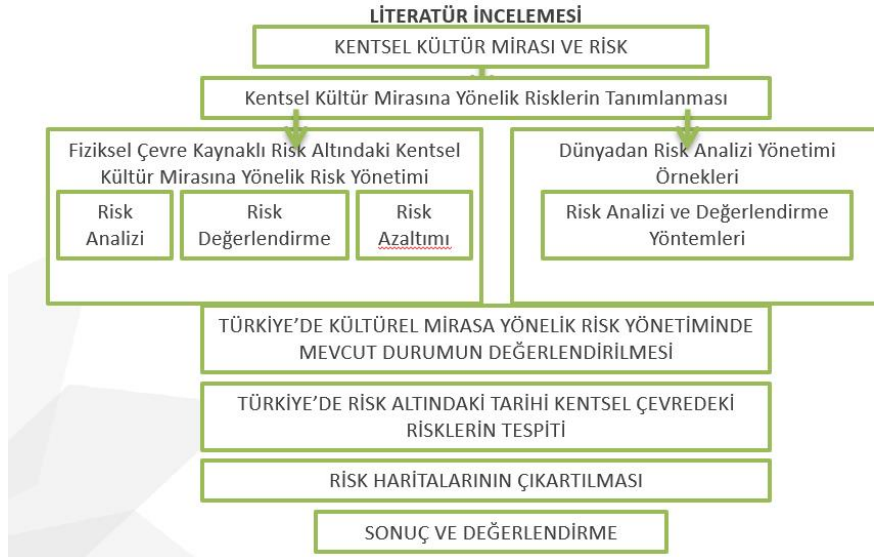
Ankara kalesi, Ankara'nın tarihi kent hafızası için önemli olmakta bulunduğu konum itibariyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bölgelerin kavşak noktasında yer almaktadır. Ulus merkezine doğru konumlanan alanda kentsel sit alanı, çok sayıda müze, eski Ankara evleri ve kültürel hazine grubunda olan mimari yapı grupları yer almaktadır. Bölgede yapılmış olan çalışmalar yıllara göre değerlendirilerek gerekli karşılaştırmalar yapılmıştır. Çalışma alanı seçilme nedeni gerekçeleriyle tanımlanmış, seçilmiş olan çalışma alanında gerekli incelemeler yapılarak tehdit unsurları hakkında bilgi verilmiş; taşıyıcı sistem hasarı, yıpranma, yıkılma riski, kentleşme baskısı, vandalizm, yapıya müdahale, nem/su, turizm etkisi gibi veriler elde edilerek çalışma alanını tehdit eden risk unsurlarının haritası çıkarılmış risk analizi yöntemi açıklanmıştır. Sonuç bölümünde de Ankara Kalesi'ndeki riskli yapılar risk derecelerine göre saptanıp, risk haritaları oluşturulmuş ve alınması gereken önlemler için öneriler sunulmuştur.

1.3. Yöntem

Tez çalışmasının ana materyalini; Ankara ili Altındağ ilçesinde yer alan Kale çevresi başta olmak üzere Ulus ve Kale çevresinde yapılmış olan çalışmalar ile Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu'nca belirlenmiş tescil varlıkları oluşturmaktadır. Tez materyalinin incelemede aşağıda yer alan kaynaklardan faydalanılmıştır:

- Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan alınan 1990 Planı, Jansen Planı, Lörcher Planı, Lörcher Planı,
- Google Earth görüntüleri,
- Altındağ Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi'nden alınan riskli alan ilan edilen bölgeler ve parsel bilgileri,
- Ankara kültür envanteri,
- Makbule İlçan ve UTTA iş ortaklığının 2010 yılına ait "Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı Araştırması" analizleri,
- UNICEF'in saha çalışması genel durum değerlendirme raporu,
- Mimarlık Tarihi, Restorasyon, Sanat Tarihi, Sosyoloji, İktisat, İktisat bilim dalları üzerine yazılmış kitaplar,

Araştırma süresi boyunca izlenen süreç;

Şekil 1.1. Araştırma sürecinde izlenen yol

Araştırma süresi boyunca;

- Araştırma alanını konu alan gazete, dergi, makale, tez, kitap, bildiri, kaynak kitaplar, haberler,
- Araştırma alanı ile ilgili çalışmalar yapan kurum ve kuruluşlar,
- Araştırma alanıyla bilgi sahibi olan kişilerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır,
- Alandaki durum tespiti için fotoğraf çekimi ve görsel malzemeler,
- Çevre gözlemleri sonu tutulan notlar, yapılara ait durum belirten yapı kartları incelenmiştir.

Çalışmada temel yöntem olarak Ankara Kalesi'ndeki tescilli yapılar belirlenmiştir. Bu tescilli yapıların tescil durumları ve mali inhidam raporları göz önünde bulundurularak haritalandırılmış ve her bir yapı için yapı kartları oluşturulmuştur. Bu yapı kartında yapının görseli, durum bilgisi, yapıyı tehdit eden risk unsurları, fiziki durum yapısı bilgisinden oluşmaktadır.

Çalışmanın devamında bölgedeki yapıların risk verilerine göre risk cetveli oluşturulmuş, yapılar risk derecelerine göre sınıflandırılmıştır. Alan için belirlenen 8 risk faktörü değeri toplanarak genel toplam bulunmuştur. Risk cetvelinde genel durum toplamları üzerinden çok yüksek, yüksek, orta ve düşük risk seviyeleri belirlenmiştir. Bütün bu veriler sonucunda da risk tablosu oluşturulmuştur.

1.4. Kaynak Araştırması

Asatekin ve Yıldız (2016), makalesinde kültürel mirastaki anıtsal yapıların işlevsel bir içerik kazanması için toplum yararına sunulup yararlanılarak insan ve çevre ile bütünleştirilmesi gerekliliği üzerine tespitlerde bulunmuştur. İşlevsellik kazandırılan kültürel yapıları toplum kullanımına sunularak insan yapı bütünleşmesini sağlamak gerekir. Anıtsal Yapıların Kullanımında Kullanıcılar Üzerinden Kültürel Algı Performansı Değerlendirmeleri; Sivas Buruciye Medresesi Örneği üzerinden yeniden kullanım kavramı, yeniden kullanımda kültürel algı, kullanıcıların yeni fonksiyonlar ile kültürel yapıların değerinin kaybetmemesi için kültürel risklere karşı öneriler verilmiştir.

Avcı, Acar, Erbay Aslıtürk (2016) makalesinde kültürel varlıklar üzerinde gerçekleştirilen tahribatlar sınıflandırılmaya çalışılmış ve İzmir ili Selçuklu ilçesinde yer alan kültürel varlıklar vandalizm riski kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmada turizmin önemli dinamikleri olan kültürel varlıkların uğradığı tahribatlar ve riskler

incelenmiştir. Tahribatların çeşitleri hakkında literatür çalışması yapılmıştır. Kültürel varlıklar üzerindeki tahribatlar 2003-2013 yıllarındaki müze çalışmaları, kurtarma kazıları ve gerekli toplantılar yapılarak elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Kültürel varlıkların uğramış olduğu tahribatların birçok örnekle çeşitlendirilerek çözüm önerileri getirilen kapsamlı bir çalışma olmuştur.

Bayülke ve Kocaman (2015) makalesinde, riskli yapı belirlemede karşılaşılan problemler ele alınarak riskli yapı tespitinde daha sağlıklı sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır. Yığma yapıların taşıyıcı sisteminde meydana gelecek hasardaki davranışları ve oluşabilecek hasarlar örneklerle açıklanmıştır. Hasarın risk oluşturup oluşturumamasının tam bir açıklaması yoktur. Çünkü riskin mutlak bir niteliği yoktur. RYTE yönetmeliğine eleştiri yapılarak yönetmelikte bugüne kadar karşılaşılan sorunlara çözüm aranmıştır.

Cabbar ve Zıvralı (2015) “5.Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu”nda uluslararası alanda afet yönetimi ile ilgili kavramlar ve Türkiye’de afet yönetimi sürecini incelemiştir. Uluslararası kuruluşların tarihi çevreler ve kültür varlıkları için geliştirmiş olduğu afet yönetim sistemlerinin aşamaları ele alınmıştır. Güncel koruma mevzuatının durumu, afet yönetimi, önerilen koruma çalışmaları, güncel koruma çalışmalarının afet yönetimine etkileri değerlendirilmiştir. Türkiye’de afetlerle birlikte şekillenen afet ve risk yönetimi süreçleri üzerine tespitlerde bulunulmuştur.

Değirmenci ve Köşklük Kaya (2020) makalesinde, kültür ve kültürel miras üzerinde araştırma yapmış ve bugünkü koruma anlayışının geldiği noktaya değinmiştir. Somut olmayan değerlerin somut değerlerle birlikte ele alındığı çalışmada UNESCO Dünya Mirası listesinde yer alan, listeye girmek için on kriterden altıncısı olan “İstisnai evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler ile, fikirler ile, veya inançlar ile, sanatsal ve edebi eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde ilgili olmalı.” kriterine dayanarak seçilen kültürel miras alanları analiz edilmiştir. Çalışmanın içerdiği veriler Dünya Miras Listesi’ne kayıtlı alanların ölçülmesine yardımcı kriterlerin korunması için gerekli bakış açısının sağlanmasına kaynaklık etmiştir.

Gümüşçü (2018) “Tarihi Coğrafya ve Kültürel Miras” isimli makalesinde, ülkemizin sahip olduğu doğal güzellikler, iskan politikaları, geçmiş medeniyetlerden kalan eserlere kültürel mirasın korunması bakımından incelemiştir. Mekan üzerinde yer alan kültürel miras, merkezine kültürel miras ve tarihi coğrafyayı almıştır. Bu açıdan eğitim ve bilim alanlarında araştırmalar yapılması, tarihi coğrafyayı araştırarak

uzmanlar yetiştirilmesi, diğer disiplinlerdeki yetkin kişilerle görüşülerek kültürel miras kültürel turizm ve diğer kullanıcıların hizmetine sunulması gerektiğine dair vurgular yapılmıştır. Türkiye’de her geçen gün yok olan kültürel mirasın gelecek nesil için yeri doldurulamaz kayba neden olacağı tez kapsamında risk olarak değerlendirilmiştir. Somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel mirası ve toplumsal kuruluşlara düşen görevleri örneklerle açıklayarak araştırma konusuna öncülük etmiştir.

Gündoğdu (2019) doktora tezinde, tarihi bölgelerde gerçekleşmiş olan insan kaynaklı riskleri tespit ederek göçler üzerine incelemelerde bulunmuştur. Ortak mirasa sahip olduğumuz önemli çatışma bölgeleri olan Suriye, Bosna Hersek, Kosova, Lübnan, Beyrut’ta yaşanan savaşları, göçleri inceleyerek kültürel mirasın göç durumlarında nasıl korunağı konusunda öneriler getirmiştir. Tarihi çevrede afet risklerine yönelik örnek çalışmalar incelenmiş, problemler tespit edilmiş ve afet risklerine uygun yönetim planlaması yapılmıştır. Elde edilen verilerle alan korunarak göç edenlerin geri dönüşünün sağlanması hedeflenmektedir. Yapılan çalışma afet sonrasında ve çatışma sonrasında yapılan uygulamalara katkıda bulunacaktır.

Harrison ve Haster (2017) kitabında risk değerlendirmesi ve risk yönetimini çevre bilimi ve teknoloji bağlamında risk yönetiminin prosedürlerini birkaç uygulama ile incelemiştir. Risk algısı ve iletişimi döngüsel şemasında anlatılmıştır. Risk yönetiminin yapısını ve sürecini tanımlamak için birçok diyagram kullanılmıştır. Risk değerlendirilmesinde riskler üç gruba ayrılarak maliyet ve fayda protokolüyle birlikte değerlendirilmiştir. Kitap özellikle risk yönetimi ve değerlendirmesi konusunda araştırma yapanlar için değerli bir envanter olmuştur.

ITO (2003) makalesinde, ICOMOS’un somut olmayan miras ve somut kültürel miras arasındaki ilişkiyi karşılaştırmıştır. Anıtların ve sit alanlarının korunması için somut olmayan kültürel mirasın gerekli olup olmadığı, somut olmayan kültürel mirasın dahil olduğu somut kültürel miras ve kültürel mirasa yaklaşmak için kullanılan yöntemlerin daha küresel boyutta ele alınması gerektiğine değinilmiştir.

Özgüçlü ve Eren (2016) makalesinde, vandalizm sorun ve bu sorunun gelecekteki kullanımının oluşturacağı tehlikeleri Nevşehir örneği üzerinden incelemiştir. Çalışmada Nevşehir’de görülen vandalizm sorunları incelenerek Vandalizm sorununun azaltılması için çözüm önerileri geliştirmek hedeflenmiştir. Kurumlardan elde edilen bilgiler ve yapılan alan çalışması ile vandalizmin kültürel alanlarda ortaya çıkardığı riskler ve yaratmış olduğu olumsuz etkileri azaltmak için verilen öneriler tez kapsamında faydalanılmıştır. Vandalizmin toplum üzerindeki

etkileri, olumsuz etkileri ve vandalizm türleri incelenmiştir. Vandalizm önüne geçmek için verilen öneriler değerlendirilerek bölgedeki denetim eksikliği ve bilinçsiz kullanım konusunda çözüm önerileri sunulmuştur.

Uzer ve Zeren Gülersoy (2011) makalesinde, Adalar Büyükada büyük yerleşim genelinde deprem, yangın, sel afetleri için kentsel çevrenin bütünü ve çevredeki kültürel mirası da içine alan doğal afetlere yönelik bir analiz yöntemi önermiştir. Kentsel kültür mirasına yönelik riskler değerlendirilirken, birbirini tetikleyen farklı risk faktörlerini değerlendirmek için bütünsel bir bakış akışı ile yaklaşılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Kentsel kültürel miras alanlarında risk analizinin yapılışı örneklerle açıklanmıştır. Büyükada için tanımlanan riskler belirlenen mekânsal analiz kapsamında değerlendirilmiştir. Hazırlanan modelde risk yönetimi, koruma süreçleri, tarihi kentsel alanda koruma, alan yönetimi süreçleri incelenerek sonuçlar çıkarılmıştır.

UzerVon Busch (2010), doktora tezinde tarihi çevrede kentsel kültürel mirasa yönelik riskleri azalmasını sağlayacak, değerlendirecek ve bir sonraki çalışmalara yol gösterecek risk yönetim modelini Büyükada örneğinde denemiştir. Tespit edilen riskler fiziksel çevre, politik, siyasi, sosyal ve teknik alan kategorisinde sınıflandırılarak Türkiye'nin kültürel mirasının karşı karşıya kaldığı riskler değerlendirilmiştir. Tespit edilen risklere ilişkin bir strateji üretebilmek için çok yönlü bir yaklaşım oluşturulmaya çalışılarak yerel merkez ve yönetimler tarafından kullanılabilir referans bir kaynak elde edilmiştir.

2. RİSK VE RİSK YÖNETİMİ

2.1. Risk Kavramı

Farklı dillerde farklı tanımları olan risk kavramı, Latince kökenli bir kelimedir. İtalyanca “risco” kelimesinden gelmektedir (Yahyaoğlu ve ark., 2011). Risk, net bir durum ifade etmemekle birlikte bazen tehlike ve hasar içerebilir. Risk tanımına kurgu olarak bakıldığı gibi bu kurgunun gerçekleşmesi ve sonuçları da tanıma dahil olmuştur. Riskin içinde kayıplar ve belirsizlikler olduğunu savunan Wang (tarih) riski olumsuzluklar ve belirsiz durumların sonucunda meydana gelen kayıplar olarak tanımlamıştır (Ercan Kalkan ve Deniz, 2013). Riskler maruz kalınan yapılar, yerleşim planları, fiziksel, sosyal ekonomik kayıplar, nüfus yoğunluğu, doğal kaynaklar gibi unsurların yer aldığı haritalarla gösterilir. Yapısal riskler binanın taşıyıcı sisteminden kaynaklanan risklerken, yapısal olmayan riskler yapının taşıyıcı sistem haricindeki risklerdir (AFAD, 2021).

Risk kavram ve terimlerinin yer aldığı TSE ISO Guide 73 2002 basımı 2005 yılında Türkçeye çevrilerek yayına geçmiştir. 2009 yılındaki baskı da 2012 yılında güncellenerek kabul edilmiştir. Bu kılavuzda riskin olması için olumsuz bir durumun mutlaka var olması gerektiği vurgulanmıştır. Risk kavramı bazı durumlarda olumsuzluk olarak düşünülürken bazı durumlarda aslında beklentinin dışında seyredilen bir olay olarak da ifade edilmektedir. İlerleyen yıllarda risk kavramının içeriğine nesne de girerek insan, insani değerler de araştırma konusu olmuştur. Risk kavramı içerisine insanı da dahil eden sosyal bir terimdir (Ercan Kalkan ve Deniz, 2013).

Tanımlamaların giderek farklılaştığı görülmektedir. Sonuçların genellikle referans bir değerle (planlanan değerler, hedefler, vb.) bağlantılı olduğu görülür ve normal olarak olumsuz, istenmeyen sonuçlara odaklanılır. Her zaman olumsuz ve istenmeyen en az bir sonuç vardır. Bu tanımlar, olaylara ve sonuçlara belirsizlik boyutunu da ekleyerek temelde aynı risk kavramını ifade eder (Aven, 2015). Riskin açıklanabilmesi için tehlike, tehlikeden etkilenen nesnelere ve bunların ne kadar zarar görüp göremeyeceğinin saptanmış olması gerekir. Örneğin, ıssız bir adadasınızdır biran da şiddetli bir deprem olur. Adada herhangi bir yerleşim, yapı vb. yani etkilenilecek bir nesne yoksa deprem orada risk teşkil etmemektedir ya da kayda değer bir durum gibi düşünülmemektedir (Uluğ, 2009).

Tüm bu verileri birlikte ele aldığımızda risk üç faktörden meydana gelmektedir: belirsizlik, bağlam ve insanların sonuçtan etkilenmeleridir. Riskin oluşabilmesi için insan ve çevrenin maruz kaldığı “tehlike” ve “zarar görülebilirlik” kavramlarının birleşmesi gerekir (Cabbar, 2015). Risk=Tehlike x Zarar. Riskin temel iki unsuru bulunur. Bunlar; oluşmama olasılığı bir de oluşma olasılığıdır.

Kültürel mirasımıza yönelik risk türleri, ani ve yıkıcı risklerden farklıdır. İki türde değerlendirilebilir. Olay kaynaklı (büyük depremler, yangın, sel, silahlı çatışma vb.), kademeli ve kümülatif süreçli (kimyasal, fiziksel veya biyolojik bozulmalar). Bu durumlar sonucunda kültürel miras değer kaybına uğrar. Örneğin tarihi bir ev alev alırsa büyük ve toplumsal bir değer kaybına neden olur. Müzede meydana gelen bir depremde nadide eserin kırılması, geleneksel bir tekstil malzemesinin renginin solması, tarihi belgelerin kaybolması vb. birer değer kaybıdır (ICCROM, 2016).

Kontrol Edilebilir Riskler; Gerçekleşme olasılığı önceden tahmin edilerek riskin engellenebilmesi veya etkilerinin azaltılmasının mümkün olduğu riskler,

Kontrol Edilemeyen Riskler; Gerçekleşme olasılığının önceden tahmin etmenin zor olduğu genellikle anlık gelişen risklerdir. (Deprem, tsunami, sel, toprak kayması vb.)

Risk türleri; doğal afetler, doğal riskler, organizasyon ve dış riskler, teknik riskler, insani ve sosyal riskler, yönetsel riskler olarak gruplandırılmıştır (Aydın, 2013).

2.2. Risk Yönetiminin Hedefleri ve Aşamaları

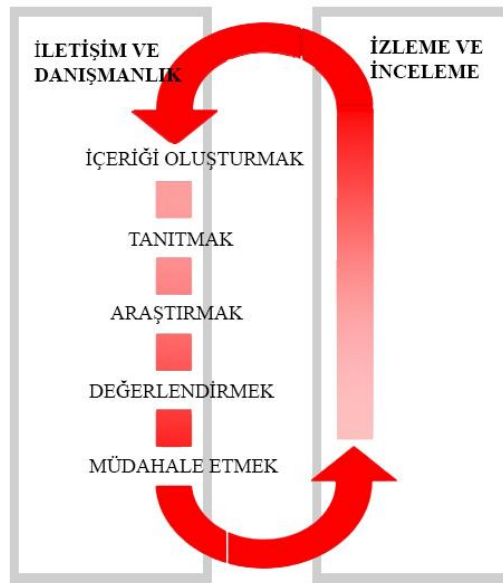
Kültürel miras sadece yakın gelecekte değil, afetler sırasında da çeşitli risklere maruz kalmaktadır. Acil durum, afet sonrası kurtarma ve yeniden yapılanma aşamaları kültürel mirasın önemli bileşenlerini yok olmaktan kurtarabilmektedir. Kuşkusuz kültürel miras, yalnızca tehlikenin kendisi değil aynı zamanda hazırlık eksikliğinden ve yanlış yönlendirilmiş rehabilitasyon çalışmalarından zarar görebilir. Bununla birlikte birçok risk faktörü yavaş ilerleyici olsa da kültürel mirası anlık risk altında bırakabilir. Artan nüfus, şehirleşme, kalkınma baskıları, yoksulluk, vandalizm güvenlik açığını endişe verici şekilde artırmaktadır. Burada kültürel risklerden bahsetmek önemlidir. Kültürel miras sadece anıtlarla sınırlı kalmayıp, kentsel alanların kentleşmeyle birlikte yutulmuş ve gerekli ilgiyi görmemiştir. Kentsel alanlar canlılıklarını ve kaliteyi sürdürmeyi, yapısal bütünlüklerini ve miras değerlerini korumayı hak etmektedirler.

Geleneksel sınırlar parçalanarak yerel topluluklar geleneksel kendi kaynakları üzerindeki kontrolünü kaybetmekte ve yabancı sistemlerle değiştirilmektedir. Burada kültürel mirasta risk yönetiminin günümüzün gerçek ihtiyacı olduğunu söylemenin yanlış olmayacağı kesindir (Jigyasu, 2001).

Her konuya uygun bir risk yaklaşımı oluşturularak riskin değerlendirmesi ve planı yapılmalıdır. Risk yönetim planının işlevsel olması için tasarımı döngü boyunca etkin bir şekilde uygulanmalıdır. Riskler ve etkileri yönetim planının başından beri var olduğu için, risk yönetim süreci projenin başından sonuna kadar tüm yaşam evresini kapsayan bir süreçtir. Risk yönetim süreci önemli 4 ana maddeden oluşur; risk tanımı, risk analizi, riske verilen cevapların geliştirilmesi ve kontrolüdür.

Belirsizlikler riskleri oluşturmaktadır. Projenin yönetim sürecinde tespit edilip, analiz edilen riskler yapı ya da çevrede öngörülebilir risklerdir. Öngörülemeyen riskler ise belgelenememesinden dolayı planlı yürümez. Bu nedenle önceden tespit edemediği riskler için, projeden sorumlu yöneticiler acil durum planı oluşturmalıdır. Risk yönetimi beklenmeyen durumlar üzerine geliştirilen çalışmalarca şekillenir. Her risk yönetimi karşılaşılan risk, bölge ve yapıya özgüdür, her çalışmada farklılık gösterir. Çünkü risk yönetim planı çalışmaya dahil olarak karşılaşılan riskler, problemler ve şartlara göre şekillenir.

Risk yönetim sürecinin ilk basamağı risk yönetiminin planlanmasıdır. Belirlenen proje de yapılacak değişiklik, müdahale, onarım, koruma gibi eylemlerin nasıl yürütüleceğini belirtme sürecidir.

Şekil 2.1. Risk yönetimi döngüsü (Kaya ve Varol, 2018)

Risklerin tanımlanma sürecinde risklerin etkilerini ve derecelendirerek özelliklerinin dokümantasyonunu yapma sürecidir. Risklerin belirlenmesi ve tanımlanması aşamasında risk yönetimi yöneticisi, yardımcı ekip, kullanıcılar, ziyaretçiler, risk yönetim uzmanları önemli rol oynar. Riskler belirlenip tanımlandıktan sonra ancak yönetim aşamasına geçilebilir. Ekipte görev alanların hepsi riskleri tanımlamak için gayret göstermelidir. ISO 31000 (2009)'da riskin kaynakları, riskin etki dereceleri, muhtemel sonuçlarının tespit edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Belirlenen ve tanımlanan riskler ilerleyen süreçte farklı riskler ile karşılaşılabilmesi için döngü sürekli tekrarlanmaktadır. Risklerin etki derecelerini ve diğer risklerle karşılaştırmalarını görebilmek için risk tebliği standart bir formatta olmalıdır.

Risk tanımında, geçmişteki uygulamalar, projeler, sözleşmeler, farklı kaynakların incelenmesi, risk tanımlama listesinin yapılması, muhtemel risklerin tespiti, neden sonuç grafiklerinin çizimi, süreç gelişim grafikleri kullanılmaktadır.

Riskin büyüklüğünü, meydana gelme olasılığını, yapı ya da çevreye etki derecesini risk analizi belirlemektedir. Nicel ve nitel olmak üzere iki çeşit risk analizi vardır. Risk analizi risklerin yönetiminin bir parçası olarak farklı karar verme mekanizmaları ile ele alınabilir. Risk analizi biçimlerinden, niceliksel risk analizi ve karşılaştırmalı risk analizi, kentsel kültür mirasına yönelik risk analizi kapsamında değerlendirilebilir.

Niceliksel risk analizi, bir faaliyet ya da nesnenin herhangi bir negatif etki (afet vb.) karşılaştığı durumdaki hasar görme olasılığını ele almaktadır (Gerard ve Petts, 1989).

Karşılaştırmalı risk analizi ise, risk konularını sınıflandırma ve sıralama yoluyla öncelikleri belirler ve kaynakların uygun biçimde yönlendirilmesini sağlar (Hester ve Harrison, 1989).

Risk analizi kapsamında tehlike analizleri ve yapısal hasar görülebilirlik analizleri yapılır.

Tehlike analizleri, fiziksel çevre kaynaklı, deprem, sel vb. benzeri olayların oluşma sıklıklarının, mekânsal dağılımlarının ve potansiyel etkisinin incelenmesidir.

Nitel verilerin doğruluğu kesin olmayıp, risk tespitinin daha çok ilk aşamasında kullanılır. Eldeki veriler arttıkça ve netleştikçe nicel analiz tercih edilmeye başlanır.

Nitel risk analizinde risklerin olması muhtemel etkileri ve gerçekleşme olasılıkları değerlendirilir ve öncelik sırasına göre müdahaleye hazırlar. Nicel ve nitel risk arasındaki temel fark nicel de sayısal ifadelerin olması nitelde ise yorumlar ve

söylemler vardır. Nitel risk analizi uygulamasında daha önce tespit edilmiş olan riskler göz önüne alınır, değerlendirilir, riskin kategorileri, toleransların yer aldığı yönetim planından, daha önce yapılmış çalışmalardan, uzman görüşlerinden, alan analizlerinden, resmi kayıtlı kaynaklarda elde edilen risk veri tabanlarının yer aldığı proje içerisinde elde edilen tecrübelerin organizasyon dahilinde kullanılmak için dokümente edilen kaynaklardan faydalanılabilir.

Nitel risk analizi süresinde tüm risklerin gerçekleşme ihtimalleri incelenir, riskin etki derecesi yorumlanır, riskler gruplanır, öncelik sıralaması verilir, uzman desteğiyle risklerde müdahale önceliklerinin değerlendirmesi yapılarak risk listesi yenilenir.

Nicel risk analizi nitel risk analizini de içine almaktadır (Şekil 2.2). Nitel risk olarak tanımlanan riskler analiz yöntemiyle sayısal veri haline getirilir ve hesaplanır. Nicel risk analizi tespit edilen risklerin kantitatif olarak tahlil etme sürecidir. Riskin etkileri risk çeşidiyle birlikte değerlendirilir ve gerekli ölçüm aletleriyle etkiler ölçülebilir.

Risk değerlendirmesinin hedefi, yapılan risk analizleri sonucu elde edilen doneler referans alınarak riskin çeşitlerine göre ne tür bir yaklaşım ve tutum alınacağına destek olur. Verilecek hükümler, risk detaylı incelenerek, ortaya çıkabilecek olumlu ve olumsuz sonuçlardan da fayda elde edilebileceği düşünülmelidir.

Şekil 2.2. Risk yönetimini organizasyon şeması (Zabun, 2012)

Crawford, tespit edilen risklerin tevsik edilmesi ve kaydedilmesi, elde edilen tecrübeler, karşılaşılan risklerden elde edilen bilgiler derlenerek risk veri tabanı

oluşturulmasını hedeflemiştir. Belgeleme tekniği; risk yönetim sürecinin yönetimini kolaylaştırıp, farklı riskler arasında akışı kolaylaştıracak, uygulamada kontrolü sağlayacaktır. Kayda alınarak belgelenen riskler, risk planlamasının yönetimini, gelişmelerin izlenmesini ve yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. İlerleyen yönetim sürecinde karşılaşılan riskler, bu riskler için alınan tedbirler, iyileştirme çalışmaları aksatılmadan belgelendirilmelidir. Risk durumunun raporu süreç boyunca risklerin düzenli olarak değerlendirilmesi, yorumlanması, müdahale edilmesi, iyileştirme yapılması için bir altlık olacaktır. Kayıt ve rapor tutumuna risklerin tespit edildiği ilk aşamada başlanmalıdır. Belgelerde risklerle ilgili tüm detayların yer aldığı veri tabanı yer almaktadır.

Risk yönetim yöntemlerinin ve araçlarının temelini risk yönetim sürecinde elde edilen veriler oluşturmaktadır. Her risk yönetimi olumlu olup başarıyla sonuçlanmayabilmektedir. Başarısızlıklar, ileride elde edilecek deneyimler başarıya ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Risk yönetim sürecinde elde edilen tüm veriler, deneyimler, yapılan organizasyonların kaydedilmesi başarıya ulaşmayı kolaylaştırması ancak deneyimlerin aktarılmasıyla mümkündür.

Risk yönetiminin her aşamasında risklerin gözlemlenmesi ve kontrol edilmesi vardır. Riskler her aşamada kontrol gerektirmektedir. Geri dönüş almak için kontrollerin ve gözlemlerin yapılması gerekir. Döngü şu şekilde gelişmektedir; risklerin tespiti, takibi, kontrolü, karşılaşılan risklere çözüm önerileri, tespit edilen yeni risklerin gözlenmesi, kontrolü ve risk sürecinin değerlendirilmesidir. Risk yönetim süreci aşamalarından sonra gözlemlenme ve kontrol yapılmaktadır. Tüm aşamaları bir döngü halinde tamamlanan risk yönetim süreci başarıya ulaşmış demektir. Süreç eksiksiz ve dikkatli biçimde tamamlanırsa olası riskler en düşük seviyeye indirilebilir. Süreçte yapılan aksaklıklar, göz ardı edilen detaylar risk potansiyelini artırıp kayıplara neden olabilmektedir (Zabun, 2012).

2.3. Kültürel Miras ve Riskler

Kültürel mirasın alanı oldukça geniştir. Kültürel miras somut miras ve somut olmayan miras olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Somut kültürel miras; anıt, heykel, tarihi mekanlar, anıtlar, arkeolojik eserler, kitabeler, resimler gibi korunup gelecek nesillere geçecek eserlerdir. Arkeolojik alanlardan elde edilen eserler de somut miras

ürünü olarak düşünölmüş ve yıllar öncesinde koruma altına alınmaya başlanıp; çıkarılan alanlarda, müzelerde, kiliselerde sergilenmişlerdir.

Somut kültürel mirasın bir bölümü olan doğal kültürel miras alanları turizm için yüksek çekim potansiyeline sahip bölgelerdir. Yıllar önce keşfedilmiş bu alanlar insanların doğayla vakit geçirdiği, gösteriler yaptığı, eğlendiği, ibadet ettiği mekanlardır (Can, 2009).

Kültürel miras, özellikle sel, yangın, deprem gibi doğal tehlikelere maruz kalan alanlarda birçok riskle karşı karşıya kalmaktadır. Kültürel mirasımız sadece afetler için risk altında değildir, aynı zamanda acil durum, afet sonrası kurtarma çalışmaları ve yeniden oluşturma aşamalarında birçok risk altındadır. Birçok risk faktörü yavaş ilerleyen ve sürekli zarar veren türdedir. Artan nüfus, kentleşme, kalkınma baskıları, yoksulluk, vandalizm, tedbirsizlik olası tehlikelere karşı kültürel miras için hızlı ilerleyen bir potansiyel oluşturmaktadır.

Risk sadece anıtsal yapılardan ibaret değildir. Aynı zamanda risk kentsel alanlara doğru da ilerlemektedir. Kültürel miras çoğu zaman çeşitli değişim, dönüşüm süreçlerine maruz kalmakta, sahip olduğu geleneksel doku farklı birtakım yöntemlerle iyileştirilmeye çalışılmaktadır. İlerleyen zamanda müdahale edilen kültürel yapı geriye döndürülemeyen bir hal halini almıştır (Jigyasu, 2001). Kültürel miras iyi uygulama, yönetim ve planlama ile ülkenin kalkınmasına, ekonomisine, turizmin gelişimine katkıda bulunabilir (Barakazı ve Karapınar, 2017).

Kültürel mirası etkileyen doğal kaynaklı (deprem, sel, yangın, toprak kayması, tsunami vb.) ya da insan kaynaklı (terör, vandalizm, yağma, hırsızlık vb.) riskler tüm bölgeleri veya kültürel miras alanını etkileyebilmektedir. Çünkü kültürel miras geçmişi anlayıp geleceğin sorunlarına yardımcı olmaktadır. İnsanların yaşam koşullarını etkileyen afetlerde ve insan kaynaklı risklerde, periyodik olarak yapılmayan bakım ve onarım çalışmalarında tarihi yapıların zarar görme oranı artmaktadır. Toplumların can ve mal kayıpları yaşamalarına, ekonomisi, sosyolojisi ve kültürüne kayıplar vermesine sebep olmaktadır (Oktay ve ark., 2020).

*ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi "2013"*de diğer ülkeleri de kapsayan kültürel mirastaki riskleri tespit çalışmasında en yıkıcı risklerin:

- İnsan kaynaklı ve doğal afetler,
- Ekonomik ve sosyal yaşamın değişimi,
- Rutin bakım eksikliği ve ihmali,

- Usulsüz uygulamalar ve yetersiz koruma anlayışı,
- Turizm kaynaklı hasarlar,
- İklimsel değişiklik kaynaklı riskler olduğu belirlenmiştir.

*ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi "2013"*de yayınlamış olduğu Risk Altındaki Kültür Mirası raporunda müdahale önceliğine göre kültür mirası içindeki yapı gruplarını listelemiştir;

- Dini yapılar,
- Konut yapı grupları,
- Kentsel alanlar,
- Yerel, kırsal mimari
- Büyük ölçekli sanayi yapıları
- 20. yy yapıları,
- Kültürel peyzaj alanları,
- Sit alanları,
- Tarihi ve kültürel değere sahip alanlar,
- Kültürel miras alanı içinde yer alan anıt, heykel, çeşme, belge, kitabe olarak belirlenmiştir.

Kentsel kültürel mirasta riskler kaynaklarına göre;

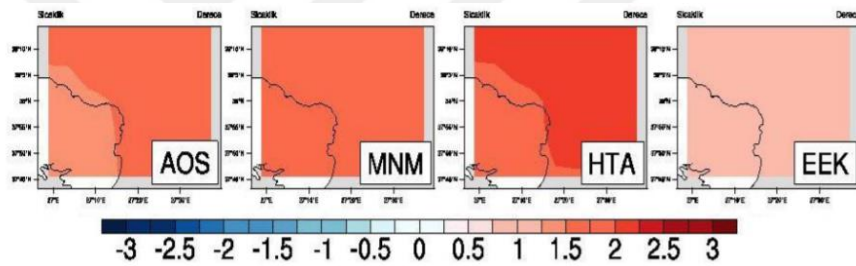
- Sosyo kültürel çevre kaynaklı riskler: Sosyal yapının değişerek kültürel farklılıkların çıkmasıyla kültürel miras önemini yitirmeye başlamaktadır. Bir toplum için önemli ve kutsal sayılan kültürel miras ögesi diğer toplumlarca tehdit, risk olarak algılanabilmektedir.
- Fiziksel çevre kaynaklı riskler: Deprem, yangın, sel, taşkın gibi doğal afetlerin meydana getirdiği risklerdir.
- Siyasi-politik kaynaklı riskler: Yerel yönetimlerin çıkarmış olduğu politikaların kentsel kültür mirası üzerinde oluşturduğu olumsuz etki olarak tanımlanır.
- Ekonomik kaynaklı riskler: Çevre etkisi, hızlı kentleşme, altyapı eksikliği, çevre etkisi, turizm baskısı gibi nedenler kentsel kültürel mirası etkilemektedir. Ekonomik yetersizlik de kentsel kültürel mirası riske neden olmaktadır.

- Teknik riskler: Yeterli teknoloji ve imkanların olmayışı, yönetimde yaşanan karmaşa ve iletişimsizlikten kaynaklı riskler olarak tanımlanabilir (Özmertyurt, 2018).

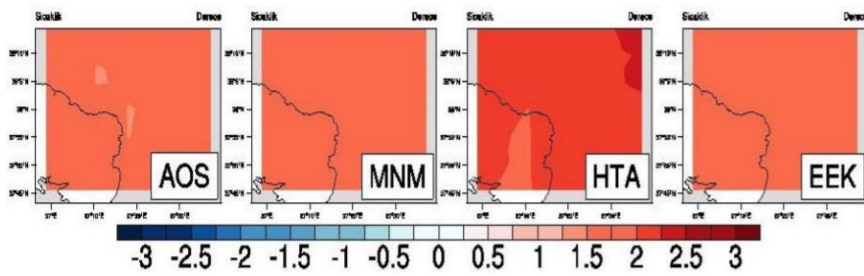
2.3.1. Kültürel Miras ve Risklerle İlgili Türkiye’den Örnekler

• Efes’te Yaşanan İklim Değişikliği

Önemli bir sanat, kültür, uygarlık merkezi olan Efes günümüze değin aralıksız yerleşimi olan sayılı kentlerdendir. (Şekil 2.3.) ve (Şekil 2.4.)’de görüldüğü gibi Efes Antik Kenti’nde 2016-2035 arasında sıcaklıkların artacağı ve bunun nem ve buharlaşmaya da etkisinin olacağı öngörülmüştür. Bu etkenler erozyon ve aşırı yağış gibi sorunları da beraberinde getirecektir. Efes antik kentinin çoğunluğu taşlardan oluştuğu için fiziksel çözüme ve çatlamaların olma ihtimali yüksektir.

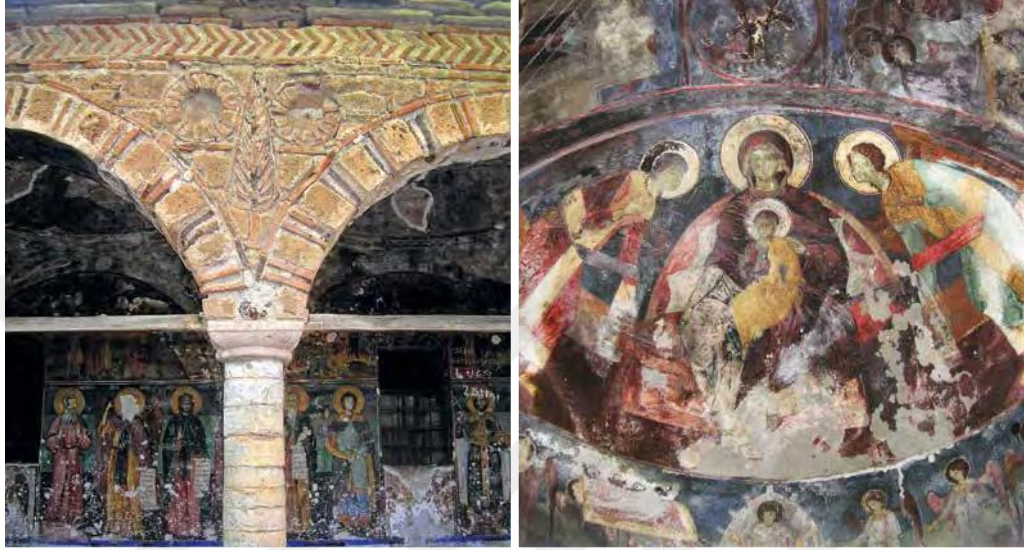
Şekil 2.3. Küresel iklim modeli HadGEM2 ve RCP 4.5 salım senaryosu kullanılarak bölgesel iklim modeli RegCM’den 1981-2000 yılları değerleri temel alınarak 2016-2035 yılları arasında mevsimsel sıcaklık öngörülleri

Şekil 2.4. Küresel iklim modeli HadGEM2 ve RCP 8.5 salım senaryosu kullanılarak bölgesel iklim modeli RegCM’den 1981-2000 yılları değerleri temel alınarak 2016-2035 yılları arasında mevsimsel sıcaklık öngörülleri

- **St. Nicolas Kilisesi'ndeki Bozulmalar**

Kilisenin duvar resimlerindeki bozulmaların ana sebebi kış soğuklarıdır. Dağlık alanda yer alan kilisenin hafif yıpranmış taş kaplı çatısından nem sızması buna neden olabilmektedir. Bozulmaların diğer nedeni vandalizm eylemidir. Duvar resmindeki çizikler, yazılar ve resimler malzemenin bütünlüğüne zarar vermektedir.

Şekil 2.5. St. Nicolas Kilisesi duvar resimlerinde bozulmalar (ICOMOS World Report 2014-2015)

- **İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi**

İstanbul şehrinin deprem başta olmak üzere olabilecek afetlere karşı önceden hazırlıklı olmasını sağlamak için başlatılan bir projedir. Afet yönetiminin gereği olan kriz yönetimi yerine risk yönetimini prensip edinmiştir. Acil durumlar için acil planlama ve müdahale planı yapmak, acil durumu yürütmekle sorumlu kurum ve kuruluşlar arasında iletişimi sağlamak hedeflenmiştir. İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP), 2006 yılının başlarında öncelikle deprem olmak üzere İstanbul'un afetlere hazırlanmasını amaçlamıştır.

İSMEP projesi şehirdeki kültürel miras alanı içinde bulunan yapıların, sismik riskler göz önünde bulundurularak incelenmesi ve bu yapılar için deprem risklerinin en düşük düzeye getirecek koruma projelerinin geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilmek istenmektedir. İstanbul Proje Koordinasyon Birimi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında 2006 yılında İstanbul'da hali hazırda kullanımında olan kültürel miras yapılarında olası depreme karşı geliştirilebilecek tedbirler için bir protokol imzalanmıştır. Bu protokol öncesinde, tarihi değer taşıyan yapıların yenileme ve onarım

çalışmaları kapsamında mevcut yapının hasar durumunun incelenmesi ve bu yapıların onarım şekilleri üzerinden yapılan çalışmalarda, İstanbul için muhtemel bir depremde mimari miras değeri olan yapıların;

- Davranış biçimi,
- Hasar senaryoları,
- Alınabilecek önlemler, konusunda detaylı bir çalışmaya gereksinim olduğu belirlenmiştir.

İSMEP'in temel hedeflerinde biri; İstanbul'daki kültürel mirasların ve tarihi eserleri kapsamlı bir risk azaltma projeleri içerisine alıp kültürel kaynakların mevcut politika ve programlar dahilinde planlamaya dahil edilmesini sağlamaktır. Literatür araştırması ve saha çalışması ile "İstanbul'daki Kültürel Miras Yapılarının Envanteri ve Çoklu Afet ve Deprem Performansının İncelenmesi" projesi;

- İncelenecek yapıların belirlenmesi,
- Tespit edilen yapıların deprem odaklı envanterlerinin çıkarılması,
- Birden fazla afet riskinin değerlendirilmesi,
- Riskli yapıların tespiti,
- Bina önceliklendirme işlemlerinin hızlı bir şekilde yapılmasını sağlamıştır.

İSMEP projesi kapsamında ileriye iletilen bu çalışma, Türkiye'nin herhangi bir yerinde bulunan kültürel miras ve tarihi değerleri ve bu mirasların karşılaştıkları risklerin anlaşılmasını arttıracak, doğal afetlere ve insan bazlı tehlikelere maruz kalma durumlarını raporlar ve projelerle ortaya koymakta yardımcı olacaktır. İSMEP kültürel mirası koruma çalışmaları çerçevesinde belirlenen kaynakların kullanımı ve tarihi yapılara yönelik riskler değerlendirildi. Bu risk değerlendirmesi dört aşamada gerçekleştirilmiştir; risklerin belirlenmesi, risk profillerinin oluşturulması, kültürel miras varlıklarının envanterinin incelenmesi ve hasar/kayıp tahmin çalışmalarının yapılmasıdır.

İstanbul'da Kültür ve Turizm Bakanlığı Sorumluluğundaki Kültürel Miras Kapsamında Bulunan Yapılara İlişkin Envanter Hazırlama ve Çoklu Afet Performansı Açısından Değerlendirilmesi Projesinin kaynak ve alan araştırmaları uzman görüşleri ve elde edilen verilerle nitel ve nicel değerlendirmeler yapılarak yapıların risk dereceleri tespit edilmiştir. Yapıların deprem performanslarına göre iyileştirme ve güçlendirme öncelikleri belirlenmesi için Famiye ve Vulyault prosedürlerinden faydalanılarak çalışma gerçekleştirilmiştir.

Nicel değerlendirmede binanın faydan uzaklığı, kayıtlardan bulunan geçmişteki deprem hasarları, yapının içine zamanla yapılan eklemeler gibi faktörler göz önünde bulundurularak binaların olası hasar senaryoları ortaya koyulmuştur. Nitel analizde ise Prof. Dina D’Ayala’nın geliştirdiği yığma yapıların olası çökme mekanizmalarını içeren yazılımla yapılara bakılmıştır. Uzmanların fikirlerinin ve tavsiyelerinin alındığı bu çalışmayla birlikte raporlar yazılmıştır.

İSMEP deprem merkezli verilerin toplandığı bir sistemin olduğu pilot proje olarak kabul edilmiştir. Bu projeden İstanbul’daki tüm kültürel miraslar için kullanılabilir ve eklemeler yapılarak yenilemeye devam edilecektir. Kültürel mirasın korunabilmesi ve toplumu depremler hakkında bilinlendirebilmek için projenin ve veri tabanının tanıtımının yapılması çok büyük bir avantaj olacaktır. Sonuç olarak İSMEP İstanbul’un dünya miras listesindeki değerli kültürel varlıklarının korunabilmesi amacıyla faaliyete geçirilen bir projedir. Bu projenin yürüttüğü çalışmalarla tarihe, insanlığa, geleceğe, kültürel miraslara saygımız artmıştır. Geçmişteki bireylerin oluşturmuş olduğu değerlerin gelecekteki kuşaklara taşınması toplum için bir görev olmakta ve en önemlisi genç nesillere bu değerlerin aktarılması ulusal bütünlüğümüz için gereklidir. Bu proje ile birlikte gerçekleştirilen çalışmalarla korunması gereken mimari yapılar ve bunların oluştuğu kentsel alanlar incelenmiş ve gelecekte aynı konuyla ilgili yapılacak çalışmalarda yardımcı olabilmesi için veri tabanı ve envanter oluşturulmuştur.

2.3.2. Kültürel Miras ve Risklerle İlgili Dünyadan Örnekler

- **Japonya/Hanşin Kobe Depremi**

Japonya’da 7,2 şiddetindeki büyük Hanşin (Kobe) depremi meydana gelmiştir. 17 Ocak 1995’te gerçekleşen bu depremin verdiği zararları incelemek ve onarmak, oradaki kültürel yapıların sismik direncini hesaplamak, iyileştirmek için neler yapılabilir araştırmak için “Depreme Dayanıklılık Kurulu” oluşturulmuştur. Bu kuruldaki mimarlar, mimarlık tarihçileri, mühendisler, restorasyon uzmanları, hükümet yetkilileri depremde kültürel miraslarımız için geniş çaplı bir afet azaltma programının olması ve bunun ilerletilmesi gerektiğini vurgulamışlardır (şekil 2.6.) (Oktay ve ark., 2020)

Şekil 2.6. Japonya Kobe depremi (İStock, 2022)

- **Bam/İran Depremi**

Bam kenti (İran İslam Cumhuriyeti)'nde 2003 yılında gerçekleşen depremde; Edinburgh eski kenti (Birleşik Krallık)'nde 2002 yılında ortaya çıkan yangında; Prambanan Tapınağı Bileşikleri (Endonezya)'nde 2006 yılında gerçekleşen depremde hasarlar oluşmuştur. Afganistan'da 2001 yılında vandalizm ve silahlı çalışmalardan dolayı Bamiyan Budaları ortadan kaldırılmış. Kandy'de bulunan Diş Kalıntısı Tapınağı (Sri Lanka) 1998'de teröristlerin saldırması ile zarar görmüştür. Afetler ekosistemi olumsuz etkileyerek doğanın dengesini bozarak kültürel mirasımızda hasar oluşturabilir. Buna Asya'da 2004 yılında gerçekleşen tsunami ile Endonezya'nın Sumatra adasındaki tropikal yağmur ormanının kuraklaşmaya başlaması örnek verilebilir (Şekil 2.7.).

Şekil 2.7. Bam(İran) dünya mirası; 2003'teki depremde dünyanın en büyük kerpiç kalesindeki hasar (Oktay ve ark., 2020)

- **Nepal Depremi**

Hanuman Dhoka, Swayambhu ve Bhaktapur'daki tapınaklar 2015'te Katmandu Vadisi'nde olan depremle büyük hasar almıştır. Depremde hasar gören yapıların çoğunluğunu taş, tuğla, yığma yapılar oluşturmaktadır. Yapılan araştırma betonarme yapıların çoğunun hasarsız olduğunu ortaya çıkarmıştır (Chiaro ve ark., 2015).

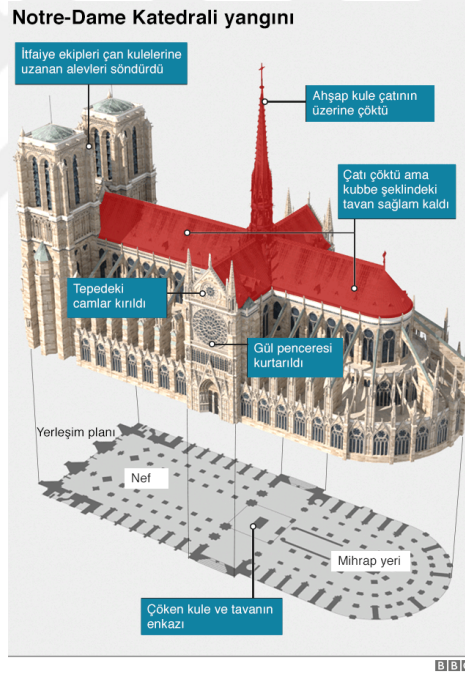
Şekil 2.8. Hanuma Dhoka'da saray ve tapınak binasında hasar durumu (Oktay ve ark., 2020)

- **Notre Dame Katedrali Yangını**

16 Nisan 2019 yılında meydana gelen ve 600 itfaiyecinin katıldığı yaklaşık 12 saat süren yangın katedralin ahşap çatısına büyük hasar vermiştir. 850 yıllık yapıda devam eden restorasyon çalışmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Fakat yangının resmi nedeni hala bulunamamıştır. Gotik mimarinin şaheseri olan yapı yangına yenik düşmüştür. Notre Dame yangınından özellikle yangın güvenliği ile ilgili dersler çıkarılmalıdır. Güvenilir bir yangın söndürme sisteminin uygulanmasını ve etkili yangın yönetimi stratejisi belirlenerek yangın algılama sistemi tanımlanmalıdır. Sistem yangın durumunda binayı korurken yangının yayılmasını etkili bir şekilde sınırlandırabilmelidir (Li, 2020).

Şekil 2.9. Notre Dame yangını (BBC News, 2019)

Şekil 2.10. Notre Dame yangını (BBC News, 2019)

• Suriye’de Yaşanan Çatışmalar

Savaş sonrasında Müzeler Müdürü, Maamoun Abdulkarim ile yapılan görüşmede, Krak des Chevaliers kalesinde restorasyon çalışmaları başlattıklarını ve müzedeki koleksiyonları koruyabildiklerini belirtmiştir. Özellikle Humus (Şekil 2.11.) ve Malula bölgelerinde şehrin yeniden onarımı ve miras alanlarının yeniden inşası için desteğe ihtiyaç vardır.

Şekil 2.11. Suriye/Humus savaş sonrası (Voskresensky, 2016)

Şehirde savaşın etkisiyle birçok sorun devam etmektedir. İdeolojik yıkım, arkeolojik eserlere zarar verme, yasa dışı yapılaşma, yasa dışı kazılar, şehirdeki kültürel mirası risk altına almaktadır. Kültürel mirasın güvenliğini güvence altına almak için uluslararası kuruluşların ve uzmanların desteğine ihtiyaç vardır.

2011 yılında Halep'e atılan havan bombası etkisiyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmış tarihi Halep Çarşısı'nda meydana gelen yangında birçok ahşap dükkan yanmıştır (Şekil 2.12.). 1986 yılında UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası listesine alınan çarşı önemli bir değer kaybına uğramıştır. Halep şehrinin girişinde bulunan Mevlâna Celalettin Rumi cami ve medresesi de çok fazla hasar görmüştür. Humus Kalesi ve Halid Bin Velid Camisi de zarar gören yapılar arasındadır. 20 Mayıs 2013 tarihinde Dünya Miras Komitesi'nin Phnom Penh'de yapılan 37. Toplantısı'nda Suriye'de bulunun altı kültür mirası alanı (Antik Şam Kenti, Antik Bosra Kenti, Antik Halep Kenti, Crac des Chevaliers and Qal'at Salah El-Din, Palmyra Bölgesi ve Kuzey Suriye'deki antik köyler) "Suriye'deki silahlı saldırı durumu sebebiyle, artık 6 adet Dünya Miras Varlığının Üstün Evrensel Değerini koruma ve muhafaza etme hususlarını sağlayamamaktadır" gerekçesiyle Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'ne dâhil edilmiştir.

Şekil 2.12. Çatışma öncesi halep çarşısı (Gündoğdu,2019)

Şekil 2.13. Suriye/Humus savaşı sonrası Halep çarşısı (Arka Güverte, 2017)

Şekil 2.14. Çatışmalarda asar gören Halep Kalesi (Gündoğdu, 2019)

Şekil 2.15. Bombanın etkisiyle hasar gören müze koleksiyonu-Mısır (ICOMOS, 2016)

Şekil 2.16. 2013 yılında Suriye’de silahlı çatışmada yıkılan bina (ICOMOS, 2016)

Çıkan çatışmalarda kültürel miras alanındaki değişiklikleri yakından takip edip, raporlayabilmek için UNITAR tarafından “Tarihi Alanlarda Uydu Tabanlı Hasar Tespiti” çalışması yapılmıştır. Birçok Balkan ülkesinde kültürel mirası korumak amacıyla çalışma yapılmaktadır. Fakat onarım ve yeniden yapım projelerinde kötü malzeme, uygulama hataları vb. durumlar kültürel mirasta kayıplara neden olmaktadır. Çatışmalar sonrasında uzun süre onarılmayan hasarlar tarihi yapılarda bozulmaları artırarak hız kazandırmaktadır. Hatta bazı durumlarda yapının yok olması bile söz konusu olmaktadır.

- **Karlskirche Kilisesi Manzara Kaybı**

Viyana şehrindeki en büyük yapılardan birisidir. İmparator Charles, vebadan şehri koruyabilmek için Viyana şehri azizi adına inşa ettirmiştir. Genel olarak Habsburg imparatorluğunun programatik bir eseri kabul edilen yapı Karlsplatz’ın güney kısmına hakimdir. Yapı Yunan ve Roma dönemi izlerini taşımaktadır. Kilisenin 72 metre yüksekliğindeki kubbesinden Viyana şehrinin muhteşem manzarası izlenmektedir. Eklenen Wien müzesi ile Karlskirche’nin doğu tarafı görsel olarak kapanacaktır.

Viyana'nın manzarası olarak temsil edilen yapının değerini kaybetmemesi için inşa edilen yapının azami yükseklikte kalması sağlanmaya çalışılmıştır.

Şekil 2.17. Karlskirche Kilisesi (ICOMOS World Report 2014-2015)

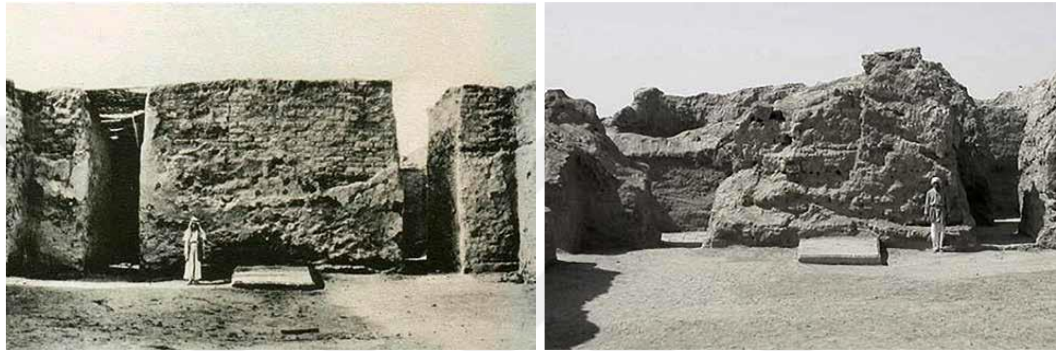
Şekil 2.18. Wien müzesi ile kilisenin hava fotoğrafı (ICOMOS World Report 2014-2015)

- **Filipinler'de Yaşanan Erozyon**

Önemli kamusal yapılar inşa edilirken alanın eski dere yatağı, deprem riski yüksek bölge, su hattı ve toprak kayma riskinin fazla eğimli alanlar tercih edilirken çevredeki yapıların durumu gözden geçirilerek ek önlemler alınmalıdır. Tekrar kullanıma açılan tarihi yapıların mevcut bir tesisat sistemi yoktur. Tesisat sonradan yapıya eklendiği için hesaplanmamış bir yük yapıya binmektedir. Afet durumunda kontrolleri düzenli yapılmamış tesisat su baskınlarına sebep olabilmekte ve zayıf alt yapı yangınlara neden olabilmektedir. Kültürel mirasın değer kaybetmesine ve zarar görmesine erozyon sebep olmuştur (Şekil 2.19.). 65 yılda Mari Kraliyet Sarayı'nda 1934-2004 yılları arasındaki toprak mimari yapıların yıpranma aşamaları fotoğraflanmıştır.

Şekil 2.19. Filipinler, 2013, Tarihi bina şiddetli yağmur ve rüzgarlar nedeniyle hasar görmüştür. (ICOMOS, 2016)

Şekil 2.20. Yıpranma ve erozyon (ICOMOS, 2016)

- **Solidere (Beyrut) Kentsel Dönüşüm Projesi**

Beyrut kentinde 1991'e kadar iç savaş devam etmiştir. Bu nedenle kentte ekonomik, sosyal, fiziki mekan ve kültürel alanda kayıplar görülmüştür. Savaş sonrasında Beyrut'un %10'u yok olmuş ve Şam yolu (yeşil hat)'ndaki mimari eserlerin %58'i hasarlanmış, %23'ü yıkılmıştır.

“Cesur Yeni Dünya” (Brave New World) ismiyle anılan modernleşme planı Avrupa'da görülen değişimi vurgulayarak, geçmişi bırakıp modernleşmeyi esas almıştır. Savaşın olması ve yıkımların gerçekleşmesi bu planı kolaylaştırmıştır böylelikle eski, kullanılmayan caddeler, dar sokaklar ortadan kaldırılıp yerine daha önce olmayan cam kuleler, geniş caddeler, yeşil alanlar getirilip yeni bir şehir kurulmuştur.

Beyrut'taki bu eğilimler “Miras” ve “Beyaz Sayfa” (Patrimonial ve Tabula Rasa) olarak adlandırılmıştır. Yeniden inşa etme çalışmaları bu iki eğilim kullanılarak kültürel ve tarihsel devamlılığı hissettirerek saygı duyulması için “Grand Planning” (büyük planlama) ismiyle düzenleme ve yenileme çalışmaları yapılmaktadır.

Trablusşam Mevlevi Tekkesi restorasyonu, semahane ve ibadethanenin kubbesinin taş işçiliği, taş örümü, ince işçilik ve ahşap işçiliği gibi yenileme çalışmaları

ve döşeme, sıva, elektrik gibi geri kalan onarım işleri 2012 senesinde bitirilmiştir. II. Abdülhamit zamanından bugüne kalan çeşmelerin restorasyonu, Beyrut Sanayeh Parkı, Osmanlı çeşmeleri restorasyonu gibi projeler Beyrut Belediyesi ile birlikte yapılmıştır. Beyrut'taki proje 2 fazdan oluşmuştur. 1994- 2004 yılları arası ve 2005-2020 yılları arası şeklinde olan bu iki süreci de Lübnan hükümetinin kurduğu Solidere isimli yarı özel firması yürütecektir.

Beyrut Tarihi Kenti Kentsel Dönüşüm Projesi 1991 Master planına göre oluşturulmuştur ve temelinde kamu eli ile yapılsa da Solidere şirketi başındadır. Şirket mülkiyet ve hak sahiplerini tespit etmiştir. Sahil bölgesinde ve doldurularak elde edilen liman bölgesindeki kamusal alanlar mülkiyet ve hak sahipleri ile eşleştirilerek %50 hak sahipliği ve %50 sermaye öngörüsü modeli kurulmuştur (Demirsoy, 2006)

Sahil ve liman bölgelerindeki iyileştirmelerle birlikte kazanılan gelir bu bölgelerin tarihi kent merkezi dönüşümü için kullanılacak ve restorasyon, tekrar canlandırma ve yenileme kentsel dönüşüm çalışmaları uygulanarak devamlılık sağlanacaktır. Lübnan yenilenirken öncelik Beyrut'a verilmiştir. Bunun nedeni Akdeniz'in liman özelliği yeni hava limanı, ekonomik düzen, bankacılık sektörü gibi yönlerinin iyi olmasıdır. Çok ulusluluğu, arkeolojik ve kültürel mirasını olması da bu kararı etkilemiştir.

Yeni liman bölgesi ile tarihi kent merkezi Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi ile birbirine bağlanmış ve devamlılığı olan bir kentsel mekanın oluşması, kimlik değerlerinin kazanımı ve geleceğe taşınması gibi faydalar sağlamıştır. Kaliteli kentsel çevre kurup arkeolojik alanlarla şehrin bağlantısını yapıp tarihi mirasın yenilenmesini sağlamak en önemli hedeflerden olmuştur.

Tarihi değeri olan alanlar incelenip restorasyon çalışmaları yapılmasına karar verilmiştir. Yapıların az katlı inşa edilmesine, çatılardaki kiremitlerin kırmızı yapılarak eskisiyle aynı olması ve sürekliliğin olması hedeflenmiştir. Statik sorunu olan yapılarda betonarme takviyesi yapılarak güçlendirme, cephelerdeki doğramaların yenilenmesi, taş temizleme gibi uygulamalar restorasyon çalışmalarında kullanılmıştır.

2.4. Kültürel Miras ve Risk Yönetimi

Ülkelere ait çeşitli değerleri yansıtan sanat, halk oyunları, halk dansları, mimari, heykeltıraşlık, dil, gelenek, kıyafet, giyim tarzı gibi ülkeden ülkeye değişen değerlerin bütününe kültür denir (Can, 2009).

Kültür, insanın doğal ortamında yaşarken doğayla mücadelesi ve tabiatla arasındaki alışveriş sırasında oluşturduğu birtakım izlerin ve kültürel coğrafi görüntülerin meydana gelmesini sağlamıştır (Akurgal, 2012).

Kültür bir insan topluluğunun ortak davranışı, yaşama biçimi olarak tanımlanmaktadır. Yalnızca mimari, yeme içme kültürü değil; sanatı, edebiyatı, müziği, eğitim, yönetim, geçim tarzı, mimari malzemeler ortak değer ve inançlar da kültürün bir parçasıdır (Gümüşçü, 2018).

Kültürel miras da kültürün bir parçası olarak birçok araştırmacının araştırma konusu olmuştur ve tarih ve coğrafya ile entegre bir biçimde ele alınmaya çalışılmıştır. Tarihin derin geçmişini bilmeden bulunduğu coğrafya hakkında bilgi sahibi olup mekân analizi yapmak mümkün değildir. Tarih, coğrafya, miras geçmişten beslenmekte ve bir mekân üzerinde yer almaktadır. Kültür bu mekânın önemli bir parçasıdır. Mekân ve kültür kavramlarının birbirinden beslenmesi mekân kavramının incelenmesinin merkezine coğrafyayı almıştır (Gümüşçü, 2018).

Sahip olduğumuz bu coğrafyada geçmişten günümüze kadar biriktirip, değiştirip, geliştirip bir sonraki kuşaklara aktardığımız bilgi, beceri, inanç ve eylemler bütünü kültürel mirasımızı oluşturmaktadır. Kültürel miras toplumdaki kişileri birbirine bağlayan, dayanışmayı sağlayan, geleneklerin doğru bir biçimde aktarılmasını sağlayarak güzel bir gelecek kurulmasına katkı sağlayan önemli bir hazinedir (Gümüşçü, 2018).

Ülkemiz bulunduğu coğrafi özellikleri ve yerleşik yaşama geçişinin tarihinin uzak bir geçmişe sahip olması, birçok doğal güzelliği bünyesinde barındırması ve birçok medeniyete ev sahipliği yapması nedeniyle güçlü bir kültürel mirasa sahiptir (Şekil 2.21.). Sahip olduğu kültürel varlıklar ülkemize adeta bir ‘açık hava müzesi’ niteliği kazandırmıştır.

KÜLTÜREL MİRAS								
Somut kültürel miras					Somut olmayan kültürel miras			
Taşınır kültürel miras								
Taşınmaz kültürel miras								
a- Anıtlar ve sivil mimarlık örnekleri								
b- Sitler	Kentsel	Kırsal	Arkeolojik	Tarihi	Doğal	Kentsel/ arkeolojik	Doğal/ Arkeolojik	Kültürel peyzaj
c- Yapı Grupları	Geleneksel/ Yöresel Mimari Miras			Endüstri Mirası		Modern Mimari Miras		
Su altı kültürel miras								
Doğal kültürel miras								
a- Kültürel peyzaj alanları								

Şekil 2.21. Kültürel miras kavramları

Doğanın sunduğu şartlara göre yerleşimin sınırlarını ve boyutlarını belirleyen mekan, ekonomik yaşam ve tarihi olaylarda önemli rol oynamaktadır. Doğal yaşamın bir parçası olan iklim şartları ile insan arasındaki o çevrede yaşayan insanın yaşantısını etkilediği gibi yaşam karşısında duruşunda da özel bir takım değişim ve oluşumlara sebep olmaktadır. Örneğin; soğuk iklim bölgesinde yaşayan topluluklar soğuktan korunmak için bir takım soğuk geçirmeyen, koruyucu kıyafetler, sert iklime dayanıklı yapılar, daha az ısı kaybına sebep olabilen küçük pencereler kullanmış, içe dönük mekanlar, iklime uyumlu yiyecekler üretip, tarımın kısıtlı yapılmasından hayvancılığa yönelmiştir. Ilıman iklim bölgelerinde ise sıcaklık ve su ögesine yönelinmiştir. Yiyecekleri sıcaktan koruma çabası, meyve sebze üretimine yönelinmiş beslenme tarzı, dış mekana açılmış yaşam alanlarının olduğu görülmektedir. Farklı bölgelerde yaşayan bu insanlar iklime göre duyuş, kavrayış, düşünme ve tasarlama tarzı geliştirerek belirgin farklılıklar ortaya çıkarmıştır (Gümüüşü, 2018).

İnsanlar eski dönemlerden beri doğaya ve doğanın ortaya koyduğu koşullara mahkûm olduğu için farklı uygarlıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Doğayla mücadele yeryüzünün her yerinde görülen bir kavramdır. Anadolu tarihine baktığımızda uygarlığın gelişmesinde bölgedeki doğa olaylarının etkisinin olduğu görülmektedir. Anadolu tarihinin başlangıçlarında (M.Ö. 2000-1750) döneminde Hitit Beylikleri egemendi. Bunu izleyen süreçte Büyük Hitit Krallığı, Persler, Büyük İskender, Helenistik Çağ, Roma Çağı, Bizans Çağı, Selçuklular, Osmanlı dönemlerine Anadolu tanıklık etmiştir. Türkler Orta Asya'dan getirdikleri gelenekler ile İslam dünyasını sentezleyerek yeni ve özgün uygarlıklar meydana getirmişlerdir. Türklerin Anadolu'ya aşamalı bir şekilde gelerek zaman içerisinde kültür ve mekan birliğine ulaşmışlardır. Özellikle Selçuklular yol, taş, köprü, kervansaray, saray inşa ederek ulaşımın gelişmesini sağlamışlardır. Anadolu'nun doğaya bağımlılığından kurtulması ise Türkiye Cumhuriyeti döneminde olmuştur (Akurgal, 2012).

Kültürel miras, topluma ait her türlü eser ve değerler bütünüdür. İnsanlar tarafından çeşitli yollarla oluşturulan, geçmişten miras kalan ve gelecek nesillere devredilmek istenen fiziksel bir varlıktır. Günümüzde kültürel mirasın anlaşılarda kullanılan, UNESCO ve ICOMOS tarafından hazırlanan ve diğer benzeri kurumlar tarafından onaylanan kategorileri;

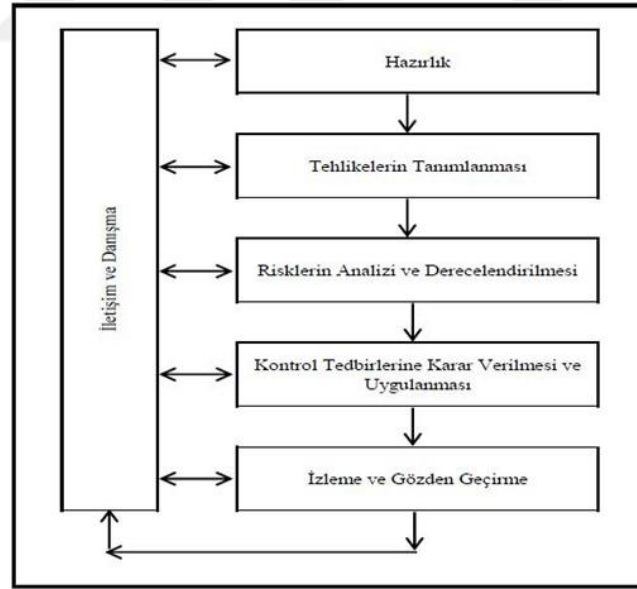
1. Somut Kültürel Miras

- Taşınabilir Kültürel Miras (resimler, heykeller, madeni paralar, el yazması eserler, arkeolojik kalıntılar vb.)

- Taşınmaz Kültürel Miras (anıtlar, arkeolojik siteler, tarihi şehirler vb.)
- 2. Sualtı Kültür Mirası (batık kalıntılar, sualtı kalıntıları ve şehirler)
- 3. Somut Olmayan Kültürel Miras (sözlü gelenekler, ritüeller, türküler, vb.)
- 4. Doğal Miras (fiziksel, biyolojik ve jeolojik kültürel oluşumlar, önemli doğal sit alanları, kültürel manzaralar vb.)

Somut kültürel miras, binaları, tarihi yerleri, anıtlar ve her elle yapılan korunması gereken eserlerdir. Arkeolojik, mimari, teknolojik ve bilimsel çalışmalar gibi eserler geçmişten günümüze gelebilmekte benzersiz ve özel olarak hayatta kalmaktadır. Küçük nesnelere kolayca müzede korunurken, taşınmaz konumda bulunanların ise yerinde muhafaza edilmesi gerekmektedir. Fakat taşınmaz kültürel varlıkların doğal dokuya birlikte olanların korunmasında özellikle hem doğaya hem insana karşı sağlıklı bir şekilde muhafaza edilmesinde problemler yaşanmıştır (Toprak ve ark. 2017).

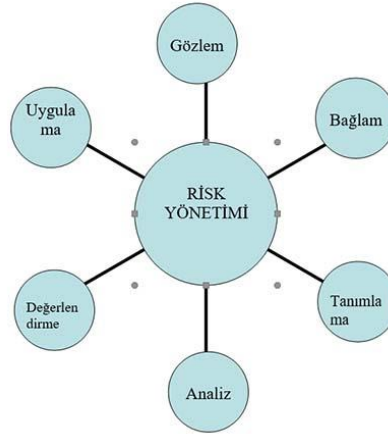
Kültürel mirasta risk yönetimi; riskin tanımlanması, analiz etme, değerlendirme, riski azaltma ve müdahale yöntemleri geliştirme ve risklerin belgelenecek kaydedilme süreçlerinden oluşmaktadır. Risk yönetimi süreklilik gerektiren bir süreçtir. Devamlılığı sağlamak için riskleri izlenmeli ve planlama yapmaya devam edilmelidir (Şekil 2.22.).

Şekil 2.22. Risk yönetim süreci (Anonim)

Bağlam aşamasında; fiziksel, sosyal, idari, yasal, politik, sosyo-kültürel ve ekonomik çevre tüm yönleriyle anlamaya çalışılmalıdır. İçerideki ve dışarıdaki tüm aktörleri belirlemek önemlidir. Bu süreçte yardımcı olabilecek tüm organizasyonlar değerlendirilmelidir (temizli görevlisinden müdüre, sivil savunma, itfaiye vs.). Açıkça

hedeflerimizi ve faaliyetlerimizin kapsamını tanımlamalıyız. Kültürel miras varlığının ne olduğu da net olmalıdır. Örneğin ülkedeki tüm arkeolojik alanlar ya da tek bir yer tanımlanabilir. Riski yönetmek için anlamak önemlidir (Şekil 2.23.).

Şekil 2.23. Risk yönetimi aşamaları (ICCRROM, 2016)

Tanımlama aşamasında, risklerin neler olduğuna karar verilmelidir. Bu aşamada kültürel mirası tehdit eden tüm riskler belirlenmeye çalışılmalıdır. Etkileyen farklı risklerin farkında değilsek mirasımız, kararlarımız ve kaynak kullanımımız eksik bir temele dayanacaktır. Riskler belirlendiğinde düşünülmeli gereken soru “Kültürel mirasa zarar veriyor mu ve değer kaybına neden oluyor mu?” olmalıdır. Fiziksel güçler (kuvvetli rüzgar, deprem, trafik vb.), hırsızlık, vandalizm, nem, kirlilik, yanlış kullanım, yanlış müdahale, silahlı çatışma, çökme, kırılma, deformasyon vb. unsurlar risk faktörü kabul edilmektedir.

Analiz aşamasında; risklerin büyüklüklerini, oluşma şansını, beklenen etkisini, kültürel mirasta beklenen değer kaybı tespit edilmelidir. Beklenen oluşumlara göre risk örnekleri sınıflandırılır. Riskin büyüklüğüne göre risk kaybına neden olma potansiyeli belirlenir. Gerçekleştirilen risk analizine göre kültürel mirasın değer kaybını tespit etmeye çalışılır. Sonuç hiçbir zaman %100 doğru olmayacaktır. Çünkü risk yönetiminde belirsizlik mutlaka vardır.

Değerlendirme aşamasında; bu adımda riskler karşılaştırılarak öncelik sırası belirlenir. Riskleri karşılaştırmak ve değerlendirmek için kullanılan ana kriter büyüklükleridir.

Uygulama aşaması; risk yönetimi döngüsünün son adımıdır. Riskler ve büyüklükleri belirlenmiş, risklerden hangilerinin öncelikli olduğu tespit edilmiştir. Sıradaki hedef kültürel mirasın karşılaştığı risklere karşı etkili önlem almaktır. Riskin

ortaya çıkışı ve etkisine göre risk azaltımı önlemleri düşünülmelidir. Riski azaltma ve kontrol etme beş aşamadan oluşmaktadır;

- Riske sebep olan ve riski artıran her şeyden kaçınmak,
- Riskten kaçınmak mümkün değilse risk ile kültürel miras arasına engel koymak,
- Bozulmaya neden olan etkenleri belirleme ve bunların kültürel miras üzerindeki etkilerini inceleme,
- Riskin zarar verme etkisi hızlıysa planlamayı zamanında ve etkin şekilde yapmak,
- Her şey başarısız olursa, etkilenen varlığı kurtarmaya çalışmak ve gerekirse uzman desteği almaktır.

Riskleri azaltmak veya ortadan kaldırmak için en etkili yöntem seçildikten sonra bunların uygulanması için bir plan yapmaktır. Sürece dahil olacak kuruluşlar, ekipmanlar, gerekli kaynaklar belirlenmelidir. Risk yönetimi süreklilik gerektiren bir süreç olduğundan döngüyü tekrarlamak ve meydana gelebilecek önemli değişiklikler için her an hazır bulunulmalıdır. Yeni bilgiler ve değişiklikler geldiğinde kararlarımızı ve eylemlerimiz gözden geçirilerek ayarlanmalıdır (ICCROM, 2016).

21. yüzyıl içerisinde meydana gelen afet ve risklerin sıklığının artışı ve büyüklükleri kültürel mirasa son yıllarda önemli zararlar vermektedir. Mirası oluşturan alanların korunması artan riskler, insan faaliyetleri, göçler, depremler, vandalizm, bilinçsiz kullanım ile birlikte zorlaşmaktadır. 1990'lardan itibaren teknoloji kullanımı sanayi devrimiyle birlikte hız kazanmış birçok yeni teknoloji, koruma stratejisi ve bununla birlikte teknolojinin getirdiği donanımlar riskleri çeşitlendirmiştir. Tüm olumsuz durumların en aza indirilebilmesi bütüncül yaklaşım ve risklerin yönetimi ile mümkündür (Gündoğdu, 2019).

Risk değerlendirmesi risk öncesi gelebilecek tehditler için önemlidir. Afet öncesi ve sonrası için planlar yapılmalı, afet durumunda kimler tarafından ne zaman ne yapılacakları tespit etmek gerekmektedir. Alınacak tedbirler; afet öncesi, afet anında ve afet sonrası olmak üzere üç aşamada planlanmaktadır. Kurumsal yapıların afet ve tehlike durumunda zarar göremeyeceği ön görülse de beklenmeyen durum ciddi buhrana sebep olabilir. Bu nedenle tüm alternatif acil durumlar plan sınırlarında olmalıdır.

Geçmişten günümüze kadar olan toplum tarihinin izlerini taşıyan yapılarda risk değerlendirmesi yapılarak acil durum planlamaları yapılmalıdır. Planlamalara güvenlik tedbirleri de eklenmelidir. Yönetmelikte planlama ve uygulama çalışmaları restorasyonla sınırlandırılmıştır. Bu çalışmaların her daim uygulanması için yönetmelik değişikliği yapılarak çalışmalara acil durum planlamaları da eklenmelidir. Mevcut koşullar iyileştirilerek tespit edilen eksikler için yeni tabiyeler geliştirilmelidir.

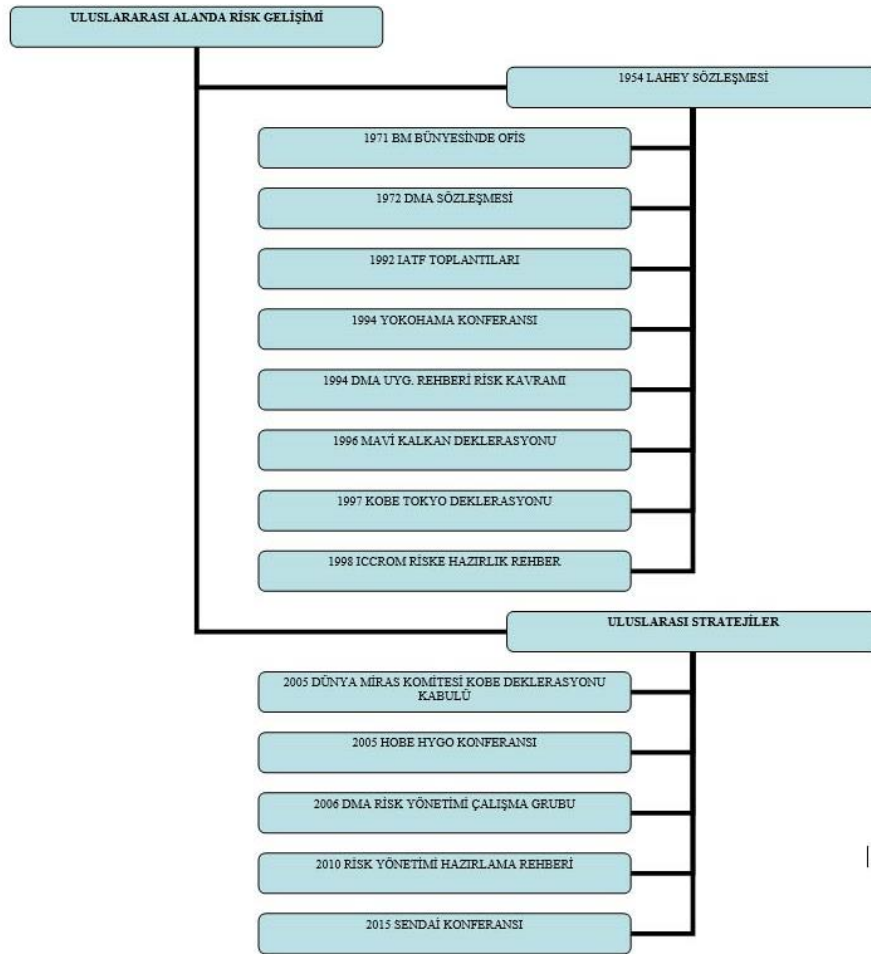
Yapılarda ve eserlerde birçok risk etmeni vardır. Bütün riskler göz önünde bulundurularak can ve mal kaybına yol açabilecek olasılıklar düşünülmelidir. Bütüncül bir yaklaşımla, kurumda çalışan personel ve idareci desteği tespit edilen riskler en aza indirilmeye çalışılmalıdır (Karatepe ve ark., 2015). Türkiye’de kentsel kültürel mirasa yönelik risklerin yönetiminde yaşanan sorunlar, risklerle mücadele de yeterli ve gerekli sayıda kurum ve kuruluşa görev verilmeyişi, müdahaleye yönelik yetki ve sorunlulukların yetersiz ve net olmaması nedeniyle risklerin azaltılması ve değerlendirmesine yönelik bir risk yönetim sisteminin olmayışındandır.

Kültürel varlıkları riske atan ve karşılaşılan çeşitli tehlikeler 1990’lı yıllarda risklere yönelik hazırlık yapılmasını gerekli kılmıştır. UNESCO Dünya Miras Listesi için yaptığı 1972-1992 yıllarını ele alan çalışmada risk kavramı üzerine yoğunlaşmıştır. 1992 yılında ICOMOS; IATF, UNESCO, ICOMOS, ICOM, ICCROM, ICA ile görüşmeler yapmıştır.

- Risk kavramı ilk kez 1992 yılında Uygulama Rehberi’nde ele alınmıştır.
- Kanada Quebec Kentinde 1996 yılında düzenlenen Kanada Mavi Kalkan görüşmesi sonucu riske hazırlık ve kültürel miras ile ilgili bildiri yayınlamıştır.
- Japonya’nın isteği üzerine 1997 yılında Kültürel Mirasın Riske Hazırlanması için Kobe Tokyo konferansı düzenlenmiştir.
- 1998 yılında ICCROM, IATF’nin yapmış olduğu eğitim ve rehberlik yayınına ithafen Riske Hazırlık; Dünya Kültürel Mirası için Yönetim Rehberi hazırlanmıştır.

Katılımın fazla olduğu Kobe Afet Riski Konferansı’nda 2005 yılında gerçekleşmiş şiddetli depremlerin de etkisiyle kültürel mirasta risk yönetiminin ve risk kavramının giderek önemi artmaya başlamıştır. Bu kavramlar ve yaklaşım Dünya Miras Komitesi’nin kararlarında da görülmeye başlanmıştır.

- Dünya Miras Komitesi 2005 yılında gerçekleştirdiği toplantıda Kobe Tokyo konferansında verilen öneriler kabul edilmiştir.
- 2006 yılında Vilnius'ta yapılan toplantının kararları etkisiyle 2010 senesinde Afet Risk Yönetimi Rehberi yayınlanmıştır.
- 2005-2013 yılları arasında yayınlanan Uygulama Rehberlerinde' risk, risk yönetimi, risk planı kavramları üzerinde görüşülmüştür.

Şekil 2.24. Uluslararası alanda risk gelişimi

2.4.1. Kültürel Miras ve Risk Yönetimi ile İlgili Türkiye'den Yöntem Örnekleri

- **Kültürel Varlıkları Tehdit Eden Unsurların Risk Analizi Yöntemiyle Tespiti, Denizli Kent Merkezi Örneği**

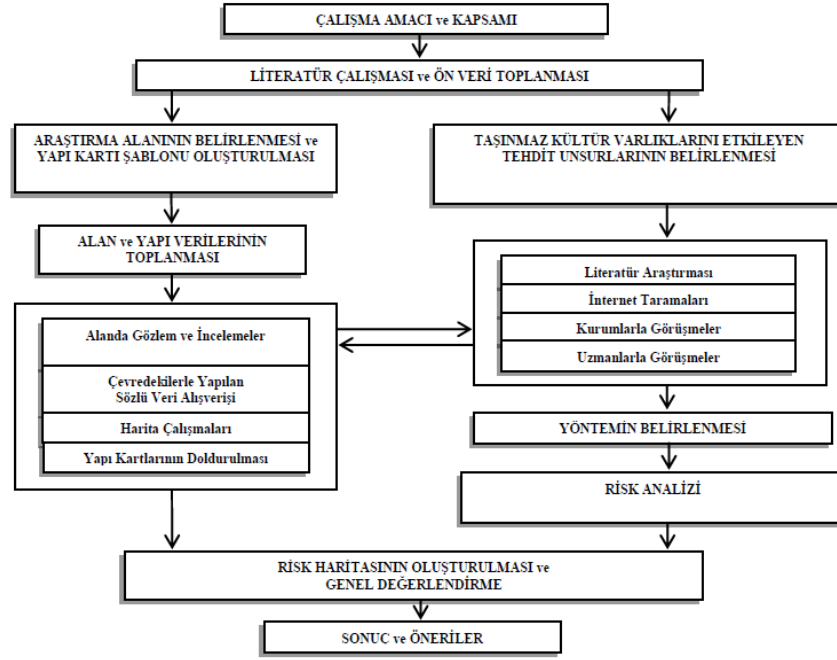
Bu araştırmada Denizli merkezde olan sayısal olarak her gün azalan ve tehdit altında olan kültürel varlıkların sonraki kuşaklara taşınması ve uzun vadeli korunmasına destek olmak amaçlanmıştır. Bu amaçla tehdit unsurlarının tespiti yapılarak risk analizi

yöntemi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kültürel varlıkları tehdit eden riskleri engelleyecek önlemler alınması için öneriler verilmiştir. Çalışmada tehdit unsurları incelenmiş ve taşınmaz kültürel varlıkları için deprem, su baskını, nem, yangın, kundaklama ve vandalizm gibi etkenlerin risk oluşturduğu tespit edilmiştir.

İnceleme yapılırken Google Earth uydu görüntüleri, tescilli parsellerin konumları, imar planı, deprem geçmişi verileri, yangın ve su verileri, deprem ve fay hattı verileri gibi kaynaklar kullanılmıştır. Ayrıca tezler, kitaplar, makaleler, yüz yüze yapılan iletişimle ulaşılan bilgiler, AutoCAD yazılımı, haritalar ve yapı kartları da araştırma sırasında bilgiye ulaşmada yardımcı olmuştur. Kültürel varlıkları tehdit eden risk unsurları;

Deprem, 1950 ve sonrası gerçekleşen şiddeti 4 ve daha fazla olan depremlere ait kayıtlar, araştırma bölgesindeki ve etrafındaki pasif ve aktif faylara ait bulunan veriler haritaya işlenmiştir. Su baskını, araştırma bölgesine yakın yerlerdeki su baskını ihbar fişleri incelenip adres bilgileri bulunarak su baskını haritasına işlenmiştir. Nem, incelenen yapının yapıldığı malzeme, yapının konumu, çatı ve zemin drenaj sisteminin değişmesinden dolayı nemle ilgili bir harita oluşturulamamıştır. Yangın, araştırmada yangınların çıkış nedenleri incelenmiş ve 1480 yangının dikkatsizlikten dolayı çıktığı, 708 yangının elektrik kontağı kaynaklı olduğu, 3 yangının doğal sebeplerden çıktığı belirlenmiştir. 599 yangın ise çıkış sebebi ortaya çıkmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Kundaklama, verilere bakılıp fişler incelendiğinde 392 kundaklama olayından 55 'inin ahşap ev ve 18'inin eski ev olarak tanımlandığı görülmüştür. 142 tanesinin terk edilmiş yapılarda olduğu görülmüştür. Bunlar göz önünde bulundurularak kundaklama haritası oluşturulmuştur. Vandalizm, çalışma alanı dışındaki etkenler düzenlenebilir veya kontrol edilebilir değildir bu nedenle her yapı için bulunduğu ortam ve konum değerlendirilmiştir.

Araştırma yapılırken veri toplama, araştırma, kültürel mirası riske uğratan unsurları tespit etme, incelenecek alanın belirlenmesi, yapı kartlarının elde edilmesi, yöntemin belirlenmesi, risk analizinin yapılması, harita oluşturulması, risk analiz değerlendirmesinin yapılması, sonuç ve öneri aşamaları oluşturulmuştur. Yapılan çalışmanın giriş kısmında konu, amaç ve kapsamdan söz edilmektedir. Kaynak taraması yapılarak benzer araştırmaların yöntemi, elde ettikleri bilgiler incelenerek kuramlar oluşturulmuştur. Toplanan raporlar, belgeler, haritalar incelenerek yeniden düzenlenmiş ve haritalarla güçlendirilmiştir.

Şekil 2.25. Yönteme ilişkin akış şeması (Selekoğlu, 2016)

Denizli’de sayıları azalan tescilli yapıların risk analizi için bazı yöntemler kullanılmış ve deprem, su baskınları, nem, yangın, kundaklama, vandalizm gibi yapıları tehdit eden etkenler değerlendirilmiştir. Bu tehdit unsurlarının seçilmesine veri toplamak için şartların uygun olması ve daha kolay değerlendirilme yapılabilmesi etkili olmuştur. İkinci aşama olarak belirtilen bölgelerin parselleri belirlenmiştir. Denizli’deki fay hatları ile son 50 yılda gerçekleşen depremler imar planına geçirilmiş veri olarak kayıt edilmiştir Üçüncü aşama olarak kültürel varlıklar için yapı kartı şablonu yapılmıştır.

Yapı kartının son kısmı görsel değerlendirmelere sahiptir. Yapıda karşılaşılan zararlı, nem, kirlilik ve Vandalizm gibi tehdit etkenleri etki derecelerine, donatılar ve yapısal sistem bileşenlerine göre değerlendirmeye alınmıştır. Dördüncü aşama olarak tehdit unsurları ile ilgili toplanan veriler ABC risk modeli ile değerlendirilmiştir. ABC risk analizi modeline göre A değeri risk etkeninin hangi sıklıklarla gerçekleştiğini, A değeri risk etkeninin araştırılan yapıya ne kadar zarar vereceğinin tahminini ve C değeri risk etkeninin etkilediği alanı göstermektedir. Bu değerlerin toplanmasıyla elde edilen sonuç ABC değerini oluşturmaktadır. $A+B+C = ABC$ şeklinde özetleyebiliriz.

Tescilli yapıların neden yok olduğu incelenerek tehdit seviyesi aşırı yüksek yapılar, tehdit seviyesi yüksek yapılar ve tehdit seviyesi düşük yapılar olarak

sınıflandırılmıştır. ABC risk modeli kapsamında deprem, su baskını, nem, yangın, kundaklama, vandalizm gibi unsurlar değerlendirmeye alınmıştır.

Derece	A			B		C															
	Risk gerçekleşme aralığı nedir?			Her bir yapı için göreceği zararın ve kaybın derecesi nedir?		Toplam alanın ne kadar etkilenecek?															
5	1 yıl	Gün	10000	Tamamı	1:1	Tamamı	100														
4.5	3 yıl	6 Ay	3000	Büyük Bir Kısım	1:3	Büyük Bir Kısım	30														
4	10 yıl	1 yıl	1000		1:10		10														
3.5	30 yıl	5 yıl	300		1:30		3														
3	100 yıl	10 yıl	100	Küçük Bir Kısım	1:100	Küçük Bir Kısım	1														
2.5	300 yıl	15 yıl	30	Yüzeysel	1:300	Yüzeysel	0.3														
2	1000 yıl	20 yıl	10		1:1000		0.1														
1.5	3000 yıl	25 yıl	3		1:3000		0.03														
1	10000 yıl	30 yıl	1	Moleküler Düzeyde	1:10000	Moleküler	0.01														
0.5	30000 yıl	100 yıl			1:30000		0.003														
	Olaylar Arası Zaman	Toplam Olay/10 yılda		Tanımı	Zararın Oranı	Tanımı	Yüzdesi														
Riskin Derecesi																					
4,5	5	5,5	6	6,5	7	7,5	8	8,5	9	9,5	10	10,5	11	11,5	12	12,5	13	13,5	14	14,5	15
Düşük				Orta				Yüksek				Çok Yüksek				Aşırı Yüksek					

Şekil 2.26. Risklerin derecelendirilmesi (Selekoğlu, 2016)

Sonuç olarak tescilleme yöntemi pasif bir koruma olarak kaldığı için Denizli kent merkezindeki kültürel mirasların yok olması ile ilgili farkındalık yaratılmak ve dikkat çekmek istenmiştir. Kültürel mirasların ülke çapında eksik ve yetersiz envantere sahip olmasından dolayı gelecekteki çalışmalara ışık tutması amacıyla çalışmadaki eksikler tamamlanmıştır. Böylece ileriki dönemde çalışma alanında yapılması düşünülen koruma ve onarım çalışmalarında risk analizi ve tespitlerin değerlendirilebilme imkanı elde edilmiştir (Selekoğlu, 2016).

- **21. yy Dönümünde İnsan Kaynaklı Afetlerde Toplu Göçler ve Geriye Dönüş Sürecinde Tarihi Çevreye Yönelik Risklerin Tablo Anlatımı Yöntemi ile Tespiti**

20. yy sonlarına doğru yerleşim yerinde meydana gelen savaş, çatışmalar tarihi alanların ağır hasar görmesine ve kullanıcıların toplu olarak göç etmesine neden olmuştur. Çalışmada tarihi alanlardan yapılan göçlerin somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunmasındaki etkileri incelenmiştir. Mekan kullanıcı ilişkisi, geleneksel bilgi, malzeme, uygulamaların afet sonrası iyileştirme çalışmalarında geri dönüşteki etkisi ele alınmak amaçlanmıştır.

Çatışma, savaşlar kültürel miras üzerinde birçok alanda risklere ve bozulmalara sebep olmaktadır. Savaş, çatışma durumunda yasadışı çalışmalar eski eserlerin kaybolmasına ve eski eser kaçakçılığına neden olmuştur. Savaş sonrasında hızlı geri dönüş yapılmaz ve sürdürülebilir çözümler üretilmezse yapılar daha hızlı bozulacak, malzeme uygulama eksikliği artacak, demografik yapının farklılaşmasıyla yeni riskler doğacaktır. Bu amaçla çalışmada zorunlu göçler nedeniyle yer değiştiren insanların somut olmayan kültürel miras bilgisinin kaybolma riskini azaltmak için hızlı dönüşümün gerekliliğini ve iyileştirme çalışmalarında kültürel mirasın itici gücünü ortaya koymak hedeflenmiştir.

Konu ile yapılan araştırmalar, anlaşmalar sentezlenerek riskin yüksek olduğu bölgeler tespit edilmiştir. Üç bölümden oluşan çalışma, savaş ve çatışmaya özel kavramlar tanımlanarak bölüm sonunda tablolaştırılarak modele dönüştürülmüştür. Tarihi çevreye yönelik afet risklerinin yönetim evreleri planlaması; çatışma öncesi risk azaltma hazırlığı evresi, çatışmanın başlaması sırasında koruma evresi, çatışma sonrasında rehabilitasyon evresi olmak üzere 3 aşamada ele alınmıştır. Planlanan evreler tablo haline getirilmiştir. Basamaklandırılan çalışma çatışma sonrasında eve dönüş tarihi dokunun rehabilitasyonu planlaması üzerinde detaylandırılmıştır. Verilerden elde edilen bilgilerle belli zaman diliminde gerçekleşen tehlikelere karşı hassas bölgeler tespit edilecektir. Risklerin azaltılması sağlanarak, oluşabilecek kayıplar azaltılacaktır (Gündoğdu, 2019)

- **Kültürel Mirası Tehdit Eden İnsan Kaynaklı Risklerin Risk Analizi Yöntemiyle Tespiti, Niğde Kale ve Çevresi Örneği**

Yapılan çalışmada Niğde kalesi ve çevresindeki yerleşimin insan kaynaklı risklere sebep olması ile ilgili inceleme yapılmış ve bu alanın korunabilmesi için öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Niğde eski zamanlardan beri farklı kültürdeki ve dindeki insanlara ev sahipliği yaptığı için mimari mirası bakımından zengin bir kenttir. Yaşam koşulları ve göçler gibi etkenlerle hasara uğramış olan Niğde kalesi ve çevresi bu yüzden çalışma alanı olarak tercih edilmiştir.

Çalışmada önce risk kavramı ve risk yönetimi ile ilgili tanımlamalar yapılmış daha sonra Niğde tarihçesi, kalesi ve etrafı hakkında bilgiler verilmiştir. Son olarak da insan kaynaklı tehditler tespit edilmiş ve risk bakımından analiz edilip değerlendirilmiştir. İnsan kaynaklı olan riskler üzerinde durulmuş ve kültürel mirasa zarar veren, varlığını riske atan insan kaynaklı etkenler hakkında riskin tanımı, analizi ve seviyesi belirlenmiştir. Risk yönetimi; risklerin tanımlanması, analiz edilmesi ve

değerlendirilmesi gibi aşamalardan oluşmuştur. Daha sonrasında belirlenen risklerin azaltılması ve araştırma sürecinin incelenmesiyle yöntem tamamlanmıştır.

Çalışma yapılırken Niğde tarihi kentinde sayıları hızla azalan, tükenmek üzere olan geleneksel evler ve anıtsal yapıları tehdit eden insan kaynaklı etkenler sahada çalışma yapılarak gözlemlenmiş ve değerlendirilmiştir. Kentleşme baskısı, Vandalizm, yangın/kundaklama, turizm etkisi, yapıya müdahale ve su/nem gibi etkenler tehdit unsuru olarak görülmüştür. Yapıların hassaslıkları ile değerlendirilince bu risklere düşük, orta ve yüksek gibi derecelendirmeler yapılmıştır. Daha sonra bütün incelemeler ve tespitler değerlendirilip risk haritası oluşturulmuştur. Saha çalışmasında tescil bilgileri olan ve olmayan fakat geleneksel konut niteliği taşıyan kültürel miraslar tespit edilip ve haritalandırılmıştır. İkinci aşama olarak her yapı için ayrı ayrı yapı kartları oluşturulmuştur. Çalışma yapılırken alandan çekilen fotoğraflar ve alanın durum bilgisi, tehdit unsuru olan insan kaynaklı risklerin incelenmesi, incelemelerden öğrenilenlerle yapının fiziki durum bilgisi gibi bilgiler bu kartlarda bulunmaktadır. Ortaya çıkan verilerle risk cetveli oluşturulmuştur.

RESİM 1															
YAPI KİMLİĞİ															
Ada/Parsel				Özgün İşlevi											
Tescil Kararı				Günümüz İ.											
TEHDİT EDEN İNSAN KAYNAKLI RİSK FAKTÖRLERİ 2															
Kentleşme Baskısı				Vandalizm				Yangın/Kundaklama							
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐				
Yapıya Müdahale				Turizm Etkisi				Nem /Su							
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐				
YAPININ FİZİKİ DURUM BİLGİSİ 3															
Harabe				Mimari Eleman Değişikliği											
Zeminde Nem				Strüktürel hasar/Sehim											
Çatıda Nem				Bitkilenme											
Ek kütle				Cephede Değişiklik											
GENEL DEĞERLENDİRME				İyi				Orta				Kötü			

Şekil 2.27. Risk cetveli (Özal ve ark., 2019)

Araştırma alanı olan Niğde kalesi 3.dereceden arkeolojik sit alanına dahildir. Bu alanda Niğde Kalesi, Saat Kulesi, Rahmaniye Cami ve Alaeddin Cami gibi kültürel yapılar bulunmaktadır. Buradaki tescilli geleneksel konut sayısı 7 olmakla birlikte araştırma kapsamında tescillenmesi düşünülen geleneksel evlerde de inceleme yapılmıştır. Bir başka kültürel miras ise bölge sınırlarını çizen Kale Surları'dır. Surların bazı bölgeleri yıkılmış bazı bölgelerinin ise konutların kullanımında olduğu görülmüştür. İncelemede geleneksel konutların hassas bir şekilde kullanılmadığı ve

risklere maruz kaldığı görülmüştür. Kültürel geleneğin devam ettirilmesi ve mirasın gelecek kuşaklara bırakılabilmesi için bu konutların korunması gerekmektedir.

İlk aşamada risklerin tanımları yapılmıştır. Toplanan veriler ve alan çalışmaları ile risklerin tanımı yapılmıştır. Çalışma bölgesi olan Niğde kalesinde kentleşme baskısı, vandalizm, yangın/kundaklama, yapıya müdahale, turizm etkisi ve su/nem gibi unsurların risklere sebep olduğu ortaya çıkarılmıştır. Yöntem olarak belirlenen düşük (1), orta (2) ve yüksek (3) gibi değerler her yapı için tek tek uygulanmış ve tanımlanmış olan 6 risk faktörünün değerleri toplanmıştır. Toplam sonuç bulunup risk seviyeleri belirlenmiştir. Buna göre de risk haritaları çizilmiştir (Özal ve ark., 2019).

• **Kentsel Kültür Mirasına Yönelik Fiziksel Çevre Kaynaklı Risklerin Analitik Hiyerarşi Süreci-AHS ile Tespiti, Büyükada Örneği**

Türkiye'deki kentsel kültürel mirastanın yönetiminde koruma ve risk yönetimi alanındaki eksiklikler nedeniyle eksikler bulunmaktadır. Yapılan çalışmada Büyükada (İstanbul) örneği üzerinden kentsel çevrelerdeki kültür mirasına yönelik risk azaltıcı, risklerin analizi, değerlendirmesi ve ileriki çalışmalara yol göstermesi amacıyla bir yönetim modeli denenmiştir. Koruma çalışmaları ve afet riski azaltımı süreçlerini birbirine entegre ederek bütünleştirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında kentsel kültürel çevrelerdeki fiziksel çevre kaynaklı risklerin yönetimi için model önerisi verilmiştir. Tarihi çevreleri etkileyen doğal afetleri coğrafi bilgi sistemi ile tanımlamıştır. Büyükada'daki deprem, tsunami, yangın, su baskısını için risk azaltma müdahale önerileri ve risk altındaki kültürel miras alanları için değerlendirme yapılmıştır. Alanın tercih edilmesindeki ana sebep 2001 Master Plan'da bu bölgenin öncelikli deprem müdahale alanı ilan edilmesidir.

Çalışılan risk yönetim modeli üç aşamadan oluşmaktadır. Risklerin analizi, tanımlanması ve riskleri etkileyen faktörlerin tespitidir. Risk faktörlerinin her biri için elde edilen analizlerle kentsel kültür mirası riskleri değerlendirilerek öncelikli müdahale gerektiren alanlar belirlenmiştir. Risk azaltımı için yapısal ve yapısal olmayan türler ortaya konulmuştur.

Deprem analizinde; jeolojik yapı ve deprem etkilerini içeren zemin tehlike analizi, tsunami tehlike analizi, mevcut yapıların genel durumunu tespit etmek için yapısal hasar görebilirlik analizi yapılmıştır. Yangın analizinde; yangının çıkış nedenini içeren ve yangının büyüme hızını etkileyebilecek etmenler tanımlanmıştır. Sel analizinde; zemin tehlike analizi ve su dağıtma ve toplamadan kullanılan yapıların hasar görebilirlik raporu için analiz yapılmıştır. Risk değerlendirilmesi iki aşamadan

oluşmaktadır. Birinci adımda her risk için hassas alanlar belirlenmiştir. İkinci aşamada farklı riskler birlikte değerlendirilerek öncelik sıralaması yapılmıştır. Tanımlanan alanlara planlama, kentsel tasarım ve yapısal ölçekte müdahale kategorisi belirlenmiştir. Planlama bölümü kentsel kültür mirasının risk azaltımına yardımcı olacaktır. Kentsel tasarım bölümü müdahale edilecek yapı gruplarını ve yapılan çalışmalarda alınacak önlemlerden oluşmaktadır.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda Büyükkada'nın %42'sinin fiziksel çevre kaynaklı risk altında olduğu tespit edilmiştir. Yapıların çoğunluğu yangın ve depremden etkilenmiştir. Fiziksel çevre kaynaklı riskleri azaltmak için, dört öncelikli müdahale alanı belirlenmiştir. Sonuç olarak, risk yönetiminde olası riskleri azaltmak için öncelikli çevre ve mülk sahiplerinin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Fiziksel çevre risklerine karşı dayanımı artırmak için finansal kaynaklara ihtiyaç vardır. Sivil mimari yapı sahiplerine onarım ve bakım için yeterli finansal destek sağlanmalıdır.

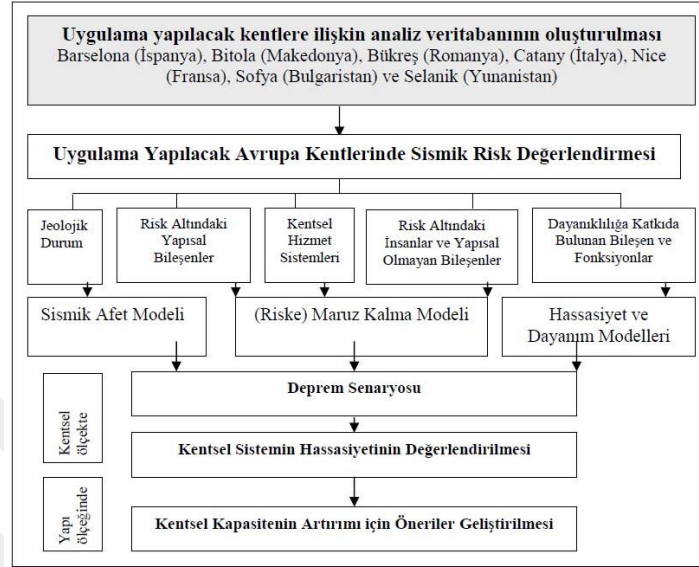
2.4.2. Kültürel Miras ve Risk Yönetimi ile İlgili Dünyadan Yöntem Örnekleri

- **Avrupa Kent Merkezleri'nde Sismik Riskleri RISK -UE Yöntemiyle Tespiti, AB Projesi Örneği**

Çalışmada, belirlenen yedi Avrupa ülkesinde sismik risk altındaki tarihi kentsel çevrede risk azaltımı ve risk analizi uygulamaları için öneri verilmiştir. Tarihi çevre kentsel etkilenme hassasiyet sistemi olarak adlandırılan RISK-UE ile kültürel ve tarihi öğeler kentsel hassasiyet faktörüyle birlikte ele alınmıştır. RISK-UE çalışması tarihi çevrenin bütüncül ele alınmasını ön görmektedir. Böylece tarihi çevredeki etkileşimle ikincil riskler ortaya çıkacaktır. Çalışmada hedef Avrupa kent merkezlerinin deprem senaryolarını değerlendirmek ve belirli niteliklere odaklanan deprem senaryoları için yöntem önermektir. Yöntemde kullanılan şehirler; Barselona (İspanya), Bitola (Makedonya), Bükreş (Romanya), Catania (İtalya), Nice (Fransa), Sofya (Bulgaristan) ve Selanik (Yunanistan)'dır. 1999'da başlayan proje, 2001-2004 yılları arasında yürütülmüştür.

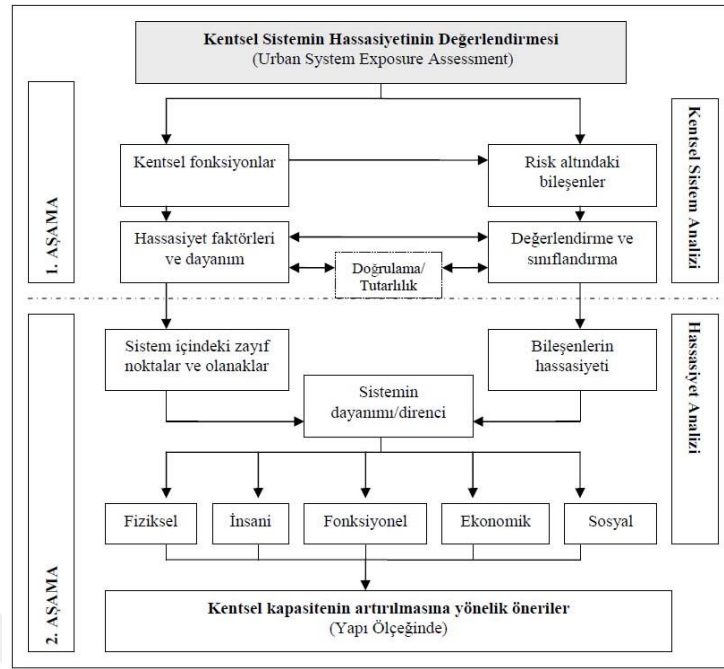
Risk UE yönteminin uygulandığı kentlerde sismik tehlike, riske maruz kalma, hassasiyet ve dayanım için deprem senaryosu oluşturulmuştur. (Şekil 2.28.) deki akış şemasına göre süreç devam ettirilmiştir. Proje aşaması; analiz veri tabanının birleştirilmesi, tehlike, hassasiyet değerlendirilmesi ve kentsel kapasitesinin artırılması

aşamalarından oluşmaktadır. Kentsel ölçek ve yapı ölçeğinde öneriler verilmiştir. Kent ölçeğinde depremin senaryo ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapı ölçeğindeki değerlendirmede hassasiyeti yüksek alanlar tercih edilmiştir.

Şekil 2.28. Risk-UE çalışmasının akışı (Uzer Von Busch, 2010)

Risk-UE projesinin birinci aşamasında mevcut deprem senaryolarına göre deprem tehlike değerlendirilmesi yapılarak risk altındaki önemli yapılar, donatılar üzerine odaklanılmıştır. İkinci aşamada yedi kentteki yapı stoğu üzerinde hassasiyet ve risk azaltımı için öneri verilmiştir. Hassasiyetin artmasına sebep olabilecek nedenler de bu aşamada belirlenmiştir.

Şekil 2.29. RISK-UE projesi kapsamında önerilen kentsel sistem hassasiyetinin değerlendirilmesinde yöntem akış şeması (Uzer Von Busch, 2010)

İkinci aşamadaki hassasiyet analizinde kentsel alan, nüfus, kullanımlar, ekonomik faaliyetler, idari durum gibi bileşenler belirlenmiştir. Tanımlanmış olan risk, tehlike, hassasiyet ve yerel ölçekteki tehlikeler doğrudan ve dolaylı riske sebep olmalarına göre sınıflandırılmıştır. Niteliksel değerlendirmede indikatör olarak belirlenen sembolik değer ve tanınırlık 0-1 arasında tanınırlık açısından tanımlanmıştır.

1 = Kentin dışında önemli ölçüde bölgesel/ulusal tanınırlık

0.5 = Yerel ölçekte önemli tanınırlık

0.3 = Yerel ölçekte Düşük tanınırlık

0 = Sembolik değer veya tanınırlığın olmadığı durumlar.

Bu puanlama sistemi hassasiyeti olan alanları ve risk bölgelerini tanımlamıştır. Tespit edilen inkatörler normal durum, afet anı ve iyileştirme olarak üç aşamada ele alınmıştır. Kentsel miras ile ilgili; koruma durumu, hasar derecesi, yapının özgünlüğünün korunma derecesi, müdahaleler, morfolojik yapısı ele alınmıştır. Değerlendirme aşamasında yapının durumu özgün hali, yapım tarzı, morfolojik şekli, yapım malzemesi incelenerek araştırma tamamlanmıştır.

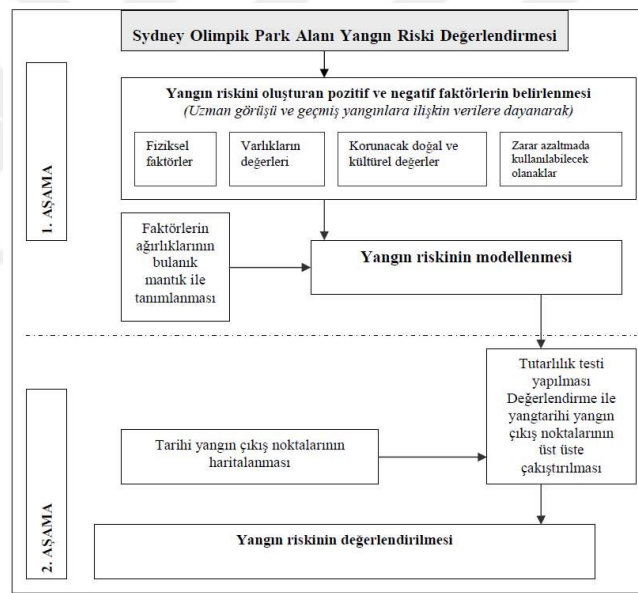
Sonuç olarak proje Avrupa kentleri içinde detaylı bir uygulama örneği sunmuştur. Gelecekte kullanılabilecek sismik bir veri tabanı için altlık oluşturmuştur. Birinci aşamada kentlerin tehlike ve hassasiyet değerlendirmesini ortaya koymuş, ikinci

aşamada kent ve yapı ölçeğinde farklı noktalara yönlendirmiştir. Çalışma kentlerin sismik risk azaltımı için önemli bir yöntem önerisi sunmuştur (Uzer Von Busch, 2010).

- **Yangın Riskinin Bulanık Mantık Yöntemiyle Tespiti, Sydney Olimpik Parkı Örneği**

Avusturalya'da kırsal kesimde çıkan yangınlar kentsel yerleşmenin artan nüfusun etkisiyle yaklaşması dolayısıyla kentsel ve kırsal alanlar için risk oluşturmaktadır. Meydana gelen yangınlar dünyanın en büyük kentsel parkından biri olan Sydney Olimpiyat oyunlarının oynandığı alan içinde risk teşkil etmektedir. Park alanı için CBS uygulama örneği oluşturulmuştur.

İki aşamadan oluşan çalışmanın ilk aşamasında yangın risk faktörleri ve eşik değerleri belirlenerek risk haritası oluşturulmuştur. İkinci aşama yangın geçmişi olan alanlar ve tutarlılık karşılaştırılmasından oluşmaktadır.

Şekil 2.30. Sydney olimpik park alanı çalışmasının akışı (Uzer Von Busch, 2010)

Yangın riski; fiziksel etkenler, bölgedeki varlıkların değeri, korunması gereken doğal ve kültürel değerler ve zarar azaltma olmak üzere dört başlıkta toplanmıştır. Belirlenen faktörler bulanık mantık kavramları ile ifade edilmiştir. Yangınların meydana getirdiği tahribatlar uzman görüşüne dayanmaktadır. Yangın risk modeli elde edilen verilerle yangın riski gradyan haritası için kullanılmıştır. Çalışmada; bitki örtüsü türü, eğim, yön, rüzgâr, kültürel değerler, komşular ve yangın söndürme altyapısı olmak üzere yedi faktör belirlenmiştir.

Park alanında düzenli yakma işlemi gerçekleştirilmediğinden kuru çayırlar bir sonraki dönemin biyokütlesini artırmaktadır. Ormanlık alanlar yüksek risk alanı olarak belirlenmiştir. Yüksek eğimli alanlarda yangın hızlı ilerlediği için yüksek riskli alan olarak kabul edilmektedir. Sydney Olimpik Parkı'nda doğal değerler ile birlikte yapılaşmış çevresel öğeler de bulunmaktadır. Tehditlere yönelik hassasiyet oranına göre tehdit seviyesi belirlenmiştir. Yangın çıkma ihtimali yüksek yerlere 100 m. den yakın alanlar kültürel miras için risk kabul edilmiştir. Su kaynakları yangın söndürme anında kullanıldığı için pozitif faktör olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler ArcInfo Coverage formatında elde edilerek gride dönüştürülmüş ve Grid Modülünde modellenmiştir. Fiziksel öğelere yakınlık grid modülündeki Costdistance özelliği kullanılarak elde edilmiştir.

Analiz çalışmasından elde edilen sonuçlara göre alanın %5'i tehlike diliminde, 17.2 ha, %10'luk dilimde 34.9 ha, %15'lik dilimde 54.7 ha, %20'lik dilimde 70.7 ha. yer almaktadır.

Şekil 2.31. Çalışma alanı risk değerlendirmesi (Uzer Von Busch, 2010)

Yangın riskinin azaltılması ve önlenmesinde tercih edilmiş olan bulanık CBS yönteminin kullanılabilmesi ve düşük maliyetli olması nedeniyle geniş ölçekli risk değerlendirmelerinde tercih edilen bir yöntem olduğu tespit edilmiştir (Uzer Von Busch, 2010).

3. GÖZLEMSEL DEĞERLENDİRME VE RİSK ANALİZİ YÖNTEMİNİN ANKARA KALESİ'NDE UYGULANMASI

3.1. Risk Analizi Yöntemi

Risk, var olan tehlikenin ya da meydana gelebilecek etkilerin gerçekleşme olasılığı olarak kabul edilebilir. Risk değerlendirmesinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek tehlikelerin tespit edilerek bu tehlikelerin riske sebep olabilecek etkenlerin derecelendirilmesi yapılır. Risk analizi yönteminde derecelendirilen riskler ve etki dereceleri kontrol tedbirleri ile birlikte değerlendirilerek gerekli çalışmalar yapılır. Risk analizinde temel hedef, etki eden riski doğru analiz ederek alınacak önlemleri belirlemektir. Riskler yürütülen faaliyetlere göre değişkenlik göstermektedir. Doğru tespit için uzman ekip kurularak çalışmada yer alan çalışan ve temsilcilerin görüşleri değerlendirilmelidir.

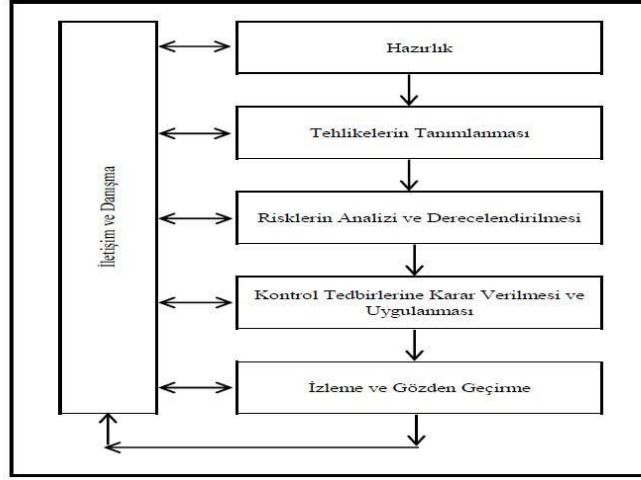
3.2. Risk Analizi Yöntemi Aşamaları ve Araçları

Araştırma farklı aşamalardan oluşan değişik çalışmaları içermektedir.

- Çalışmanın konusu, amacı, kapsamı,
- Literatür araştırması ve konu ile ilgili veri toplama,
- Taşınmaz kültür varlıklarını tehdit eden unsurların belirlenmesi,
- Yöntemin belirlenmesi,
- Risk analizi ve haritaların oluşturulması,
- Risk analizinin değerlendirilmesi,
- Sonuç ve öneriler

Literatür çalışması yapılarak çalışmanın konusunu içeren kaynaklar araştırılmış ve benzer çalışmalar incelenmiştir. İncelenen yayınlar yöntemin belirlenmesinde referans olmuştur. Tez incelemesinde riskler belirlenirken; Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan alınan 1990 Planı, Jansen Planı, Lörcher Planı, Ankara kültür envanterleri, Altındağ İmar Planları ve riskli ilan edilen yapıların parsel numaraları, Makbule İlçan ve UTTA iş ortaklığının 2010 yılına ait "Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı Araştırması" analizleri, TUIK verileri, CBS bilgi sistemleri ile çalışılmış veriler, UNICEF'in saha çalışması genel durum değerlendirme raporu ve bir çok alanda Ankara'yı konu alan tarih kitaplarından faydalanılmıştır. Son

olarak ilgili kurumlardan alınan raporlar, eski Ankara fotoğrafları, haritalar, belgeler incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Şekil 3.1. Araştırma sürecinde izlenen yol

Araştırma alanı ile ilgili yapılan çalışmada Ulus'a ait bir imar planı olmadığı, eski ve yeni kadastro bilgilerinin uyumsuz oluşu, ada parsel isimlerinin eski arşivlerde karşılığının olmaması ve veri tabanı eksikliği oluşu alan ile ilgili toplu bilgilere Ankara'yı konu alan tarih kitaplarında yer verilmiştir.

Tez kapsamında araştırma dönemin yansıttığı özellikler ve benzer yıllarda yapılan çalışmalar incelenmiş, alana etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Büyükşehir Belediyesi'nin ve Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivinden söz konusu alanda yer alan yapılarla ilgili bilgiler elde edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde kültür varlıklarını koruma sürecinin başlangıcı, onarımın tarihsel gelişim sürecinden, bu süreçte kuramsal temelleri oluşturan tanımlara yer verilmiştir. İkinci bölümde çalışma alanı seçilme nedeni gerekçeleriyle tanımlanmış, seçilmiş olan çalışma alanında gerekli incelemeler yapılarak tehdit unsurları hakkında bilgi verilmiş; taşıyıcı sistem hasarı, yıpranma, yıkılma riski, kentleşme baskısı, vandalizm, yapıya müdahale, nem/su, turizm etkisi gibi veriler elde edilerek çalışma alanını tehdit eden risk unsurlarının haritası çıkarılmış risk analizi yöntemi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde taşınmaz kültür varlıklarını tehdit eden unsurların risk analizi ile değerlendirilmesi sonucu risk haritası oluşturulmuştur. Taşınmaz kültür varlıklarının değerlendirilmesi yok olmuş tescilli yapılar, mevcut korunan tescilli yapılar, tehdit seviyesi yüksek yapılar, tehdit seviyesi düşük yapılar olmak üzere dört

başlık altında toplanmıştır. Son kısımda taşınmaz kültür varlıklarını tehdit eden unsurlara karşı önlem ve çözüm önerileri verilmiştir.

Tez çalışmasında kentsel kültürel mirasın karşı karşıya kaldığı riskleri tespit edip, risklere yönelik zararların azaltılmasına yönelik risk altındaki kültürel miras için bir yönetim planı geliştirilmektedir. Bu yönetim modelinde risk analizi, risk değerlendirmesi ve risk azaltımı Kale ve çevresinde örneklendirilmektedir.

Ankara Kale çevresindeki tarihi kent dokusunda hızla yok olmakta olan geleneksel konutları tehdit eden risk unsurlarını saha çalışması yaparak gözlemsel deney ve raporlarla değerlendirerek çevresel tehlike, yapıya müdahale, nem/su, yıkılma riski, yıpranma, taşıyıcı sistem hasarı gibi riskler tespit edilmiştir. Tehdit unsurlarının yapıların statik durumu ile birleşince neden olduğu riskler her bir risk faktörü için düşük, orta ve yüksek seviye olarak derecelendirilmiştir. Sonrasında bütüncül olarak değerlendirilmiş ve risk haritası oluşturulmuştur.

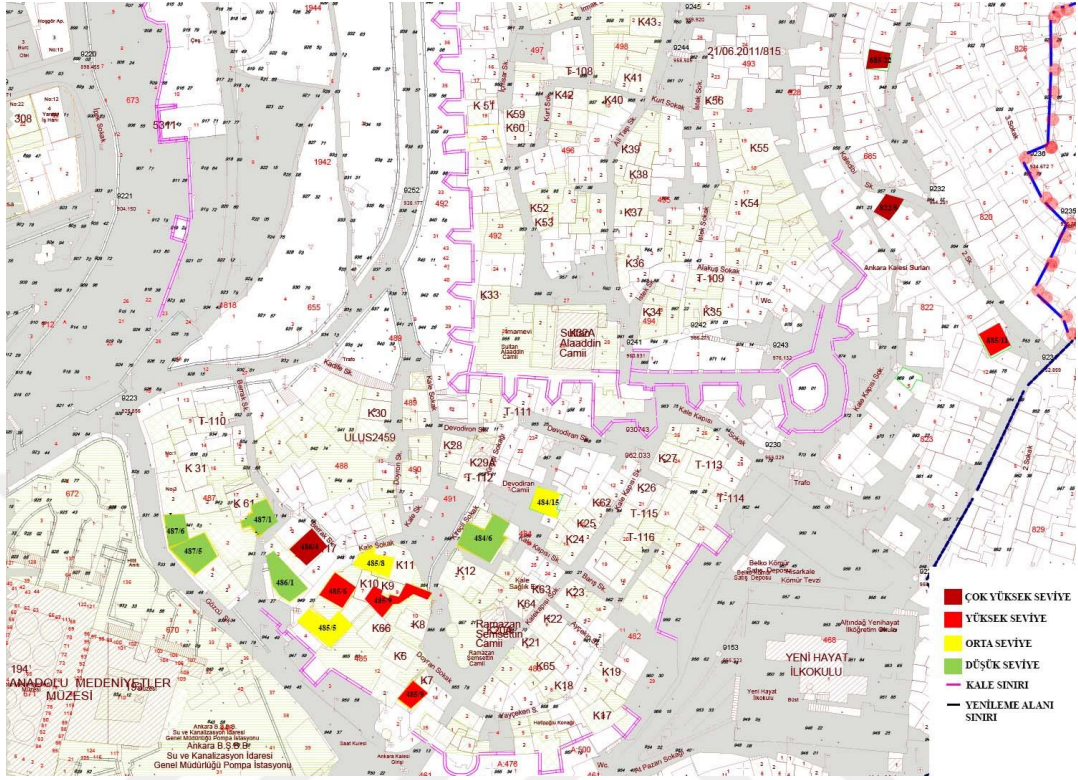
Alan çalışmasında tescilli yapılar öncelikli olmak üzere, tescil bilgisi olmayan yapılar maili inhidam raporları ile kültürel miras özelliği taşıyan yapılar tespit edilerek haritalandırılmıştır. İkinci aşamada her bir yapı için yapı kartları oluşturulmuştur. Bu yapı kartında yapının görseli, durum bilgisi, yapıyı tehdit eden risk unsurları, fiziki durum yapısı bilgisinden oluşmaktadır (Şekil 3.2.).

GÖRSEL			
Adres:	Durumu:		
Mahalle:	İşlevi:		
TEHDİT EDEN RİSK UNSURLARI			
Taşıyıcı Sistem Hasarı	Yıpranma	Yıkılma Riski	Kentleşme Baskısı
☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐
Vandalizm	Yapıya Müdahale	Nem/Su	Turizm Etkisi
☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐
Yapının Fiziki Durum Bilgisi		Genel Değerlendirme	
Harabe	Strüktürel Hasar	İYİ	ORTA
Zeminde Nem	Bikilenme		KOTU
Çatıda Nem	Ek Kütle		
Mimari Eleman Değişikliği	Cephede Değişiklik		

Şekil 3.2. Yapı kartı

Toplanan veriler doğrultusunda gözlemsel değerlendirme ve maili inhidam raporlarından yola çıkılarak risk cetveli oluşturulmuş, riskin derecesine göre

renklendirilerek tüm risk faktörleri bütüncül analiz edilerek tek yapı ölçeğinde ve alansal olarak genel değerlendirme yapılmıştır (Şekil 3.3.).

Şekil 3.3. Risk haritası

Yöntemde belirlenen değerlere göre düşük (1), orta (2) ve yüksek (3) olarak her yapı için uygulanmış, sonrasında alandan tanımlanan 8 risk faktörü değeri toplanarak genel toplam bulunmuştur. Risk cetvelinde ise genel durum toplamları üzerinden çok yüksek, yüksek, orta ve düşük risk seviyeleri belirlenmiştir. Bunların sonucunda risk haritası üretilmiştir (Şekil 3.4.).

RİSK CETVELİ									
ÇOK YÜKSEK 20-24			YÜKSEK 19-16			ORTA 15-14		DÜŞÜK 13-8	
Yapı Kodu	Taşıyıcı Sistem Hasarı	Nem/Su	Kentleşme Baskısı	Yıpranma	Yıkılma Riski	Yapıya Müdahale	Vandalizm	Turizm Etkisi	GENEL
485/6	3	1	2	3	3	1	2	2	19
486/4	2	1	2	2	2	2	3	2	20
485/8	1	1	2	1	1	3	1	2	14
485/5	1	1	3	1	2	1	1	2	15
485/13	2	1	2	3	1	2	1	3	17
486/1	1	1	1	1	1	3	1	3	13
487/1	2	1	1	2	1	1	1	1	10
487/5	1	1	1	1	1	1	1	3	10
487/6	1	1	2	1	1	3	1	3	13
484/6	1	1	1	1	1	1	1	1	8
485/9	2	2	3	2	3	1	3	2	18
484/15	2	1	2	3	2	2	1	1	14
685/22	3	2	3	3	3	2	2	2	20
685/11	3	2	2	2	3	3	2	1	18
822/5	3	3	3	3	3	2	2	1	20

Şekil 3.4. Risk derecelendirme tablosu

Çalışma kapsamında incelenen yapıların yaklaşık olarak %20 oranında çok yüksek risk altında, %26 oranında yüksek risk altında, %20 sinin orta derece risk altında ve %33 ünün de düşük risk altında olduğu belirlenmiştir. Çok yüksek risk altında olan yapıların tamamı geleneksel konutlardır ve bu yapılardan sadece bir tanesinin tescil bilgisine ulaşılabilmektedir. Yüksek risk altındaki yapılardan üç tanesi tescilli ve bir tanesi geleneksel konuttur. Tecilli yapıların durum raporlarına ve tescil bilgilerine ulaşılmıştır. Orta derecede risk altında bulunan üç yapıdan iki tanesi tescilli bir tanesi geleneksel konuttur. Düşük risk grubu sınıfında yer alan yapıların tamamı tescillidir. Yapılardan bazıları düşük risk grubundan olduğu tespit edilse de bünyesinde farklı riskler olduğu için yıkım kararı çıkarılan yapılar da içlerinde vardır. Bu durum koruma ve kullanım sorunlarının ve dengesinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu yapıların kentleşme baskısı, Vandalizm, turizm etkisi, taşıyıcı sistem hasarı ve yapıya bilinçsiz müdahaleler nedeniyle çok yüksek risk altında olduğu ortaya çıkmıştır.

4. ALAN ÇALIŞMASI

Birçok köklü medeniyete ev sahipliği yapmış olan Ankara, Milli Mücadele döneminde bağımsızlık ve hürriyete kavuşmanın merkezi konumunda olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olmasıyla kavşak noktası olarak kabul edilen ticaret noktalarının merkezinde olan şehrin önemi giderek artmıştır. Tarih içinde çeşitli dönemler yaşayan Kale Ankara şehri için ilk yerleşimin başlama noktası olmasının ötesinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, tarihsel belleğin hala canlı kaldığı nokta olması nedeniyle önemli sayılmaktadır. Medeniyetlerin kavşak noktası olması çalışma alanı olarak tercih edilme sebebi olmuştur.

Ulus merkezine doğru konumlanan alanda kentsel sit alanı, çok sayıda müze, eski Ankara evleri ve kültürel hazine grubunda olan mimari yapı grupları yer almaktadır. Bölgede yapılmış olan çalışmalar yıllara göre değerlendirilerek gerekli karşılaştırmalar yapılmıştır. Belirlenen yapıların risk cetveli ve risk haritaları Büyükşehir Belediyesi ve anıtlar kurulundan alınan maili inhidam ve statik durum raporlarına göre hazırlanan yapı kartlarına işlenmiştir.

4.1. Ankara Tarihçesi

Deniz seviyesinde yaklaşık 890 m. yüksekte konumlanan ve İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Sakarya Bölümü'nde kurulmuştur. Kuzeybatısında yer alan Kızılırmak ve Sakarya nehirlerinin uzantısından oluşan ovaların yer aldığı bölgededir. Ovanın eteğinde konumlanan şehir, kuzeyinde Mira Karyağdı dağları, güneyde Haymana Platosu, doğu ve güneydoğuya hâkim Elmadağ ile kuşatılmıştır. İlk kurulduğunda şehir doğu batı yönünde gelişme gösterirken, daha sonra nüfus yüksek kesimlere doğru kaymıştır (Aydın, 2011). Kızılırmak ve Sakarya nehirlerinin sınırladığı ovada yer alan şehir 26.897 km²'lik bir alana sahiptir. Şehrin orta kısmından kuzeye doğru gidildiğinde Kuzey Anadolu sıradağlarının yükseldiği görülür. Güneybatı kuzeydoğu doğrultusunda kıvrımlar sebebiyle ovalar oluşmuştur. İlin sınırlarını Sakarya, Kızılırmak nehri, Çubuk, İncesu ve Ova çayları çizmiştir. İl sınırları içerisinde Mogan, Eymir, Karagöl, Kurumcu, ve Samsam doğal gölü yer almaktadır. Doğal göller haricinde Çamlıdere, Kesikköprü, Kurtboğazi barajlarında yapay göller de yer almaktadır (Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2013).

Anadolu'nun başlıca ticaret merkezlerinden biri olan Ankara'nın 8. Yüzyıla dayanan köklü bir geçmişi vardır. Hitit eserlerinde sık sık karşılaşılan şehrin ilk kuruluşu Frigyalılar dönemidir. Önemli bir İç Anadolu şehri olan başkentleri Gordion antik kentler arasındadır. Şehri Frigya kralı Midas kurmuştur. Bölgede yer alan mezarlar özellikle MÖ 750-500 yılları arasında yaşamış Frigya egemenliğinin önemini göstermektedir. Kent sırasıyla Frigya, Lidya ve Pers egemenliğine girmiştir. Ankara ilini başkent oluşu MÖ 278-277 tarihinde Avrupa'dan Anadolu'ya gelen Tektosağlar dönemine denk gelmektedir. Roma imparatoru şehri Galatlardan alarak bölgeyi Roma imparatorluğuna bağlamış ve Galatya eyaletinin başkenti ilan etmiştir. Anadolu'da Roma yol güzergahında önemli bir kavşak noktasında yer alan şehir yönetsel ve askeri işlevlerle zamanla gelişmiştir. MS 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı Roma olarak ayrılmasıyla Ankara şehrinin yönetimi Bizans'a kalmıştır. Şehri Osmanlı'nın almasıyla önemli bir merkez haline gelmiştir (Şekil 4.1.) (Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2013).

Şekil 4.1. Ankara Savaşı (Tarihi Olaylar, 2022)

Bizans ve Selçuklu hükümdarlarından sonra, Osmanlı döneminde kale ve çevresindeki ilçe merkezleri oluşturulmuştur. Zamanla konut, ticaret gibi kullanımlar oluşturulmaya başlanmıştır. Çeşitli dini gruplara ev sahipliği yapan bölge de esnaflar için 15. ve 16. yy'da hanlar inşa edilmiştir. Ancak şehir 1850'lerden sonra ekonomik tabanın kaynaklarında keskin bir durgunluk yaşanmıştır. 19. Yüzyılın sonlarına doğru demir yolu inşaatıyla birlikte yukarı doğru bir salınım hareketi başlamış, canlanma için yeterli olmamıştır. 1920'lerin başında küçük, mütevazı bir şehir olan Ankara, kale

içinde ve onu çevreleyen yamaçlarda evlerden meydana gelmektedir (Türkün Erendil ve Ulusoy, 2002).

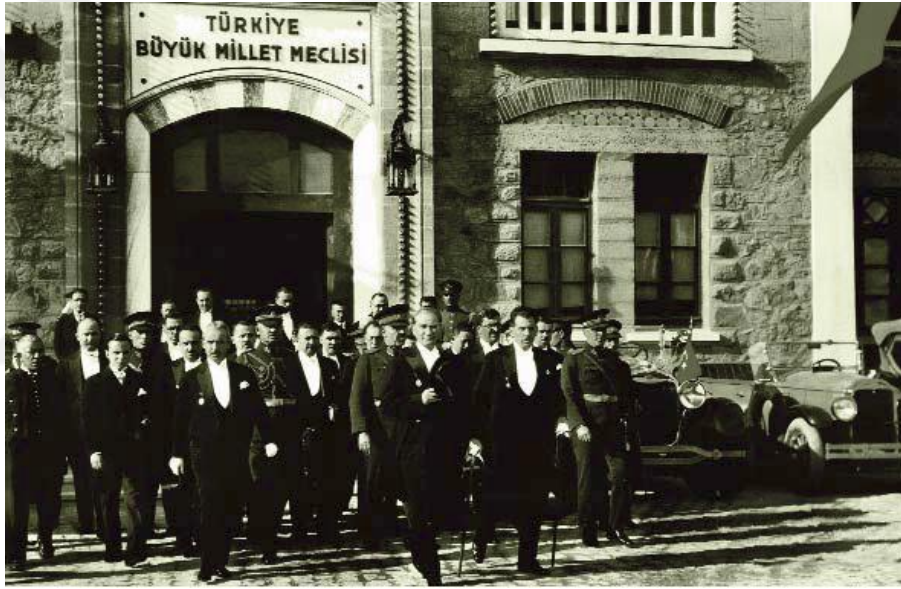

Şekil 4.2. Eski Anafartalar caddesi (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2021)

1923 yılında kentin başkent olmasıyla idari sorumluluğu üzerine alan kent kültürel, idari, ekonomik etkinlikleri de üstlenmiştir. Osmanlı himayesindeki dönemde yaklaşık olarak 30.000 nüfusa sahipken kentin büyümesiyle kaleyi ortaya alarak yayılmaya başlamıştır. Ankara, Roma döneminden başkent seçilene kadar olan süreçte birçok medeniyete yurt olmuştur. Önemli yollar üzerinde yer aldığından ticaret yoluyla kültürel etkileşim fazla olmuştur. Kent 1916 yılındaki yangında birçok önemli eserini kaybetmiştir. Millî mücadele döneminde Ankara mücadelenin başlama ve yönetim merkezi olmuştur. 1924 yılında şehrin başkent oluşu nüfusta hareketliliğe neden olarak kent olma yolunda adımlar atmaya başlamıştır (Demiröz ve ark., 2018).

Şekil 4.3. Ankara'nın Başkent oluşu (Tatar, 2019)

Şekil 4.4. Meclis Binası (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2021)

1923'te kaderi belirlenen Ankara, büyük ölçüde değişmeye başlamıştır. Farklı bölgelere birlik getirme hedefi ulusal sınırlar içerisinde bulunan Ankara'nın seçimine yansımıştır. Anadolu'nun merkezi, bir ulus devletin kurulmasında ve bu bilincin yaratılmasında, mekânsal organizasyon stratejileri önemli bir rol kazanmıştır. Kentsel alanlar, hakların bilincince olan modern vatandaşlar için bir tohum niteliğindedir. Modern kent Ankara'nın dönüşümü ve planlı kalkınması için diğer şehirlere model olmuştur. Bu yeni rol, çeşitli kolaylıklara ek olarak; kamu kurumlarını, hızla artan nüfusu barındıracak yeni fonksiyonlar için gereklidir.

Ankara'nın kalkınması için yürürlüğe giren proje, yeni şehri eski şehrin yanında konumlandırıyor, artan nüfusu yeni konut alanlarına yönlendiriyordu. Bu uygulama yeni

şehir üzerinde baskılara neden olmuştur. 1987 yılında Ankara Kale'si Koruma Projesi Yarışması'nda Kale'nin önemi kabul edilse de entegrasyonu için endişe duyuluyordu. Yeni şehrin arka planını kalenin muhteşem manzarası oluşturuyordu. Kentsel bir imaj yaratmak için eski geleneğin terk edilişi, geçmişin izlerine olan kararsızlık tutumu modern şehir imajı yaratmış, geçmişin ihmal edilmesine yol açmıştır (Türkün Erendil ve Ulusoy, 2002).

Şekil 4.5. Ankara Cebeci ve Hamamönü yerleşimlerinde bir kare (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2021)

4.2. Ankara Kentleşme Süreci ve Şehir Planlamasının Oluşumu

Şehirlerin kırsal kesiminde ve kent merkezinde yaşayan nüfusun kalabalıklaşma süreci kentleşme olarak tanımlanır. Artan nüfus küresel, bölgesel ve lokal olarak da değişime sebep olan bir etkinliktir. Dünya nüfusu yirmi yıl öncesinde 2.9 milyarken gelecek on yılda 5 milyarı bulması tahmin edilmektedir. 1950'li yıllarda yeryüzünde yaşayan insanların oranı %50'nin oldukça altındayken, 70'li yıllara gelindiğinde az gelişmiş kentlerin nüfusu, daha gelişmiş kentlerin nüfusunu aşmıştır. Gelişmekte olan dünya giderek kentleştikçe bu ikisi arasındaki fark değeri düşecektir. 2030'lu yıllara gelindiğinde bu oranın %50'nin üzerine çıkması beklenmektedir. Beklenen bu oran gelişmekte olan ülkelerde daha yavaş seyrederken, gelişmiş ülkelerde büyüme ve gelişme daha ağır olmaktadır (UN, 2003, s15).

Son otuz yıllık süreçte kentleşmenin artması ölçek ve içeriğinin değişimin sebebi küresel bir olguya dönüşmüş olmasıdır. Giderek kırsal kesimler kentleşmeye doğru kaymakta ve kır kent ayrımı ortadan kalkmaktadır. Yapılan sözleşmeler kent ve çevre arasındaki ilişkiyi dikkate alarak Kopenhag Sözleşmesi, Habitat III, Paris Antlaşması ve Kyoto Protokolü gibi yerel antlaşmaların gündemi kentleşme ve kentsel süreçler olmaya başlamıştır (Yetişkul, 2020).

Şekil 4.6. 1920’den sonra Ankara şehrinin gelişimi (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2021)

Kurtuluş savaşı döneminde İstanbul’dan gelen haritadan sorumlu subaylar Ankara’nın haritasını çıkarmışlardır. Haritada Ankara’nın kale çevresi ve mahallelerin yerleşimi yer almaktadır. Harita 1/4000 ölçekte ve üç renk tonuyla hazırlanmıştır. Ankara’nın 1920’li yıllardaki durumunu, Ankara’ya gelen su hatları ve hatta bulunan çeşmeler de yer almaktadır. Hatip Çayı, Çubuk Çayı ve İncesu deresi günümüzde mevcut değildir. Dar-ül muallimin, Taş mektep, Sanayi Mektebi, İstasyon Binası, Meclis Binaları gibi yapılar da haritada yer alarak planlanan bir imar tasarımı olduğu tahmin edilmektedir. Şehrin 1916 yılında geçirmiş olduğu yangınla Kale’nin batısındaki yerleşim yeri ve Yahudi mahallesi sınırlarına kadar ki kısımla Ankara çarşısı yok olmuştur (Günel ve Kılıcı, 2015).

Şekil 4.7. 2.TBMM binası (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2021)

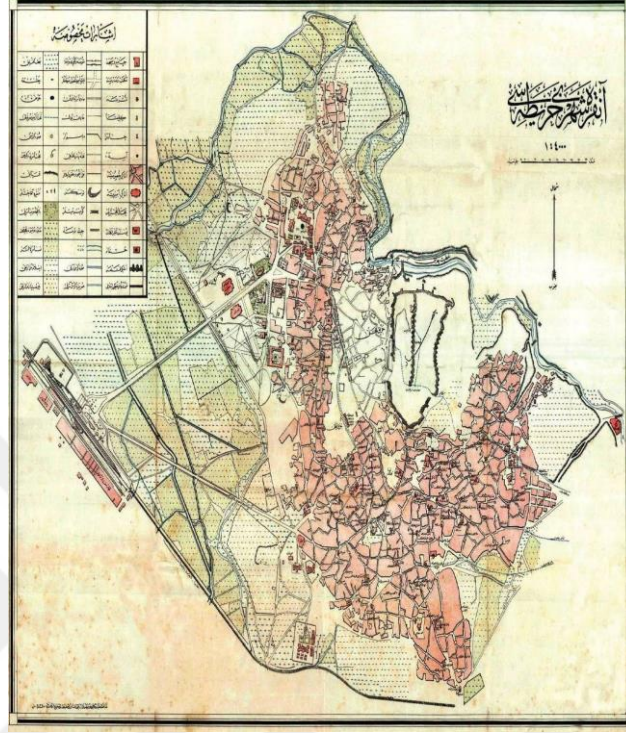

Şekil 4.8. Eski Sayıştay binası (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2021)

Kurtuluş Savaşı'nın yaşandığı dönemde İstanbul'daki Harita Dairesi'nde görevli subaylar İnebolu yolundan Ankara'ya ulaşmıştır. İstanbul'daki depolardan gizlice aldıkları aletlerle üçgenleme yöntemiyle topografya çalışmaları tamamlanmış ve harita basılmıştır.

Haritada (Şekil 4.9.) yer alan dere, çeşme gibi su unsurları mavi, yapılar açık pembe ve bahçe, park ve tarlalar yeşil renkte taranmıştır. Haritanın sol üstünde yer alan lejantta mektep, medrese, türbe, havra, postane, hamam, kale, tren yolu, köprü, çeşme, havuz, değirmen, ağaç, bahçe, tarla, mezarlıklar belirtilmiştir. Harita (Şekil 4.9.) 1920 yılındaki Ankara'yı şematize eder. I. Meclis, Taşhan, Darül Muallimin Mektebi

üçlüsünü sınırlayan bölgeye ileride Hakimiyeti Milliye Meydanı olacak daha sonra Mustafa Kemal'in heykeli konulacaktır. Abdülhamit dönemi ve Erken Cumhuriyet döneminin yapıları da haritada yer almaktadır.

Şekil 4.9. 1924 Ankara haritası (Günel ve Kılıcı, 2015)

İttihat ve Terakki Partisi'ne 1915 yılında ev sahipliği yapan taş yapı 1920 de Büyük Millet Meclisi Binası ilerleyen yıllarda Maarif Vekaleti Binası yani Dar-ül Muallimin, Mektebi Sanayi, Hariciye Vekaleti, Kızıl Bey Mescidi, Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait II. TBMM binası ve Ankara Palas Binası vardır. Haritada bazı planlama kararlarının alındığı da görülmektedir (Günel ve Kılıcı, 2015).

Ankara'nın başkent olmasından sonra kentte planlama düzenlemeleri yapmak için bazı girişimlerde bulunulmuştur. Ankara belediyesi o günkü anlamıyla şehremaneti kurulmuş ardından 1925 yılında kamulaştırma yasası çıkarılmıştır. Berlinli Mimar Dr. Cari Lörcher, İstanbul İmar Komisyonuna üye olup Ankara'nın ilk imar planı ve İstanbul imar planının hazırlanmasında yer almıştır.

İlk planı 1924 yılında, Yenişehir olarak adlandırılan ikinci plan 1925 yılında yapılmıştır. İlk zamanlar Ankara'nın eski şehir etrafında büyümesi planlanırken, siyasi baskının etkisiyle Yenişehir'in gelişimi ve konut yapıları için yeni bir plan daha yapılmıştır (Vardar, 1989). 1928-1932'deki Jansen Planı öne çıkarak, eski şehre

uygulan planın uygulanamayacağı düşünülerek; kentin gelişmesi, yeni yapıların yapılması gerektiği kararlarının yer aldığı ikinci plan uygulanmaya başlanmıştır (Duru, 2012).

Ankara şehri bir Roma kentinin niteliklerini taşıdığı gibi şehrin doğusuna doğru idari ve kamusal alanlar Erken Cumhuriyet döneminde eski kent yapısı genişlemeye başlamıştır. Bu dönemde kentte kamu yapıları da mevcuttur. Kentte, 1995 tarihinde yaptırılıp ve açılışı 1920 tarihinde yapılan Büyük Millet Meclisi, Maarif Vekaleti Binası yani eski adıyla Dar-ül Muallimin, Mektebi Sanayi Binası, Tuz Nazırlığı Binası ile bunun yanında etrafına konumlandırılmış doğal bir plan şeması meydana getiren cami ve türbeler yer almaktadır. Bu tür binaların varlığındaki ana sebep şehrin başkent olmasıdır. Bu önemli yapılar şehrin doğu bölgesinde yer alan Ankara tren garı ile kale arasındaki mevkidedir. Önceki yıllarda sebze ve meyve tarlaları iken bu bölge zamanla verilen kullanım kararlarıyla yerleşime açılmış ve yapılaşma başlamıştır. Bu dönemde çizilmiş olan haritalardan anlaşılacağı üzere şehrin doğu kısmını Bent deresi sınırlandırmaktadır. Ankara'nın gelişmiş ve büyük bir şehir olmasından dolayı birçok kent mezarlığı, şahsi mezarlıklar mevcuttur. Bentderesi ile kentin yerleştiği bölge arasında, kale ve etrafı bataklık iken diğer kısımlar mezarlıklar ile kuşatılmıştır.

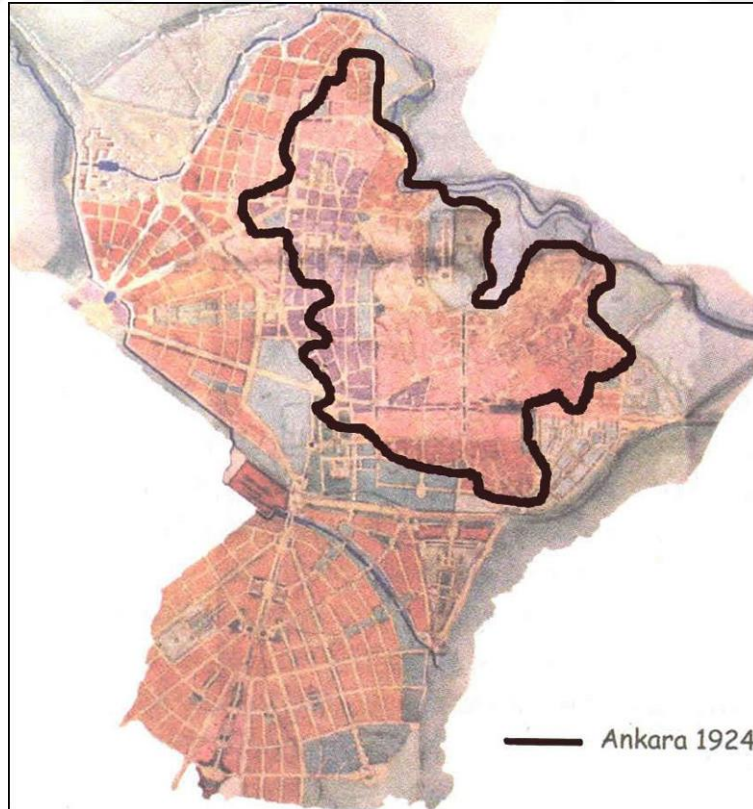
Şekil 4.10. Yerleşimi sınırlandıran Bentderesi

1924 haritası incelendiğinde Yahudi Mahallesi ile Uzun Çarşı'nın bir bölümü Ankara'da 1916 yılında meydana gelen yangında yok olmuştur. Bu araziler haritada da görülmektedir.

Kale ve çevresinde kurulan ilk yerleşim Ankara'nın başkent ilan edilmesi ve cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni kurulacak kent merkezine yeni yollar ve ortak

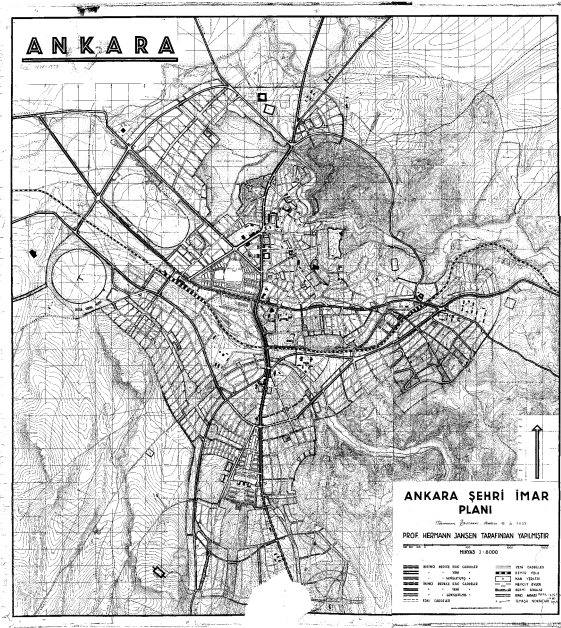
kullanım alanları sunması amaçlanmıştır. Mimar Lörcher aldığı kararlarla eski kent yapısını değiştirmeyi amaçlamıştır. Yeni yerleşim alanları ve şehirdeki boş alanlar için öneri olabilecek iki aşamalı plan önerisi getirmiştir. Diğer öneri olarak Ankara Tren Garı ve Kızılay arasındaki bölgeye yeni kent yerleşimi planlaması önermiştir. Meydana gelecek yeni kent ve eski kent arasındaki bağlantıyı gar ve eski şehrin arasına geniş bulvar ve ışınal yollarla sağlamayı ön görmüştür. Şehrin kuzey ve güney noktalarına kamusal özellikler, yeşil doku ve doğal kullanım alanları konumlandırılmıştır. Güney bölgede İncesu, kuzeyde Bentderesi yer almaktadır. Dönemin akımı olan Bahçe Şehir Hareketi Çankaya bölgesinde planlama yapılırken uygulanmaya çalışılmıştır. Plan uygulamaya başladıktan yaklaşık üç yıl sonra tahminlerin üzerinde artan kent nüfusu, Çankaya'nın sulama ve tarım için Bahçe Şehir uygulamasına uyumlu olmadığı ve alınan kararın çok da doğru olmadığını göstermiştir. Kentin gelişmesi öngörülenden hızlı olduğu için yeni planlara ve uygulamalara ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır.

Lörcher planı Ankara'nın başkent olduktan sonraki ilk planıdır ve şehrin gelişmesinde katkısı fazladır. Ankara için merkezi konum sayılan Sıhhiye ve Kızılay bölgelerinin sınırları çizilmiş ve yapısı oluşturulmuştur.

Şekil 4.11. 1924 Lörcher planı ve yeni şehir yerleşmesi (Demiröz ve ark. 2018)

Lörcher planı Ankara'nın ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmış ve şehirleşme hızına yetişememiştir. Daha detaylı çalışmalar yapmak için Prof. Brix, Prof. Jansen ve Jausseley gibi plancılara katıldığı uluslararası yarışma tertiplenmiştir. Yarışmayı eski kent yapısını muhafaza ederek kamusal kullanımları birbirine bağlayan yeni yerleşimler öneren Prof. Jansen kazanmıştır. Önceki planlardaki yeni şehir ile ilgili büyüme kararlarını kabul ederek 1928 yılına gelindiğinde yerleşim alanının 1500 ha olabileceğini öngörmüştür.

Şekil 4.12. Jansen planı (Ankara Kültür Varlıkları Koruma Kurulu)

Bu plan kent merkezine etkiyi daha sınırlı hale getirerek gelişim yönünü Tandoğan, Kavaklıdere ve Cebeci bölgelerine doğru vermiştir. Atatürk Bulvarı üzerinde önerilen kamu binaları yeşil hat ile destelenmiş ve belkemiği olan hat eski şehrin nefes aldığı bir rekreasyon alanları ve yeşil alanlarla bütünleştirilmeye gayret edilmiştir. Kentin etrafı doğal unsurlar olan; dere, yeşil alanlar ile birlikte tasarlanmıştır. Yerleşmenin genel hatlarını ortaya koyan Atatürk Bulvarı ve tren rayları şehri çeşitli bölgelere ayırarak şehir sınırlarını meydana getirmiştir.

Jansen planının içeriğinde yeşil alanların yer alması Bahçe Kent planlaması doğrultusunda planlandığını düşündürse de birçok olumsuz sonuçlara neden olmuştur. Elde edilen yeşil alanlar eski kent merkezini çevreleyerek nefes aldırılmış. Fakat Kavaklıdere ve İncesu derelerinin iptali çevresel zararlar meydana getirmiştir.

Jansen planı ile tasarlanmış olan Çankaya bölgesi ve gelişme noktaları farklı yorumlamalara tutulmuştur. Jansen kararları belirlenenler doğrultusunda ilerlemediği ve uygulanamadığı için Jansen 1939 yılında görevinden ayrılmıştır. Ankara için hazırladığı imar planı ve planlama haklarından vazgeçmiştir. Belirlenen gelişim bölgeleri zamanla gecekondulaşarak önerilen plandan uzaklaşmıştır. Düzensiz büyüme kentte fiziksel ve ekonomik sonuçlara sebep olmuştur (Demiröz ve ark. 2018).

Ankara'nın ilk plan çalışmalarında olan Lörcher Planı'ndan önce kentte kentsel anlamda gelişimin yaşandığı dönem 1924-1925 yıllarına denk gelmektedir. Bu dönemde hazırlanan imar planıyla kentte gelişimi etkileyecek çalışmalar ile kamulaştırma yapılmıştır. Lörcher Planı'nı Haydar beyin hazırladığı bilgisi literatürde yer alsa da ilk Şehremini Mehmet Ali Bey döneminde hazırlanmıştır. İleriki yıllarda kentin asıl planı hale gelecek olan Jansen Planı bu dönemin planlama kararları üzerine şekillenecektir.

Ali Cengizhan Ankara imar planı için çalışmalar yapmıştır. Kentin gelişimin ve düzeninin sağlanabilmesi için 1923 yılı sonlarına doğru plan tasarısı için Keşfiyat ve İnşaat Türk Anonim Şirketi'ne başvurulmuştur. Şirketin mimarın Lörcher, 1924 tarihinde kale ve çevresi için bir yerleşim planı hazırlayarak yönetime sunmuştur. Yönetim hazırlanan planı uygun bulmadığı için Lörcher, 1925 yılında yeni kentin daha iyi gelişmesi ve yeni yapılara ihtiyacı olduğunu belirten ikinci bir plan hazırlamıştır.

Lörcher Planı'nda ızgara planlı, iki katı geçmeyen bir plan tasarlanmış fakat tam olarak uygulanamamıştır. Şehrin nüfusu Ankara'nın başkent ilanıyla hızla artmış ve planın uygulanması zorlaşmıştır. Kentin gelişmesine katkısı azımsanamayacak kadar fazla olmakla beraber, kentin gelişim doğrultusunu belirlemiş, yolların açılış doğrultusu ve 1924-1929 yıllarındaki yapılaşmayı etkilemiştir.

Kent planı Lörcher Planı temel alınarak oluşturulmuş ve Jansen Planı da bu kararlar doğrultusunda oluşturulmuştur. Yeni hazırlanan planda bahçe kent anlayışı ve gelişmiş tekniklerden bölgeleme gibi planlama yöntemi kullanılmıştır. 1928 yılında hazırlanacak yeni imar planı için yarışma yapılmasına karar verilmiştir. Yarışmaya herkes katılamamakta ve önceden belirlenen kişiler katılabilmektedir. Uygun görülen kişiler arasında Prof. Ludwig Hoffman da olmasına rağmen yaşı dolayısıyla talep iptal olmuş ve Berlin Yüksek Mühendislik Okulu'nda görev yapan hocalar J. Brix ve H. Jansen'i önermiştir. Sonradan yarışmaya Leon Jousseley de eklenmiştir. 1929 yılında açıklanan sonuçlarda ekonomik ve uygulamasının kolay oluşundan Jansen birinci

olurken, Leon Jausseley'in fikirleri gerçeklikten uzak ve dönemin durumuna uygun olmadığı için ikincilik verilmiştir.

Yapılacak yarışmanın ön bilgisi olarak Jansen Planı, Lörcher Planı ve kent haritası verilmiştir. Kentin nüfusunun 50 sene sonrasında 250-300 bin olacaktı gibi tasarım yapılması önerilmiştir. Eski kent bulunduğu yerde kalıp, gelişmesi için tasarım yapılarak kentin yenişehir istikametinde büyümesi sağlanarak yeşil alanlara önem verilmesi teklif edilmiştir. Günümüzde dolmuş duraklarının yer aldığı Bentderesi bahçe ve gölün yer aldığı dinlenme mekânı oluşturulmuştur. Atletizm ve stadyum olarak ayrılacak olan İstasyon'dan Meclis'e giden güzergâh belirlenmiştir. Bakanlıkların yer alacağı binalar Kızılay'a kaydırılarak, Cebeci semtinde mezarlık yer alacaktır. Ulus, Sıhhiye ve Yenişehir güzergahı çok katlı yapılara ayrılmıştır.

Yarışmada verilen öneriler Lörcher Plan'ına dayandırıldığı açıkça görülmüştür. 1930 yılında Jansen, Lörcher'in önerisini geliştirip sunduğu için Lörcher'e dava açmıştır (Duru, 2012).

1957'de yürürlüğe giren plan daha fazla gelişmeyi ve düzenlemeyi amaçlıyordu. Şehrin geleneksel bölgelerine önem verilmedi. 1950'lerden sonra özellikle merkezi konumlarda hızlı nüfus artışı ve apartman dairelerine yönelim yeni planı da geçersiz kılmıştır. Aslında o zamanlar yaygın olan modern yaşam ideolojisi apartmanlar olmuştur. Bu dönemdeki apartmanlar yıkılıp tekrar inşa edilmiş ve süreleri on beş yıla indirilmiştir.

Ankara Metropolitan Alan Nazım Planı ofisi İmar ve İskan Bakanlığı'na bağlı olarak 1960 senesinde kurulmuştur. Yapılan plan değişiklikleri ile devlet dairelerinin, bakanlık, üniversite, belediye, elçilik gibi binaların Ulus'ta kalması düşünülmüş fakat zamanla Sıhhiye'den Kızılay'a doğru bir kayma yaşanmıştır. Ulus Kızılay'a oranla daha fazla iş merkezine sahipken 1960 sonrasında bu oran değişmiş ve Kızılay öne geçmiştir. 1970 yılında hazırlanan Nazım İmar Planı verilerine göre Ulus'taki iş yerleri Kızılay'dakilerin iki katı olmasına rağmen ciro değerleri Kızılay'dakilerin iki katına ulaşmıştır. 1950'lerde artan ticaret merkezleriyle birlikte Kızılay üst gelir gruplarına hitap eden bir yer olmaya başlamıştır. Ulus merkezinde konumlanan Sıhhiye, İskitler ve Dışkapı bölgelerine alternatif fonksiyonlar getirilmiş ve Çıkırkçılar, Samanpazarı devamı olan Hamamönü mevki özgün geleneksel dokusunu korumaya çalışmıştır.

Mevzi İmar Planı ve İmar Planı değişiklikleri için yol gösterici ve yapıcı olan plan 1984 yılında kapatılmıştır. Yerini Ankara'yı analiz etmede daha başarılı sayılan 1982 Nazım Planı almıştır. Ankara gelişmesini batı yönüne çevirmiştir. 1982 tarihinde

Ulus ve Kale bölgesinin planlaması tekrar gözden geçirilmiştir. 1983 yılında kent planlaması genel hattıyla değişmiştir. Metropolitan Planlama Dairesi Ankara Büyükşehir bünyesinde kurulmuş ve 1983 yılından sonra büro buraya aktarılmıştır. Böylece Ankara Büyükşehir Belediyesi bünyesine İmar Müdürlüğü de eklenmiştir. Belediye'nin planların onaylanması, hazırlanması ve uygulanması sorumluluğu yapılan mevzuat değişikliğiyle artmıştır. Büyükşehir'in alt belediyeler ile sorumluluklar ve bilgi aktarımı sorunsalı, nitelikli çalışan yetersizliği, planların ihale ile hazırlanması ve siyasi yönelim devletin ihtiyaçlarının ne düzeyde karşılandığı konusunda tasalandırılmıştır. Tarihi anıt olarak nitelediğimiz kültürel ve doğal miras denilen kavram 1983 yılında faaliyete geçen Kültürel ve Doğal Kaynakların Korunması Kanunu ile geçerlilik kazanmıştır.

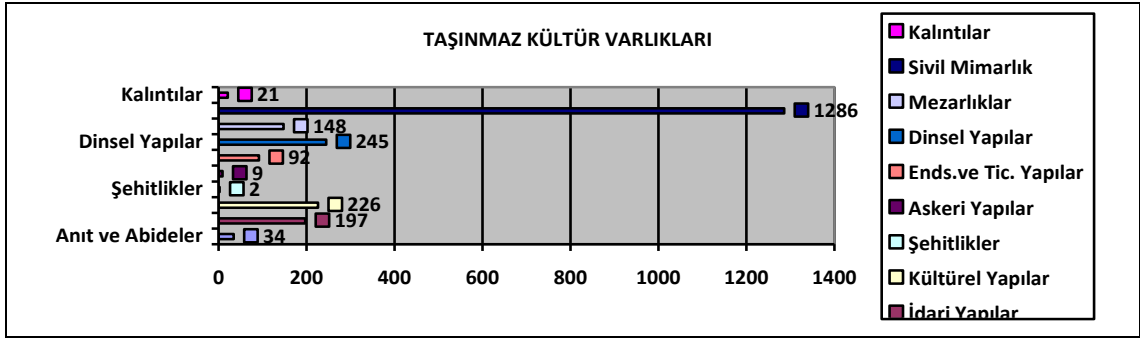
Planlı kalkınma çabaları ve merkezi otorite 1982 yılındaki plana verilen önemin artmasıyla karakterize edilmiştir. Üçüncü plan Büyükşehir Planlama Büroları tarafından hazırlanan büyük ölçekli, metropol çapında, teknolojik olarak hazırlanmaktadır. Batı ve güney aksları boyunca geleneksel yapıdan uzak yeni iş merkezleri kurulmuştur. 1980'lerden sonra kurumsal planlama düzeninde değişiklik oldu. Şehir planlama sorumluluğu büyük şehirlere devredilmiş ayrıca yerel belediyelere bağımsız kalkınma planları yapma hakkı yapılmıştır.

Birtakım değişiklikler kurumların çeşitli ve farklı özelliklere sahip olduğu kaotik bir duruma yol açmıştır. Bu dönemde artan sorumluluklar geleneksel alanların korunması ve bunların şehirle entegrasyonu endişe oluşturmuştur (Türkün Erendil ve Ulusoy, 2002).

4.3. Ankara İli Kültür Varlıkları

Ankara ili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu dahilinde tescillenmiş taşınmaz ve taşınır kültür varlıklarına sahip bir şehirdir (Çizelge 4.1.).

Çizelge 4.1. Taşınmaz kültür varlıkları grafiği

Not: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021.

Tabloda yer alan taşınmaz kültür varlıkları sayıca belirtilmiştir. Ankara şehri için önemli kültürel değerleri şu şekilde özetleyebiliriz;

- **Anıtkabir:** 21 Kasım 1938 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün naaşının defnedilmiştir. Anıtkabir Anıt Bloğu ve Barış Parkı'ndan meydana gelmektedir. Barış Parkı dünyanın dört bir tarafından gelen 48.500 bitki ve ağaçtan meydana gelen Mustafa Kemal'in "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" ilkesini sembolize eden bir parktır. Duvarında altın yıldızlarla yazılmış "Gençliğe Hitabe" ve "Nutuk'un yer almış olduğu dikdörtgen bir plan üzerine inşa edilmiş anıt mezarın dört yanı kolonlarla çevrilmiştir. Mezar odası ve Şeref odasından oluşan Anıtkabir'e yeni odalar eklenerek bazı bölümler müzeye dönüştürülmüştür.

Şekil 4.13. Anıtkabir (Wikipedi, 2021a)

- **Ankara Kalesi:** Yapım tarihi tam olarak bilinmeyen, Ankara'ya hakim bir tepede kurulan kale kentin simgesi haline gelmiştir. İç ve dış kale olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Şuan Kaleiçi'nde 17. yy Osmanlı'dan kalan evler ve Alaaddin Camisi halen ayaktaadır.

Şekil 4.14. Ankara Kalesi (Koçak Elmas, 2021)

- **Augustus Tapınağı:** Ulus'ta yer alan Hacı Bayram Cami'sinin yanında yer almaktadır. Tapınak Hristiyanlar tarafından kiliseye dönüştürülmüş ve 15. yy da yanına Hacı Bayram Cami eklenmiştir.

Şekil 4.15. Augustus Tapınağı (Wikipedi, 2021b)

- **Roma Hamamı:** Yıldırım Beyazıt Meydanı'na giden Çankırı Caddesi üzerinde yer almaktadır. Spor salonu dört ayaklı revaklarla çevrilmiştir. Kare planlı bir alana yerleşmiş olan hamam iki bölümden oluşmuştur. Hamamın günümüzde görülen kısımları ısıtma katları ve servis bölümüdür. Hamamın spor salonunda Roma döneminden kalma yazıtlar sergilenmektedir.
- **Ankara Roma Tiyatrosu:** 1982 yılında keşfedilmiş olan alandaki kazı çalışmaları Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından başlatılmıştır. Çok sayıda oturma alanı, duvar ve heykel parçaları ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 4.16. Ankara Roma Tiyatrosu

- **Julianus Sütunu:** Ulus'ta yer almaktadır. 15 m. yüksekliğinde üst üste konumlandırılmış dairelerden meydana gelmiş bir sütundur.
- Zağfiran Han, Sulu Han, Gordion, Akköprü, Kayabaşı Mozaïği, Gavurkale, Külhöyük, Kalecik Kalesi, Juliopolis: Kayıp Kent, Parnasos Antik Kenti-Kilise Kalıntısı, Hacıtuğrul, Sinap Formasyonu Kazıları, Ankara Roma Tiyatrosu Kazı Alanı vb.
- **Tarihi Hamamlar:** Tarihi Eynebey Hamamı, Karacabey Hamamı, Şengül Hamamı,
- **Anadolu Medeniyetleri Müzesi:** At Pazarı denilen semtte yer almaktadır. Ankara Kalesi'nin güneydoğu ucunda Ankara Kalesi'sin dış duvarlarının bulunduğu yerdedir. Fatih Sultan Mehmet dönemi veziri Mahmut Paşa

tarafından yaptırılmıştır. 1881 yangınında terkedilen yapı Atatürk'ün isteğiyle uzun çalışmalardan sonra müzeye dönüştürülmüştür.

Şekil 4.17. Anadolu Medeniyetleri Müzesi

- **Cumhuriyet Müzesi:** II. TBMM binası olan yapı Mimar Vedat Tek tarafından 1923 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası toplanma yeri olarak inşa edilmiştir.
- **Diğer Müzeler:** Ankara Resim ve Heykel Müzesi, Etnografya Müzesi, Gordion Müzesi, Roma Hamamı Açık Hava Müzesi ve Ören Yeri, Şefik Bursalı Müzesi, Kurtuluş Savaşı Müzesi,
- **Askeri Müzeler:** Alagöz Karargah Müzesi, Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, Devlet Mezarlığı Müzesi, Haritacılık Müzesi, Jandarma Müzesi, MSB Arşiv Müzesi, Hava Kuvvetleri Müzesi, Sakarya Şehitleri Zafer Anıtı ve Müzesi, Topçu ve Füze Okulu Sınıf Müzesi,
- **Özel Müzeler:** Anadolu Mimarlık ve Mobilya Kültürel Miras Müzesi, AOC Müze ve Sergi Salonu, Ankara Çocuk Müzesi, Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Müzesi, Ankara Vakıf Eserleri Müzesi, Beypazarı Kent Tarihi Müzesi, Beypazarı Tarih ve Kültür Müzesi, Beypazarı Yaşayan Müze, Cumhurbaşkanlığı Atatürk Müze Köşkü, Çengel Han Rahmi Koç Müzesi, Meteoroloji Müzesi, MTA Tabiat Tarihi Müzesi, Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi, Ankara Olgunlaşma Enstitüsü 100. Yıl

Müzesi, ODTÜ Arkeoloji Müzesi, Prof. Dr. Ülker Muncuk Müzesi, PTT Pul Müzesi, Sebahattin Yıldız Müzesi, MKE Sanayi ve Teknoloji Müzesi, 75. Yıl Cumhuriyet Eğitim Müzesi, Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, Toprak Mahsulleri Ofisi Müzesi, T.C. Ziraat Bankası Müzesi, Milli Mücadelede Atatürk Konutu ve Demiryolları Müzesi ve Atatürk Vagonu, TCDD Müzesi ve Sanat Galerisi, TCDD Malı Köy Tren İstasyonu Müzesi, TED Ankara Koleji Okul Müzesi, Türk Telekom Telekomünikasyon Müzesi, TRT Yayıncılık Tarihi Müzesi, Türk Hamamı Müzesi, Türk Hava Kurumu Müzesi, Türkiye Barolar Birliği Hukuk Müzesi, Türkiye Ormancılık Müzesi, Ulucanlar Cezaevi Müzesi, vb.

- **Anıtlar:** Hattı Anıtı, Mimar Sinan Anıtı, Mithat Paşa Anıtı, Zafer Anıtı, Güvenlik Anıtı, Duatepe Anıtı, Mehmetçik Anıtı, Ulus Cumhuriyet Anıtı, vb.
- **Önemli Tarihi Camiler:** Hacı Bayram Camii, Ahi Elvan Camii, Kocatepe Camii, Ağaç Ayak Camii, Ahi Yakup Camii, Aslanhane (Ahi Şerafettin) Camii, Alaaddin Camii, Taceddin Camii, Karacabey Camii, Cenab-ı Ahmet Camii, Çiçekçioğlu Camii, Zincirli Camii,
- **Ankara Evleri:** Çoğunluğu kentin eski yerleşim yerlerinden olan Kaleiçi mevkinde bulunur. Az bir kısmı 17., 18. ve 19. yy dan kalmıştır. Genellikle ahşap ve iki katlı olarak inşa edilmiştir. Alt avlu katında hizmetli odaları, üst katta ev sahibinin oturduğu bölüm bulunur. Evin yan tarafından üstü açık merdivenden “seyregah” denilen sütunlu dört bir yanı açık taraçaya çıkılır. Odalar sokağa pencereler ile açılır. Evlerin tavanlarında, kapılarda geometrik desenli motifler yer alır. Ankara evlerinin birçoğu günümüzde turistik amaçlı kullanılmaktadır.

Şekil 4.18. Tipik Ankara Evi Örneği

- **Diğer önemli evler:** Ayaş Evleri, Güdül Evleri, Beypazarı Evleri,
- **Hamamönü Semtindeki Tarihi Konaklar:** Kamil Paşa Konağı, Beynamlızade Konağı, Kabakçı Konağı (Ankara Valiliği Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2013)

Ankara’da yer alan sit alanları ve tescilli yapıların çoğunluğu Altındağ ilçesinde yer almaktadır. Ankara’nın eski uygarlıklarının izlerinin yer aldığı bölgede tescilli tarihi ev, konak, çeşme, camii, mescit, türbe yer almaktadır. Tarihi mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için Kültür Bakanlığı tarafından 300 ha’lık alanda sit alanı ilan edilmiştir.

Bölgede 1. Derece sit alanı ile birlikte çoğunluğun 2. Derece sit alanı olduğu yerler vardır. Turistik değere sahip Ankara Kalesi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Samanpazarı, Atpazarı, Koyun Pazarı, Çıkrıkçılar Yokuşu, Saraçlar Çarşısı ticaretin canlı yaşandığı mekanlardandır. Hamamönü, Ulucanlar, Kale sınıırı, Ulus eski dokunun yoğun yaşandığı yerlerdendir ve Sit Alanı içerisindedir.

Bölge üzerinde karar verme yetkisi Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’na verilmiştir. Bölgede koruma amaçlı imar planı dışında plan yapılması yasaktır. Planlardaki esas amaç mevcut çevrenin, yapıların korunarak ya da iyileştirmesi yapılarak geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Akalın, 2016).

4.4. Ankara Kale Çevresinde Yerleşim Süreci ve Gecekondulaşma

Ankara'nın eski yerleşim yerlerinden olan Kale çevresi, eski Ankara tarihini yansıtmakta, turistik öneme taşımakta ve restore edilmiş konutlar barındırmaktadır. Birçoğu 19 ve 20. yüzyıla aitken az bir bölümü 17. Ve 18. yüzyıla aittir (Aydiner ve ark., 2009).

Geleneksel merkeze yaklaşımla birlikte Ankara kalesi 1920'lerin başından itibaren karışık bir yer haline gelmiştir. Kale, modern bir çevre yaratma çabasıyla ihmal edilmiştir. Benimsenen kentsel planlama ilkelerine göre batılı model bir kentsel imaj oluşturulmaya çalışılmıştır. Benzer bir başka tutum şu şekilde olabilir: Unutulmaya yüz tutmuş kültürel mirası bazı standartlara göre tarihi alana dönüştürmek amaçlanmaktadır. Hisarın Ankaralıları için özel bir anlamı vardır. Fakat kısa vadede güçlü ve yetenekli kişilerin çıkarlarına göre şekillenen kültürel alan istenmeyen sonuçlara yol açmıştır (Türkün Erendil ve Ulusoy, 2002).

Gelişim ve büyüme sürecine Kale çevresinden başlayan Ankara, birbirini takip eden tüm planlama dönemlerinde konut geliştirme ve büyük kentsel işlevler bu alandan uzağa yönlendirilmiştir. Kale bölgesi şehir merkezi olma özelliğini kaybetmiştir. Modernist planlamalı imar planı kale ve çevresini sıkıştırmıştır. Sonuç olarak tarihi çevrenin fiziksel nitelikleri korunmaya çalışırken yavaş yavaş alan kentsel çürüme ve kaybolmaya başlamıştır (Türkün Erendil ve Ulusoy, 2002).

Cumhuriyetin ilk yıllarına denk gelen 1927'li yıllarda kentsel yerleşme olarak tanımlanmayan 383 kasaba yerleşkesi mevcutken 1927 seçimlerinden sonra bu rakam hızla artmıştır. Şehir güneye doğru gelişmeye başlamıştır. Gelir grupları da Kızılay'dan güneye doğru kayarak sıralanmıştır. Ankara'nın ilk yerleşiminin konumlandığı ve Ulus'taki Bentderesi mahallesinde yer alan ve birçok milleti bünyesinde barındırmış olan Kale Ankara için önemli bir değerdir. İlk yerleşmeler 16.yy'dan itibaren başlamıştır. Kale bölgesinde yer alan konutlar Osmanlı döneminin pahalı ve zenginlerin tercih ettiği, geleneksel mimari dokuyla inşa edilmiş yapılardır. 1930 yılına kadar Kale kent için ağır basan bir unsurken imar faaliyetlerinin artması ve başkent olmasının verdiği işlevler nedeniyle güneyde kurulan yeni Ankara'ya kaydırılmıştır. Böylece Eski Ankara'nın kent yaşantısı unutulmaya başlamıştır.

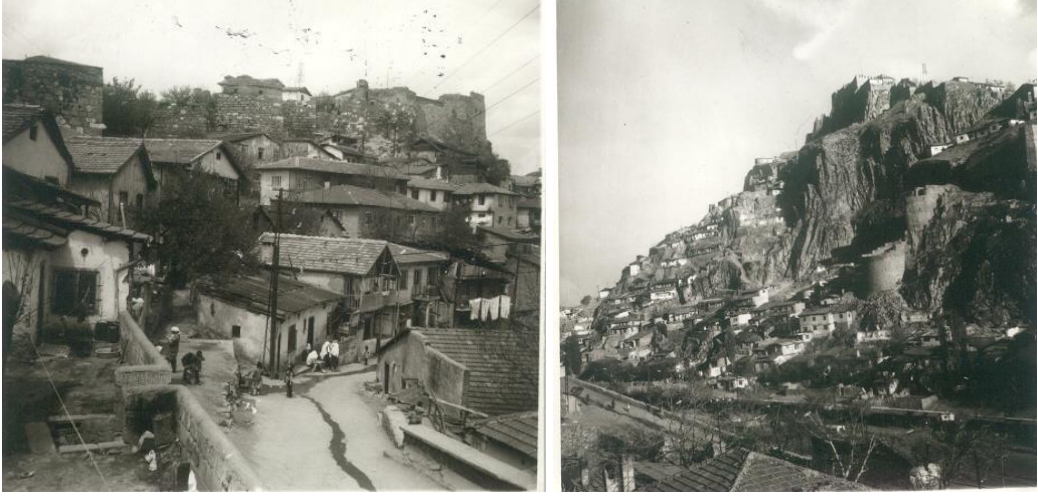
Güneye doğru gelişen yeni şehir, eski doku üzerindeki kurgusal baskı kalmış olsa da koruma ve geliştirme planı uygulanmadığından zamanla bakımsız kalarak zarar görmüştür. Kalenin etrafında şehrin kurulup ve kalenin korunmuş olması durumu

çelişmektedir. Geleneksel dokuda 1932-37 yılları arasında bir takım plan denemeleri yapılarak; yeni yollar, güzergahlar açılmış ve yeni yapılar inşa edilmiştir. Samanpazarı'ndan Talatpaşa'ya uzanan bölge 'Protokol Bölgesi' adını alarak koruma alanı olmuştur. Fakat bu bölgede de koruma ve geliştirme projeleri uygulanamadığı için kendi haline bırakılmıştır. Belediyenin yeterli bütçesi olmadığı için projeler yeni mahallelere uygulanmıştır. Böylece şehirde ikili bir yapı tasarımı; modern ve geleneksel doku oluşmuştur.

Gecekondulaşma ilk İncesu ve Akköprü civarında başlamış 1935 yılında geldiğinde gecekondulaşma yani baraka yapılar, yapılan ortalama binaların %6'sını oluşturmuştur. Apartman oranı %1,8 iken, 1-2 katlı yapı oranı %91,4'ü oluşturmaktadır. Kale etrafındaki gecekondulaşma ve bozulmalar bölgede yaşayan orta ve yüksek gelirli ailelerin çevreyi boşaltmalarına sebep olmuştur. Bir kısım evlerini satmış bir kısım ise konut talebini karşılamak için kiraya vermeyi tercih etmiştir. Evler bölünerek birden fazla ailenin kullanabileceği konuma getirilmiştir. Birden fazla ailenin yaşaması için yapılara eklemeler yapıldı. Binalar arasındaki boşluklar, avlular zamanla doldu ve yapıların sokak ve birbiri ile olan ilişkilerinde büyük değişiklik olmuştur. Tabii özgün doku da mimari özelliğini zamanla yitirmiştir.

Kale çevresindeki kullanıcı kitlesi zamanla değişmeye başlamış, gecekondulaşma artarak mahalleler bölünmüştür. Geriye kalan konutlar bakımsız kalmış ve şehre yeni gelen alt düzey kişilerin özellikle bekar erkeklerin tercihi olmuştur. Kale içinde yer alan emlakların on yıl içerisinde yaklaşık %20'sinin farklı kişilere devredildiği tespit edilmiştir. En fazla değişikliğin olduğu dönem 1950-59 yılları arasında olmuştur. Bu dönemde kale içinde yer alan mülkiyetler, şehre yeni gelen göçmenler veya alt gelir grubu sahiplerince satın alınmıştır. Satın almalar incelendiğinde miras ya da hissedar tarafından değil, yabancı kişiler tarafından alındığı görülmüştür.

Kale çevresindeki gecekondulaşma Ulus bölgesine doğru ilerlemiştir. Nüfus ve yaşanılan alan genişliği 1970 yıllarında biraz daha artarak şehrin alt seviye bölgesi haline gelmeye başlamıştır (Şekil 4.19.). Bölge itibar kaybetmeye başlamış ve bir kısım halk daha gelişmiş mekanlara kaymaya başlamıştır. Eski Ankara plansız bir hale gelmeye başlamıştır. Yeni gelişen şehir ana yol ağlarından ve merkezden uzak oluşu eski geleneksel yapıyı kısmen de olsa korumuştur.

Şekil 4.19. Eski Ankara Kale'si yerleşim (Ankara Kültür Varlıkları Koruma Kurulu)

Eski geleneksel yapı korunmaya çalışılmışsa da değişen sosyal yapı mimari yapılara yansımıştır. Sonuç olarak konut arazilerinde bölünmeler, kayıplar, eklemeler, orijinalliğin kaybedilmesi gibi sonuçlara yol açmıştır. Hızla gelişen bozulmaların önüne geçmek için alan 80'li yıllarda 1. derece sit alanı için çalışmalara yapılarak alanı koruma ve geliştirmek için çalışmalar başlatılmıştır. 1980'lere kadar mirasın korunması Osmanlı döneminden kalma kanunlarla tek anıtsal yapılara yoğunlaşırken, Kültürel ve Tabiatın Korunması Kanunu ile 1983 yılında bütüncül bir koruma bilinci ortaya çıkmıştır. Yapılar, sokak dokusu açık alanlarla birlikte değerlendirilmiştir. Ancak koruma planları imar planlarına dahil edilmeden ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Ulus bölgesi için 1986 yılında proje yarışması düzenlenmiş ve onu izleyen yılda Altındağ Belediyesi Kültür ve Turizm Bakanlığı ile birlikte Ankara Kalesi'ni Koruma ve Geliştirmek amacıyla İmar Planı yarışması hazırlanmıştır. Ankara Kalesi ve yakın çevresinin eski tarihi ve kültürel yapısını koruyabilmek, eksik olan altyapı ve teknik problemleri çözmek, konutları iyileştirmek ve yaşanır hale getirmek istenmektedir. Bütüncül yaklaşımla ve eski dokudan kopmayarak sosyal ve ekonomik yön düşünülerek kültürel değerleri korumak amaçlanmıştır.

1987 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara Kalesi'nin korunması için tasarım yarışması düzenlenmiştir. Yarışmanın amacı, kalenin ekonomik olarak mümkün olabilecek fiziki ve sosyal sorunları korumak, iyileştirmek ve yenilemek için kapsamlı çözümler bulmak amaçlanmıştır. Kültürel değerleri ve geleneksel kurguyu koruyarak şehrin geri kalanına entegre etmek hedeflenen planlardandır.

Yarışma sonucu 1988 yılında belli olmuştur. Şehrin geri kalanı kazanan tarafla birlikte turistik alana dönüştürülecektir. Sağlam olmayan yapılar, kaçak yapılar, yapılara yapılan eklemeler kaldırılmaya başlanmıştır. İç kale turistik konaklamaya ayrılırken; dış kale, restoran, bar, sanat galerisi ve antikacılardan oluşmaktadır. Anlaşıldığı üzere alanda dikkatli bir analiz yapıp, alandaki farklı dinamikler tespit edilip bir dönüşüm yapılmamıştır (Türkün Erendil ve Ulusoy, 2002).

Yarışmada farklı konseptlerde fikirler yer almaktadır. Bir kısım kale çevresinin eski yapısına müdahalenin çok doğru olmadığıken bazı görüşlere göre kale çevresi baştan tasarlanıp gece olunca tüm mekanlar kapatılıp bir müzeye dönüşecektir. 1988 yılında kazanan proje alana hayat vermek için kafe, restoran, otel, pansiyon vb. turistik öğeler eklemiştir. Amaç olarak insanlara aidiyet duygusu oluşturarak buldukları kültürden kopmamaya çalışılarak geçmiş ve gelecekle bağ kurulmaya çalışılmıştır. Kentlerin kimlikleri tekrar gözden geçirilerek kaybedilen, unutulmuş özellikler gün yüzüne çıkarılmaya çalışılarak unutulmuş ve rant değeri yüksek olan bölgeler uyandırılıp canlandırılarak ekonomiye ve kültüre kazandırılmaya çalışılmıştır.

Yarışmayı kazanan projeyi eleştirip değişik görüşler sunan olmuştur. Kültür Bakanlığı'nın başlatmış olduğu proje ODTÜ'ye hak sunulmuş ve koruma projesinin devamı olan ikinci kısım da ODTÜ'ye yer verilmemiştir. Projenin yapıldığı yıl olan 1987 yılında verilen bilgi ve evraklar arasında olan 1979 yılında yapılmış ve tamamlanmamış bir araştırmanın yer alması eksik bilgi olarak görülmüştür. Diğer eleştiri grubu, kale ve çevresinin turizme katkıda bulunması projesi destek görmüştür. Projede tasarlanmış olan ana noktaların tüketici bir toplum oluşturulmaya çalışılmıştır. Projeye devlet destekli ve Kale etrafında yaşayan insanlarla birlikte yürütülebilecek bir proje önerisi verilebilirdi. Eleştiri konusu olan diğer proje, tasarlanan projenin Kale'de yaşayan insanlardan, toplumdan ayrı düşünülmesidir. Tarihi çevre tıpkı üstü örtülmüş antika bir eşya gibi arka plana atılmış ve korunmasının mümkün olmadığı düşünülmüş ve halkla bütünleşmemiştir.

Projede belirlenmiş olan amaçlar sonucun nereye varılacağı belli olmadan bir akışa bırakılması sadece rant amacı taşıyan bir şeye hizmet edecektir. Kale'de yaşayan insanların oturdukları yapılar hakkında bilgi sahibi olmamaları ilginçtir. Çevrede tarihi değeri yüksek yapı oldukça azdır. Geri kalanı restore edilmiş evler ve yeni yapılardan oluşmaktadır. Yeni projeler uyarlanırken geçmiş doku ile olan uyumu ve mali konudur (Türkün ve Ulusoy, 2006). Kazanan projenin tarafları arasındaki uyumsuzluk nedeniyle

sözleşme 1990 yılına kadar imzalanamamıştır. Projede yasal belirsizlikler olduğu için halen projenin son haline devam edilmektedir.

Kale Ankara'nın tarihi ve geleneksel dokusunu yansıtan tek bölgedir. Ankara için yeni bir görüntü oluşturma çabaları eski yapıların restorasyon yapma ve rehabilite etme çabalarına yol açmıştır. 1987 yılındaki yarışma sonrasında bölgedeki eski konaklar yenilenmiş ve lüks restoranlara dönüşmüştür. Bu mekanlar üst gelir grubu için barlara, daha orta gelir grubu için ise turistik konaklara dönüşmüştür. Her ne kadar bu bir yol gibi görünse de tarih ve gelenek şehre standardizasyon tutum sunar. 1980'li yılların sonlarına doğru Hisar için yeni ortaya konulan fonksiyonlara paralel olarak yapılan değişiklik bölgeyi gösterişsiz, samimi bir mahalleden daha modern günümüz mahallelerine dönüştürmüştür. Düşük gelirli mahalle sakinleri ve ziyaretçiler arasında oluşan ilişki merak ve gözlem uyandırmıştır.

Ankara'daki nüfus artışı özellikle düşük gelirli insanların çevredeki yerleşim yerlerine göç etmesiyle şehir planı on yıl içinde geçersiz sayılmıştır. Bunun sonucunda ortaya çıkan talep artışı ve düşük gelirli konutlar geleneksel merkezin etrafındaki alanlarda baskı yaratmaya başlamıştır. Topografik olarak uygun olmayan kamu arazilerinde kaçak konut alanları ortaya çıkmıştır.

Şekil 4.20. Ankara modern şehri (Türkün Erendil ve Ulusoy, 2002)

2004 ve 2005 yıllarında çıkmış olan yasalarla birlikte Ankara'da kentsel dönüşüm süreci hızlanmıştır. Ankara'da yerleşim alanının ortalama 36000 ha alanını kentsel dönüşümdür. Kentin planlanmasında kentsel dönüşüm bir alternatif olmuştur. Şehrin yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ü yapılaşma ve az miktarda boş alandır. Gecekondular da dahil olunca bu oran daha da artmaktadır. Kentsel dönüşüm alanlarının yarısını Çankaya ve

Yenimahalle ilçeleri oluşturmaktadır. Daha sonra Altındağ ve Mamak gelmektedir. Kentsel dönüşüm alanlarından en büyük alanı sırasıyla Gölbaşı, Çankaya ve Mamak almıştır. İlan edilmiş olan dönüşüm projelerinde detaylı bir sosyal, ekonomik analiz yapılmadan dönüşüm projeleri geliştirilmiştir. Dönüşüm yapılan bölgelerin yarısı bina diğer kısmını boş alan ve gecekondular oluşturmaktadır. Tarihi yapılar bu oranın yalnızca %1'ini kapsar.

Dönüşüm ilanları 2005 yılında başlamış günümüze kadar hız kazanmıştır. 2012 yılında 6306 sayılı afet yasasıyla birlikte dönüşüm hız kazanmış ve 2005 yılında oran yüzde 26'ya çıkmıştır. Riskli alanların ilanı 6306 yasasıyla başlamış ve bu oran 2013 yılında yükselmiştir.

Önceki dönemlerde riskli alanların sorumluluğu belediyelerdeyken 5998 sayılı kanunla birlikte yetkiler büyükşehir belediyesine devredilmiştir. Dönüşüm alanların yetkileri çoğunluğu büyükşehir olmak üzere belediyeler, TOKİ, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmiştir.

Bölgedeki dönüşüm alanları incelendiğinde kentin çoğunluğunu kapsamaktadır. Kentteki boş alanlar, gecekondular alanları ve var olan yapı alanları kentsel dönüşüm alanı olarak kabul edilmiştir. Dönüşüm alanı ilan edilen yerlerin içerisinde imar planı ile düzenlenebilecek alanların olmasına rağmen kentsel dönüşüm alanına dahil edilmiştir. Dönüşüm alanları yargı yoluyla haklar kazanıp kamu alanları üçüncü şahıslara satım işleri yapılabilip, farklı işlevlerde kullanılabilir. Dönüşüm alanlarında alınan kararlar kentin üst ölçek planlarına zarar verebilmektedir.

Öncesinde Gazi Üniversitesi'ne verilen daha sonra TOKİ'ye devredilen alanlarda rezidans ya da avm yapılmıştır. Dönüştürülen alanlar kent için üst ölçekte alınan kararlara zarar vermektedir. Kuzey Ankara adı verilen Kentsel Dönüşüm Projesi heyelan bölgesi ilan edilmiştir. Alanda soylulaştırma riskine neden olan bir konu da, dönüşüm projelerindeki altyapı ve gayrimenkul giderlerinin gayrimenkul sahiplerinden istenmesidir. Ödemeyi yapmayan hak sahiplerine inşaat ve yapı kullanım izni verilmemektedir. Bu durum az gelirli hak sahiplerini mağdur etmektedir.

Kent planlamasıyla elde edilmesi zor olan boş araziler dönüşüm projeleriyle yerleşim yeri olarak tutulabilmektedir. Ankara Güneypark Bölgesi kentsel dönüşüm bölgesi ilan edildiği dönemde çoğunluğu boş arazi iken yakın zamanımızda üst düzey konutlar inşa edildiği görülmektedir. Kentin yaklaşık %50'si kentsel dönüşüm alanı ve bunun yarısı da boş arazi üzerindedir. Dönüşüm alanları hakkında detaylı bilgiye ulaşmak farklı kişilerin sorumluluğunda olmasından kaynaklanmaktadır. Dönüşüm

bölgelerinin sınırları ilan edilip herhangi bir faaliyet yapılmadığı görülmüştür (Bektaş, 2014).

Yönetimlerin birçoğu yapı ruhsatını 1999 depremi öncesine göre vermektedir. İstenen bir diğer şey yapıların kullanım ömrünü tamamlamamış ve eski olmaması istenmektedir. 1999 depremi öncesindeki planlamalarda deneysel analiz yöntemi kullanılmamış, tahmini genel geçer bir analiz yapılmıştır ve deprem sonrasında raporlar yenilenmemiştir. Bu nedenle şu an ki mevcut yerleşimin yapılaşmaya uygun olup olmadığı tam olarak bilinmemektedir. Bu durum alan tespiti yapılırken riskli yapıların da yıkılabileceği ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

Altındağ Belediyesi'nin başlatmış olduğu kentsel dönüşüm projesinde Bakan Kurum yapılması planlanan 451 konutun müjdesini vererek kale ve çevresi başta olmak üzere; sokak sağlıklaştırma, cephe yenileme, konut dönüşümleri ve cephe yenileme projelerine başlanacağını duyurmuştur. Tarihi çevrenin ve kültürün dikkate alınarak 4 etaptan meydana gelen bir proje başlatılmıştır.

Dönüşüme ilk olarak kale ve çevresinden başlanacak, tescilli yapılar tespit edilecektir. İkinci aşamada Hergelen Meydanı ve sırasıyla Yahudi Mahallesi ve belediye binasının bulunduğu bölge ele alınacaktır. Belediyenin bulunduğu alanda otopark sıkıntısı yaşanmakta ve belediye binasının taşınarak yerine meydan ve alt kısmının halka ait otopark olarak planlanması düşünülmektedir. Meydan ve alanın uyumu için mevcut yapıların cephe sağlıklaştırma çalışmalarını yaparak projenin tamamlanması hedeflenmektedir. Aynı zamanda riskli alan ilan edilen 8.13 ha alanı kaplayan Cinderesi Kentsel dönüşüm alanda 38 bloktan oluşan 451 konut, 5 iş yeri ve içerisine caminin yer aldığı yoğunluğun az olduğu yöresel yaşam tarzına yakın bir planlama yapılmaya çalışılmıştır (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 2020).

4.5. Ankara Kale ve Çevresi Genel Durum

Son dönemlerde ortaya çıkan ve şehrin ekonomik yapısına katkıda bulunmak ve yeni bir şehir yüzü oluşturmak için kentsel dönüşüm projeleri yapılmaya başlanmıştır. Kentlerin gizli kalmış, gün yüzüne çıkarılmamış özellikleri keşfedilerek ve birtakım potansiyeller özelliklerle kente kazandırılmıştır.

Kentsel dönüşümde tarihi bölgeler nezhleştirilerek yenileme çalışmalarına başlanmış, boş bırakılan sanayi şehirleri eski kimlikleri yeni fonksiyonlar eklenerek aktif hale getirilmeye çalışılmış ve turizm değeri olan kıyı bölgeler hayata geçirilmiştir.

Amaç rant değerini artırarak ekonomik değer elde etmek ve topluma kazandırmak hedeflenmektedir. Kamu yararı gözetilen bu uygulamalar rant değerini artırmaktadır. Kamuya yarar sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiş projeler; toplumun ihtiyaçlarının göz ardı edildiği, düşük gelirli ailelerin dışlandığı, rant değerinin ön planda olduğu ve kente fayda sağlayacağı yatırımlar olduğu söylene de toplumun ihtiyaçları göz ardı edilmiştir.

Turizm amaçlı yapılan kentsel dönüşüm projelerinde önemli problemler olabilmektedir. Tarihi kentlerde geçmişe gidilip içerisinden tek bir özellik seçilerek sosyal medya, reklam vb. yollarla tanıtımı yapılmakta, kentin diğer kimlikleri yok sayılmaktadır (Türkün ve Ulusoy, 2006).

Belediye yetkilileri ve tarihi sit alanları koruma kurulu ile yapılan görüşmelerde belediye yetkililerinin riskli alan ilan edilen bölgelerle ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Yönetimdeki değişiklikler nedeniyle yapılan planlama çalışmaları birçok kez el değiştirmiş ya da uygulama yapılmamıştır. Riskli alan ilan edilen bölgelerde planlama süreci devam etmektedir. Riskli alan ilan edilme gerekçesi olarak zeminin yapısı ve üzerindeki yapılaşma sebep gösterilmektedir.

Riskli alan ilan edilirken sürecin hızlı ilerlemesi için gerekçeler oldukça geniş yelpazede tutulmuş fakat jeolojik ve jeoteknik etüt raporlarına önem verilmemiştir. Ankara'da yaklaşık 785 ha büyüklüğünde riskli alan yer almaktadır. Alanın çoğunluğunu gecekondular ve kaçak yapılaşmanın bulunduğu bölge oluşturmaktadır (Bektaş, 2014).

Ankara Kale ve çevresi önceden Ankara'nın çekirdeği olan bir bölgeyken 1990'lı yılların başında şehrin farklı yönlerde gelişmesiyle önemini yitirmiştir. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte rasyonel planlamanın modernist tutumuna tepki verilmiştir. Devletin gelişmesiyle birlikte şehri yeni gelişen alanları şehrin sembolü yapmaya çalışırken geleneksel kısımlar ihmal edilmiştir. Yaşam tarzına yansıyan çağdaş kurumlar, konut artışı ve ardışık planlama şehirde modern ve geleneksel karakterli ikili bir yapı meydana getirmiştir.

Uzaktan bakıldığında bir canlanma örneği gibi görünen Ankara Kalesi tarihi kentsel alanı çok sayıda mesaj verir. Farklı açılardan bakılıp tartışıldığında çeşitli bağlamlar, katmanlar açarak yaşanan deneyimleri anlamlı hale getirir. Bu nedenle yapılan tartışmalar çok sayıda çelişki göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Şu anda Kale, kalabalık ve düzensiz eski şehrin içinde kalmıştır. Küçük atölyelerden ticari alanlara kadar çeşitli işlevleri barındıran merkez, çeşitli tiplerde birimler, büyük bir tren

istasyonu, hastaneler, müzeler, alt seviye oteller ve konut yer almaktadır. Bölge son on beş yılda, çoğunlukla yeme içmelik restoranlara dönüştürülmüştür. Turistler ve şehrin yüksek gelirli sakinler için antikacılar (Şekil 4.21.) açılmıştır. Turistlerin ilgisini çekmek umuduyla halı mağazaları, hediyelik eşya dükkanları açılmıştır (Türkün Erendil ve Ulusoy, 2002).

Şekil 4.21. Kale yakınındaki bir antikacı dükkanı

Alanın etrafı çevrili olduğu için ulaşım çok sınırlıdır ve düşük gelirli gecekondular yer almaktadır. Geleneksel el sanatları ve çeşitli yerel ürünler için pazarlar bölgeye kırsal bir karakter kazandırmıştır. Civarda Osmanlı döneminden kalma çok sayıda tarihi han var. Kale bir bütün olarak tarihi sit alanı ilan edilmiştir. Bölgede yoğunluk olarak ana caddeye açılan dar sokak ağı vardır (Şekil 4.22.). Korunmaya çalışılmış, mütevazı yapı bloklarından oluşmaktadır. Konum olarak vasıflı ve vasıfsız iş fırsatlarına yakın, küçük pazar tezgâhları mahalleye çekicilik kazandırmıştır.

Şekil 4.22. Cadde'ye açılan dar sokaklar ve ticari alanlar (Koyun pazarı yokuşundan bir kare)

Ankara Kaleiçi konut niteliklerine bakıldığında genelde ailelerde kişi sayısı 4 ya da 5 olarak tespit edilmiştir. Altındağ Belediyesi'nin yapmış olduğu çalışmada Kaleiçi aile nüfus ortalaması 4.4 iken 1987 yılındaki tespitlerde 4.3 olarak belirlenmiştir. Kaleiçi konutlarda yaşayan aileler Ankara ortalamasına göre daha kalabalıktır. Hanelerde yaşayanların çoğunluğu kiracıdır ve yapıların kaç yıllık olduklarına dair net bir bilgiye sahip değildirler. Bina yaşı yüzün üzerinde olanların oranı %8 civarındadır. Bölgedeki konutların yarısından fazlası tek katlı, yarısına yakın kısmı iki katlı ve az bir oranda üç katlı yapı olduğu tespit edilmiştir. Bölge sit alanı ilan edildiği için çok katlı yapı yapımına müsaade yoktur. Böylece bölgenin eski dokusu korunmaya çalışılmıştır.

Şekil 4.23. Koyunpazarı sokak ticarethane ve konut örneği (Koçak Elmas 01.09.2021)

Kaleiçi'nde yer alan konutlarda yaşayanların %50'ye yakını kiracıdır. Az bir kısmı kira ücreti vermeden oturmaktadır. Altındağ Belediyesi'nin araştırmasında kiracıların çoğunlukta olması ve ev sahibi olan kişilerin bu bölgede turizm yapmak için satın almış olabileceği düşünülmüştür. Bölgede turizm faaliyetleri zamanla artmasına rağmen oturanların gelir düzeyi ve sosyal yapısı düşüktür.

Bölgedeki evlerin oda sayısı ve konfor şartları Ankara ortalamasının altındadır. Türkiye’de 4 odalı ev oranı Ankara’da yüksek iken bölgede bu oran oldukça düşük ve %50’nin üzerindeki konut iki odalıdır. Konutlarda ortalamaya düşen kişi sayısı fazladır. Anlaşılacağı üzere birden fazla aile birleşerek yaşamayı tercih etmiştir ve bölge sit alanı olduğu için konutların oda sayıları ve düzeninde bir iyileştirme yapılamamıştır.

Konutlardaki mutfak ve banyonun konuttan bağımsız tasarlandığı konutlar görülmüştür. Banyonun bağımsız olduğu %61,6, tuvaletin %43’ü konut içinde bağımsızdır. Bunların içerisinde mutfağı ve banyosu olmayan konutlar da belirlenmiştir. Bölgenin banyo ve mutfak için düzenlemelerine ve yeniliklere ihtiyacı vardır.

Konutlarda kiracı oranı, banyosu ve mutfağı olmayan oran Türkiye ortalamasına göre yüksek olup, su tesisatı olmayan konut oranı Türkiye ortalamasının altındadır. Elektrik tüm konutlara ulaşmıştır ve tuvaleti olmayan konuta rastlanmamıştır. Konutlarda ilerleyen dönemlerde kiracı oranı ve banyosuz konut oranı azalmış, oda sayısı iki olan konutlar zamanla artmıştır (Aydiner Boylu ve ark., 2009).

1950 yıllarında mahalle kültürü ve dayanışma ortamı varken, konutlarda oturmayanların evleri bekar ya da yabancı kişilere verilmesiyle sıkıntılar yaşanmaya başlanmıştır. Şuan Kale çevresinde oturan kitle 2000 yılında buraya yerleşmiştir. Uzun yıllardır buraya yaşayanlar Ankara’ya yakın şehirlerden gelip yerleşenlerdir. 1970-80 yılları arasında kiracılar arasında hızlı bir sirkülasyon olmuştur. Konutlarda oturanların yarısından fazlası üç yıldan az aynı evde oturmaktadır. Oturanlar içerisinde kiracı oranı 2000’li yıllara gelindiğinde azalmaya başlamıştır. Bölgenin tercih sebepleri arasında kira fiyatlarının piyasanın altında olması ve bölgenin merkezi oluşu tercih sebebi olmuştur. İyi yanları sıralandığında yaşayanlar komşuluk ilişkilerinden memnun olduklarını ve ulaşım için merkezi bir konumda tercih sebebi olmuştur. Bölgeyi terk edenlerin sebep olarak düzensiz bir kent yapısı, gecekondulaşma ve çevre kirliliği olmuştur.

Sahip oldukları mal varlıklarının tür değiştirdiği görülmüştür. Mülkiyetlerin yaklaşık %60’ı tek kişiye ait iken %20 oranında iki kişiye aittir. Mülkiyetlerin genelde tek kişiye ait olmasında satış ve alış zamanlamasının hızlı olmasındandır. İç Kale’deki kullanım işlevlerine bakıldığında çoğunluğunu konutlar oluşturmaktadır. Dış Kale’de konut oranı %50’lere düşmüş; dükkân, ticarethane, kafe ve restoran oranı artmaya başlamıştır. İç Kale’de yaşayanların ekonomik durumunun iyi olmadığı görülmektedir (Türkün ve Ulusoy, 2006).

Mülk, tapu verilerine bakıldığında bölgede 280 çeşit parsel yer almaktadır. Kale’de yer alan mülklerin çoğunluğu özel sektöre aittir ve geri kalan kısım en fazla üç katlı evlerden oluşan yapılardır. Arazi kullanımı incelendiğinde Dış Kale’de önemli bir işlevsel kayma olduğu görülmekte ve İç Kale ağırlıklı olarak konut karakterini koruyor. Kalenin yerleşim yapısı zamanla yıpranmıştır. Kaçak yapılar, eklentiler, sokak konut ilişkisini değiştiren araziler yani zamanla ev sokak mahalle kavramı özel ya da yarı kamusal alana doğru kaymıştır (Şekil 4.24.).

Şekil 4.24. 2000 yılında Ankara Kalesi’nde fonksiyonel değişim (Türkün ve Ulusoy, 2006)

Konutların çoğu ekonomik nedenlerden dolayı evlerin alt yerleşimi birden fazla konut elde etmek için bölümlere ayrılmış farklı kişilere kiraya verilmiştir. Ayrı bölümlere ayrılmalar konutlara gerekli işlevler için eklemeler yapılmasına ve birtakım mimaride bozulmalara sebep olmuştur (Şekil 4.25.).

Hisarın gücünü kaybetmesiyle mülkler el değiştirmiş, yerleşim yeni konut bölgelerine kaymıştır. Değişen konut tercihleriyle birlikte modern konut arayışı başlamış, yenileme ve restorasyon çalışmalarında kamu desteğinin yetersizliği ve koruma bilincinin olmayışı bölgedeki eski konutları çürümeye terk etmiştir.

Şekil 4.25. Kale’ye çıkan Koyunpazarı sokak ve ticarethaneler

1980 sonrasında kale çevresi düşük gelir grubu için çekim noktası haline gelmiştir. İlerleyen yıllarda Kale’deki gelişmelere bağlı olarak daha yüksek fiyata kiraya verebileceklerini ve mülklerinin değerleneceğini düşünerek konutlarını satmak istememektedir. 1980’den itibaren kısa dönemli olan kredi orta ve düşük gelirli ailelerin konut alımını azaltmıştır. 1990 sonrasında ise eski konutların yenilenmesi yüksek maliyetler gerektirdiğinden ya da dönüşümlerin uzun süreli olacağı düşünülerek kimse kısa vadede dönüşü olmayan yatırımlar yapmayı tercih etmek istememektedir.

Araştırmalar göstermektedir ki Kale, yerel belediye, proje yarışmalarında kazanan taraf, çeşitli kurumlar, kaleyi eskiye döndürmeye çalışan gruplar, işletme sahipleri, yöneticiler ve sakinler arasında çatışmaya şahit olmuştur. Kazanan ve kaybeden çatışması, kontrolü ele alma mücadelesi gruplar arası çatışmalara sebep olmuştur.

Binalarda bireysel ve kısmi yenileme ve onarım çalışmaları başlamıştır. Profesyonel ve bilimsel şartlara uyulmamıştır. Müdahalenin boyutları, nasıl yaklaşılması gerektiği, orijinal durumun ne durumda olacağına dikkat edilmemiştir. Plan kararlarındaki zayıflık belirsizliğe yol açmıştır.

Bölge, Osmanlı döneminden kalma tarihi hanlarla özdeşleştiğinden kendine özgü yerleşim dokusu ve yakınındaki Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nin turist çekme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Gerekli işlevleri barındırmak için mekânsal olarak düzenlemeler yapıldığı görülmüştür. Modern devletin kurumları ve anıtları son on yılda şehrin sembolü haline gelmiştir. Türk ve yabancı ziyaretçiler çeşitli özel işler, konferanslar, toplantılar, sivil toplum kuruluşları, devlet kurumlarındaki işleri için

gelmektedir. Şehirlerdeki son trend yerel güçlerin etkisiyle imaj yükseltmedir. Kentsel dönüşüm şehir merkezlerinin canlandırılması, şehir içi mahallelerin soylulaştırılması, eskimiş sanayinin yeniden geliştirilmesini içerir.

Bir yerin kültürü o yerin tarihine sıkı sıkıya bağlıdır ve halkıyla iç içedir. Bu nedenle kültür manipülasyonu aynı zamanda tarihi yerlerin manipüle olmasına neden olmaktadır. Unutulmamalıdır ki tek düze alışılmış turizm etkinlikleri arayan insanlar yerine daha gerçek deneyimler arayan insanlar olabilir. Bu beklenti yabancılar tarafından hemen anlaşılmayan yaşam tarzları farklı pratiklerle anlatılabilir, şehirlerin seçilmiş turistik alanları yerine sıradan noktalarına yönlendirilebilir. Kaleye gelen ziyaretçiler için çekici olan şey, insanların günlük uygulamalarına şahit olmaktır. İlginin en çok olduğu şeyler; geleneksel doku, düşük gelirli sakinlerin yaşam tarzları, yeni restoranlar, barlar, antika dükkanlarıdır.

Kale mevcut sakinlerin önceliklerini ve tecrübelerini göz önünde bulundurmalıdır. Bölgede ana iki grup vardır: konut sakinleri ve ticari kuruluş sahipleri. Mevcut sakinler, mal sahipleri ve kiracılar gelecekte kendilerini nelerin beklediği hakkında hiçbir bilgiye sahip değildirler. Sadece günlük yaşamlarında sıkıntılara yol açan değişiklikler ile karşı karşıya kalırlar. Sakinlerin bir bölümü geç saatlerde sokaklara akın eden insanlarla ve gece boyu gürültüsü olan restoran ve barlarla mücadele ederler. Sakinler haklarını savunurken ve şikayetlerini dile getirirken güvensiz hissederler ve yapılan değişikliklere kayıtsız kalmayı tercih ederler. Bölgedeki düşük gelir düzeyinden dolayı insanlar yeni işlerde çalışmaya eğilimlidir. Bölge insanı getirdiği gelir düşük de olsa kendi emeğiyle yaptığı el sanatlarını turistlere satmaktan da mutluluk duymaktadır.

Alanın benzersizliğini sürdürmek, kısa vadede çıkar çatışmalarına mahal vermeyen, entelektüel ve ekonomik ve varlığını korumaya istekli, toplumsal yapıyı zenginleştirecek gruplar bir araya gelmelidir. Ziyaretçiler ve çevre insanı arasında bir denge olmalıdır (Türkün ve Ulusoy, 2006).

4.6. Ankara Kale Çevresindeki Risk Türleri ve Riskli Yapılar

Çalışmada incelenmiş olan Kale çevresi Kentsel Sit Alanı içerisinde yer almaktadır. Bu alanda bulunan anıtsal yapılar Ankara Kalesi, Saat Kulesi, Sultan Alaaddin Camii, Ramazan Şemsettin Camii, Anadolu Medeniyetler Müzesi, Hacı Arap Camidir. Alanda çok sayıda tescilli konut, konak, camii bulunmaktadır.

Bölgede çok sayıda bu şekilde terk edilmiş genelde Osmanlı dönemini hatırlatan evler yer almaktadır. Türk evlerinin kendilerine has özelliklerinden olan cumba cephede doluluk boşluk ilişkisi vermektedir. Birçok dilde farklı anlamlara gelen cumba İtalyancada kambur anlamına gelmektedir. Yapıların kat duvarı sathından dışarı doğru taşan bir nevi kapalı balkon olarak da düşünülebilir. Cumbalarda genelde ahşap kafesli pencereler bulunur.

Değişen sosyal ekonomik yapı, teknolojik gelişmeler, siyasi durumlar, yönetsel değişiklik, kentleşme baskısı, artan nüfusla birlikte ortaya çıkan kültürel farklılıklar ve artan kentleşme ile birlikte kültürel değerler zarar görmektedir. Kültürel değerleri etkileyen riskler nedeniyle kullanıcılar ve kültürel çevre doğrudan ya da dolaylı olarak bilinçli veya bilinçsiz olarak etkilenmektedir.

Çalışmanın ilk basamağında belirlenen alanda gözlemsel analiz yapılmıştır. Ankara Büyükşehir Belediyesi, koruma yüksek kurulu, AFAD'dan elde edilen veriler ile alan çalışması yapılarak riskler tanımlanmıştır. Çalışma alanı olarak kabul edilen Ankara kale ve çevresinde yapılan saha çalışması ile bölgede etkili olan risk unsurları taşıyıcı sistem hasarı, nem/su, kentleşme baskısı, yıpranma, yıkılma riski, yapıya müdahale, vandalizm, turizm etkisi olarak belirlenmiştir.

Taşıyıcı sistem hasarı riski, yapının rijitliğini kaybederek stabilitesinin bozulması, buna bağlı olarak durabilitesinin (taşıyıcı ömrü, dayanıklılık) azalması taşıyıcı sistemin tahribatına sebep olmaktadır. Zamanında tespit edilip tedbir alınmayan hasarlar yapının yatay ya da düşey taşıyıcı sistem rijitliğini kaybetmesine sebep olmaktadır. Bu durumda yapının kullanımının devam etmesi can ve mal güvenliği açısından çevresine ciddi risk oluşturmaktadır.

Şekil 4.27. Taşıyıcı sistemde meydana gelen bazı hasarlar (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Nem/su riski, her yapı için bu risk değişkenlik göstermektedir. İncelenen yapıların çoğunluğunda çatı ve zemin drenaj sistemlerinde sorunlar bulunmaktadır (Şekil 4.28.). Gecekondu bölgesi olduğu için altyapı yetersizliği nedeniyle yapılar zeminden su alıp dış duvarlardan içeri doğru yürüyen bir nemlenme söz konusudur. Soğuk ve kış yağışlarının görüldüğü iklim bölgesinde yer alması nem ve su riskini artırmaktadır.

Şekil 4.28. Çatıda nem etkisiyle çürüyen iskelet (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Şekil 4.29. Ahşap pencerelerde nem etkisiyle meydana gelen bozulmalar (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Kentleşme baskısı, nüfus hareketlerinde meydana gelen hareketlilik, ekonomik gelişmeler, iskan faaliyetleri ve kentsel dönüşüm projeleri etkisi alan bütünlüğünü olumsuz etkilemiştir. Kale çevresi Ankara'nın ilk gecekondu alanlarından biriyken yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları nedeniyle gecekonduların birçoğu yıkılmıştır. Henüz tamamlanan bir çalışma bulunmamaktadır. Kale'nin eteklerinde seyrek bir konut ve gecekondu manzarası olan bir yer haline dönüşmüştür. Kale Ankara'nın bakısı diye adlandırılan orijinal Ankara manzaralarının seyredildiği bir yerken zamanla yapılan yüksek katlı konutlar ve özellikle TOKİ ile muazzam manzara kimliğini kaybetmiştir. Modern yaşantıya uygun yeni konut kullanımları, eski geleneksel konutların mekân kullanımlarında denetimsiz değişimler yeni eklemeler ya da yıkıp yeniden konut inşa etmeler, terk edip yeni kent merkezindeki yüksek katlı apartmanlara taşınmalar ilk yerleşim alanı olarak kullanılan alanı ticari yapıların olduğu rant amaçlı bir bölgeye dönüştürerek risk oluşturmaktadır.

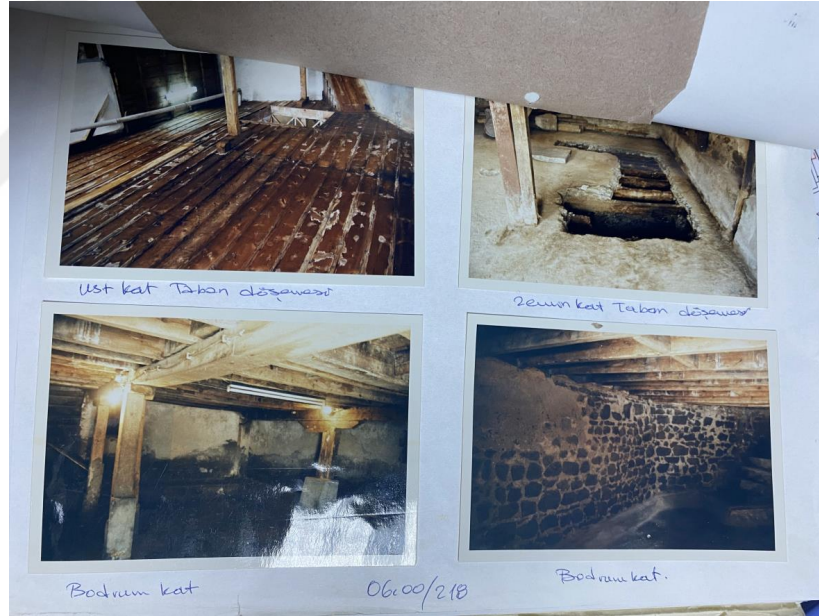

Şekil 4.30. Kentsel dönüşüm için yıkılan kale eteklerindeki konutlar

Şekil 4.31. Sokak sağlıklaştırma çalışmaları ile düzenlenen bir sokak

Yıpranma riski, yapıların zamanla kullanıma bağlı olarak zamanında yapılmayan müdahale ve tadilatların da nedeniyle daha büyük yapısal sorunlara sebep olmaktadır. Kültürel yapılarda sıkça rastlanan yığma kagir sistemde malzeme olarak duvarda taş, dolu tuğla ve briket kullanılmaktadır ve çamur harçlı taş duvarlı yapılara göre daha dayanıklıdır.

Şekil 4.32. 487 ada 5 parselde yer alan tescilli yapıda meydana gelen yıpranmalar (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Şekil 4.33. 486 ada 4 parselde yer alan tescilli yapıda meydana gelen yıpranmalar (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Yıkılma riski, yapı ömrünü tamamlamış veya zamanında müdahale edilmeyen yapılardan görülen risk türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoğun kullanım ve aşırı kullanım bölgelerinde görülen fiziksel yıpranmaların zamanla hasar risk boyutunun artmasıyla meydana gelir. Ağır hasarlı olduğu tespit edilen yapılar deprem yönetmeliğine göre uygun olanlar güçlendirilebilir. Ağır hasarlı yapılarda güçlendirme bedelinin yapım bedelini geçtiği durumlarda yapı farklı riskler de barındırıyorsa yıkım kararı verilmektedir.

Çalışma alanında seçilen yığma yapılarda hasarlı ve çatlaklar bulunan yapılarda yapılan analizler doğrultusunda yıkımlar yapılmasının can ve mal güvenliği açısından daha doğru olduğuna karar verilmiştir.

Şekil 4.34. 145 ada 9 parselde yer alan yıkım kararı verilen yapı (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Yapıya müdahale, Anıtsal yapıları kullanırken amaç yapının aktif olarak kullanılmasını sağlamak olmalıdır. Yapı yeniden kullanılırken veya yapıya yeni işlev kazandırılırken özgünlüğünü ve kültürel değerlerinin kaybettirmemek amaç olmalıdır. Yeni kullanımda yapılacak olan müdahaleler yapının kültürel değerini ve özgünlüğüne zarar vermeyecek boyutta olmalıdır. Yapılan müdahaleler yapının yakın çevresi ile uyumunu destekleyecek şekilde ve yüklenen işlevlerin sürdürülebilir ve okunabilir olması gerekmektedir (Asatekin ve Yıldız, 2016). Yapılan çalışmada tescilli yapılarda görsel algı ve ticari amaçlar nedeniyle özgünlüğünün bozulduğu ve tescilli olmasına rağmen bir takım yasa dışı müdahalelerin yapıldığı tespit edilmiştir.

Tescillenmeyen diğer kültürel miraslarda bu müdahaleler çok daha fazladır ve yıkıma neden olacak derecededir. Çünkü yapıların özgünlüğünü ve otantikliğini olumsuz etkilemektedir. Restorasyon geçirmiş olan anıtsal yapılarda ise iç mekânda birçok müdahale dikkat çekmektedir (Şekil 4.35.).

Şekil 4.35. 485 ada 8 parsel zemin kattaki iç avlunun kapatılmasıyla oluşturulmuş oturma alanı (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Vandalizm riski, alan kullanıcısı ve bölgedeki metruk riskli yapıları ziyaret eden kişiler başta olmak üzere suçlu kişilik, sosyo ekonomik, kültürel statü bilinçli ve bilinçsiz olarak zarar vermektedir. Bilinçli çıkarılan yangınlar, bilinçli yapılan yıkımlar, tarihi yapılardan çalınan malzemeler, yazı vb. şekilde kültürel mirasa zarar verme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vandalizm aslında bir tür saldırganlık türüdür. İnsanların yaşadıkları problemler nedeniyle çevresindeki şahıs ya da nesnelere Vandal davranışlarda bulunmaları durumudur. Olumlu kimlik gelişimi gösteremeyen kişilerde yaşanan bir durumdur. Vandalizm davranışının olması için daha önce yapılmış bir hasarın var olması gerekmektedir. Onarılmayan küçük hasarlar vandalizm yanlıları tarafından daha çekici olmakta ve daha büyük hasarlara sebep olabilmektedir. Bu nedenle turizm bölgeleri ve kültürel alanlardaki bakımsız, metruk alanlar vandalist davranışların gerçekleştirilme oranını artırmaktadır (Eren ve Özgüçlü, 2016). Söz konusu kültürel kaynaklar kaynaklar vandalist davranışların yaşanması sonucunda zarar görmektedir. Bu durum ise Kale bölgesinin turistik değerlerinin yok olmasına ve sürdürülebilirliğine engel sorunlar çıkarmaktadır.

Şekil 4.36. Yıkımı gerçekleştirilen yapıda görülen vandalizm izleri (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Şekil 4.37. Yıkımı gerçekleştirilen yapıda görülen vandalizm izleri (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Şekil 4.38. Kaleiçi'nde görülen vandalizm izleri

Turizm etkisi, Farklı kùltùrlere, milletlere ev sahipliği yapmış olan bölge farklı mimari anlayışları ve yaşantılarıyla öne çıkmıştır. Fakat son yıllarda yapılan kentsel dönüşüm, restorasyon çalışmalarında bu çok katmanlılığın göz ardı edildiği Osmanlı ve Selçuklu mimarisinin öne çıktığı tekdüze taklitçi bir çevre oluşturma anlayışı öne çıkmıştır.

şekil 4.39. Restorasyon çalışmaları tamamlanmış aynı cepheli yapılar

Yerel halkın turizm konusundaki tepkileri birçok açıdan önemlidir. Sadece kar elde etmek amacıyla yapılan turizm faaliyetleri toplumların yaşam kalitesini düşürerek yerel halkın turizm gelişmesi faaliyetlerine zarar verebilmektedir. Eğer halk turizm faaliyetleri ve yapılan yenileme çalışmalarının niçin yapıldığının bilincinde olursa yaşanabilecek olumsuzluklar minimize edilebilir (Okuyucu ve Somuncu, 2012).

Şekil 4.40. Solda alt kat ticarethaneye dönüşen bir konut ve sağda konutun otel olarak işlev değiştirmesi

4.7. Risk Derecelerine Göre Yapılar

4.7.1. Çok yüksek risk grubu yapılar

Ankara İli Altındağ İlçesi Demirfırka Mahallesi'nde bulunan kentsel sit alanı içerisinde yer alan, mülkiyeti şahsa ait olan 486 ada 4 parselinde yer alan tescilli taşınmazın maili inhidam raporundaki durumu (Şekil 4.44.);

Mimari:

- Yapının zemin ve birinci kattan oluştuğu,
- Yapı kerpiç ve klasik tuğla dolgulu ahşap, pencere ve kapılar ahşap, çatı ahşap, çatı üstü örtüsü alaturka kiremit,
- Döşeme ve taşıyıcı elemanların ahşap olduğu,
- Kapı, pencere gibi ahşap elemanların birçoğunun yerinde olmadığı, ciddi malzeme kayıpları olduğu,
- Duvarlarda çatlakların ve yıkılmış bazı kısımların olduğu,
- Yapının sağlıklı bir yaşam alanı oluşturmadığı fakat halen hayatını devam ettiren insanların yaşadığı tespit edilmiştir.

Statik:

- Yapının taşıyıcı olan iç ve dış duvarlarında çok büyük miktarda deplasmanlar olduğu,
- Pencere kenarlarından da anlaşılacağı üzere yapının temel kısmında farklı miktarda oturmalar meydana geldiği (Temelin statik manada yapıyı taşıyamadığı),
- Ahşap olan kısımların büyük oranda çürüdüğü, dolgu kısımlarında çoktan ömrünü tamamladığı duvara tutunamayarak etrafa saçıldığı,
- Taşıyıcıların düşey ve yatay eksenlerden sapma eğiliminin süreklilik arz ettiği,
- Döşeme kirişlerinin gözle görülür şekilde sehim yaptığı,
- Duvarlarda derin çatlaklar ve bazı kısımlarının yıkıldığı,
- Söz konusu yapının taşıyıcı sistemi hımsız olarak yapılmış olup, ahşap elemanların arasına kerpiç, tuğla, taş, vb. malzemelerle doldurulduğu,
- Yapının yıkılmış durumda olan kısımlarından dolayı, ağırlık merkezinde sapma meydana geldiği ve böylelikle yapının yana yatma eğilimi gösterdiği tespit edilmiştir.

Gözlenen yapının çevre için tehlike arz ettiğinden yıkımına karar verilmiştir. 2. Etap Sokak Sağlıklaştırma Projesi kapsamında yapısal (fiziki) durum paftasında; orta hasarlı yapılar (cephede yapısal sorunu olmayan planda statik sorunu bulunan) sınıfında gösterilmektedir. (Şekil 4.41.) görüldüğü üzere cephede sıva dökülmeleri, çatıda neme bağlı akma ve görülmektedir.

Şekil 4.41. Arka cephe (Ankara Koruma Kurulu 2021)

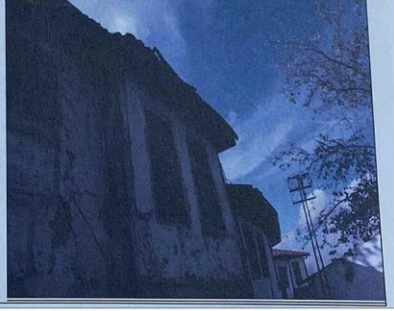

Şekil 4.42. Arka cephe (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Şekil 4.43. Çıkma ahşaplarında ve pencerelerde görülen bozulmalar (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Yapının kullanılamaz durumda oluşu ve yıkılma riski bulundurması çevre halkı için tehlike oluşturmaktadır. Sokak sağlıklılaştırma çalışmasında sadece cephe onarımı yapının kurtulması için yeterli değildir.

Adres: 486 Ada 4 Parsel

Mahalle: Kale Mahallesi

Durumu: Yıkılmış

İşlevi: Konut

TEHDİT EDEN RİSK UNSURLARI

Taşıyıcı Sistem Hasarı	Yıpranma	Yıkılma Riski	Kentleşme Baskısı
■ ■ □	■ ■ □	■ ■ □	■ ■ □
Vandalizm	Yapıya Müdahale	Nem/Su	Turizm Etkisi
■ ■ ■	■ ■ □	■ □ □	■ ■ □

Yapının Fiziki Durum Bilgisi

Harabe		Strüktürel Hasar	X
Zeminde Nem	X	Bitkilenme	
Çatıda Nem	X	Ek Kütle	
Mimari Eleman Değişikliği		Cephede Değişiklik	X

Genel Değerlendirme

İYİ	ORTA	KOTU
		X

Şekil 4.44. 486 parsel 4 ada yapı kartı

Altındağ ilçesi, Kale Mahallesi, 2.Sokak adresinde yer alan 685 ada 22 nolu parsel üzerinde yapılan incelemede (Şekil 4.47.);

Yenileme Alanı sınırları içerisinde yer alan yapı tescilsiz olup, karma sistemde (ahşap dikme ve arasının dolu harman tuğlası ile doldurulması-kısmen kerpiç yapı) yapılmış yapı zemin +1 kat olarak tek kısımdan oluşmaktadır. Yapının taşıyıcı iç ve dış duvarlarının belli oranda yıkılmış ve çökmüş olduğu, taşıyıcı sistem tahribatının oldukça fazla olması, yapının mevcut haliyle can ve mal güvenliği açısından çevresine

ciddi risk oluşturduğu ve kullanılamaz durumda olduğu tespit edilmiş olup, gerekli güvenlik önlemleri alınarak yıkılmasının uygun olacağı görüş ve kanaatine varılmıştır.

Şekil 4.45. Zamanla çöken üst kat döşemesi ve merdiven

Şekil 4.46. Ağır hasar gören ve boşalan duvarlar

Taşıyıcı sistem hasarı başta olmak üzere cephesel bozulmaların yüksek olduğu bir yapıdır. Tescil kaydı bulunmayan geleneksel konutun varlığı mahalle halkı için güvenlik riski oluşturmaktadır. Gece mahalle dışından gelen kişilerce kullanılan yapı

alkol ve uyuşturucu bağımlılarının uğrak yeri haline gelmiştir. Huzurlu bir kent yaşamı için yıkım kararı yerinde olmuştur.

			
Adres:685 Ada 22 Parsel	Durumu: Yıkılmış (Tescilsiz)		
Mahalle: Kale Mahallesi	İşlevi: Konut		
TEHDİT EDEN RİSK UNSURLARI			
Taşıyıcı Sistem Hasarı	Yıpranma	Yıkılma Riski	Kentleşme Baskısı
■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■
Vandalizm	Yapıya Müdahale	Nem/Su	Turizm Etkisi
■ ■ □	■ ■ □	■ ■ □	■ ■ □
Yapının Fiziki Durum Bilgisi		Genel Değerlendirme	
Harabe	X	Strüktürel Hasar	X
Zeminde Nem	X	Bitkilenme	
Çatıda Nem	X	Ek Kütle	X
Mimari Eleman Değişikliği		Cephede Değişiklik	
X		X	
		İYİ	ORTA
			KÖTÜ
			X

Şekil 4.47. 685 ada 22 parsel yapı kartı

Altındağ ilçesi, Yenihayat Mahallesi, Kaledibi Sokak adresinde yer alan 822 ada 5 nolu parsel üzerindeki yapının sahibi tarafından yapılmış olan başvuruya istinaden yerinde yapılan incelemede (Şekil 4.48.);

Yenileme Alanı sınırları içerisinde kalan tescilsiz yapıda yapılan incelemede;

822 ada 5 parsel üzerindeki karma sistemde (ahşap dikme arasının dolu harman tuğlası ile doldurulması) yapılmış yapı zemin kat olarak tek kısımdan oluşmaktadır. Yapı yığma yapı olup 2 cepheden incelemesi yapılmıştır. Yapının taşıyıcı dış duvarlarında çatlak, yarıma ve çökmenin olduğu, iç duvarlarda ise çatlak ve yarıkların gözlemlendiği, yapının rijitliğini kaybederek stabilitesinin bozulması, buna bağlı durabilitesinin (taşıyıcı ömrü, dayanıklılık) azalması ve taşıyıcı sistem tahribatının oldukça fazla olması, yapının mevcut haliyle can ve mal güvenliği açısından çevresine ciddi risk oluşturduğu ve kullanılamaz durumda olduğu tespit edilmiş olup, yıkılmasının uygun olacağı görüş ve kanaatine varılmıştır.

Adres: 822 Ada 5 Parsel	Durumu: Yıkılmış (Tescilsiz)
Mahalle: Yenihayat Mahallesi	İşlevi: Konut

TEHDİT EDEN RISK UNSURLARI

<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; margin-bottom: 5px;">Taşıyıcı Sistem Hasarı</div> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; margin-bottom: 5px;">Yıpranma</div> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; margin-bottom: 5px;">Yıkılma Riski</div> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; margin-bottom: 5px;">Kentleşme Baskısı</div> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> </div>
<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; margin-bottom: 5px;">Vandalizm</div> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: white;"></div> </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; margin-bottom: 5px;">Yapıya Müdahale</div> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: white;"></div> </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; margin-bottom: 5px;">Nem/Su</div> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; margin-bottom: 5px;">Turizm Etkisi</div> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: black;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: white;"></div> <div style="width: 10px; height: 10px; background-color: white;"></div> </div>

<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">Yapının Fiziki Durum Bilgisi</div> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 30%;">Harabe</td> <td style="width: 10%; text-align: center;">X</td> <td style="width: 30%;">Strüktürel Hasar</td> <td style="width: 10%; text-align: center;">X</td> </tr> <tr> <td>Zeminde Nem</td> <td style="text-align: center;">X</td> <td>Bitkilenme</td> <td style="text-align: center;">X</td> </tr> <tr> <td>Çatıda Nem</td> <td style="text-align: center;">X</td> <td>Ek Kütle</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Mimari Eleman Değişikliği</td> <td></td> <td>Cephede Değişiklik</td> <td style="text-align: center;">X</td> </tr> </table>	Harabe	X	Strüktürel Hasar	X	Zeminde Nem	X	Bitkilenme	X	Çatıda Nem	X	Ek Kütle		Mimari Eleman Değişikliği		Cephede Değişiklik	X	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">Genel Değerlendirme</div> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 33%;">İYİ</td> <td style="width: 33%;">ORTA</td> <td style="width: 33%;">KÖTÜ</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">X</td> </tr> </table>	İYİ	ORTA	KÖTÜ			X
Harabe	X	Strüktürel Hasar	X																				
Zeminde Nem	X	Bitkilenme	X																				
Çatıda Nem	X	Ek Kütle																					
Mimari Eleman Değişikliği		Cephede Değişiklik	X																				
İYİ	ORTA	KÖTÜ																					
		X																					

Şekil 4.48. 822 ada 5 parsel yapı kartı

4.7.2. Yüksek Risk Grubu Yapılar

Kentsel sit alanı içerisinde yer alan ve özel mülkiyet olan korunması gereken taşınmazın tescil kaydı bulunmaktadır. Ankara İli, Altındağ İlçesi, Demirfırka Mahallesi, 485 ada, 6 parsel 2. Etap Sokak Sağıklaştırması Kapsamında ele alınmıştır (Şekil 4.50.) Riskli

yapı grubuna girmeden önce yapının durumu ile ilgili elde edilen bilgilerde; girişi sokaktan çift kanatlı avlu kapısı ile sağlanmış olup, avlu zemini topraktır. Yapı c şeklinde, sağ tarafta zeminden çatıya kadar öne doğru çıkmalıdır. Çıkma üzeri sundurma çatılıdır. Zemin kat cephe düz, üst katta üç kanatlı pencere vardır. Avlu içinde merdivenlerle üst kata çıkılmaktadır. Zemin kattaki odunluk kapısının yanındaki ahşap kapıdan ana binanın zemin katına girilmektedir. Girişteki sofadan merdivenlerle üst kata çıkılmaktadır. Ana binada zemin katta çift kanatlı geniş bir pencere ve üst katta üç adet geniş pencere bulunmaktadır (Şekil 4.49.).

Şekil 4.49. 485 ada 6 eski cephe (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Zamanla meydana gelen riskler sebebiyle kullanılabilir durumunu kaybeden yapıya ilişkin KUDEM tarafından hazırlanan maili inhidam raporunda;

- Söz konusu yapının yan cephe duvarı ve iç duvarları yıkılmış durumda olduğu,
- Taşıyıcı olan duvar kısımların sıvasının dökülmesi nedeniyle ahşap kısımların uzun süredir korumasız durumda olduğu ve böylelikle ahşap karkas olan bölümlerin ciddi ölçüde kesit kaybına uğradığı,
- Yıkıntıdan dolayı statik yüklerin dengesiz bir şekilde dağıldığı,
- Yapının yıkılmış kısma doğru eğilme gösterdiği ve tehlike arz ettiği,

gözlemlenmiş olup yapı 2. Etap Sokak Sağlıklaştırma Projesi kapsamında yapısal (fiziki) durum paftasında; çok hasarlı yapılar (cephede ve planda statik sorunu bulunan) sınıfında gösterilmektedir. Ön cephe duvarında statik açıdan sorun yaratacak

şekilde kayma olduğu, tescilli yapının kullanılamaz durumda olmasından ve tehlike arz etmesinden dolayı yıkımının uygun olacağı belirtilmiştir.

Adres: 485 Ada 6 Parsel	Durumu: Yıkılmış
Mahalle: Kale Mahallesi	İşlevi: Konut

TEHDİT EDEN RİSK UNSURLARI

Taşiyıcı Sistem Hasarı	Yıpranma	Yıkılma Riski	Kentleşme Baskısı
■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ □
Vandalizm	Yapıya Müdahale	Nem/Su	Turizm Etkisi
■ ■ □	■ □ □	■ □ □	■ ■ □

Yapının Fiziki Durum Bilgisi				Genel Değerlendirme		
Harabe	X	Strüktürel Hasar	X	İYİ	ORTA	KÖTÜ
Zeminde Nem	X	Bitkilenme				X
Çatıda Nem	X	Ek Kütle				
Mimari Eleman Değişikliği		Cephede Değişiklik				

Şekil 4.50. 485 ada 6 parsel yapı kartı

Altındağ İlçesi, Hisarkapısı Kaleiçi Doyuran Sokak numara 3'te yer alan tescilli ve restorasyon çalışması yapılan yapı (Şekil 4.56.), aşırı derecede harap bir vaziyette bulunmaktadır. Yaklaşık 100 yıllık bir geçmişi bulunan yapı 15 yıldır depo olarak kullanılmaktadır. Yapı Altındağ Belediyesi'nin hazırlamış olduğu Ankara Kalesi Koruma Geliştirme Projesi kapsamındadır. Binanın özgün hali önde iki katlı ve arkada tek katlı olmak üzere iki yapı ve bu iki yapı arasında iç avlu bulunmaktadır. Zamanla

arkadaki yapı yıkılarak depo haline getirilmiş, öndeki iki katlı yapıda kullanılmadığından kendi haline terk edilmiş ve bugünkü virane duruma gelmiştir. Ahsap çıkmalı Doyran Sokak tarafındaki iki katlı yapı oturulamaz ve onarılamaz duruma gelmiştir. Bütün duvarlar yatay ve düşey terazisinden kaçmış, bazı duvarlar yıkılmış, döşemeler çürümüş ve çökmeler meydana gelmiştir. Kullanılan ahşapların hemen tümü çürümüş vaziyettedir. Zemin kattaki taş duvarlar binanın şakülünden kaçması neticesi çalınmış ve yarıklar meydana gelmiştir. Arkadaki tek katlı yapıdan ise günümüze bir tek duvar haricinde hiçbir şey kalmamıştır (Şekil 4.51.).

Şekil 4.51. 485 ada 13 restorasyon öncesi (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Şekil 4.52. 485 ada 13 restorasyon öncesi (Ankara Koruma Kurulu 2021)

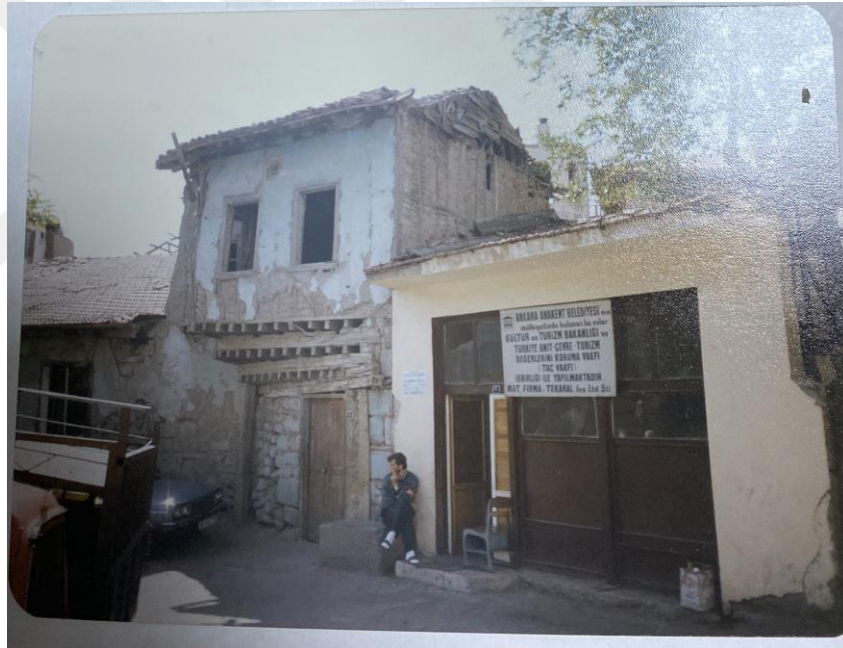
Şekil 4.53. Kale burcuna açılan bölüm (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Binanın hali hazır durumu göz önüne alındığından restorasyon çalışmalarında, taşıyıcı sistem kötü durumda olduğundan günümüz malzemesi kullanılması uygun görülmüştür.

Ön binanın zemin katı eskisindeki gibi taş duvar yapılıp üst katta beton ve izolasyonlu tuğla kullanılacaktır. Binanın orjinalinde de dış cephede sıva + boya bulunduğundan restorasyon sonrası dış görünüm eskisinin aynısı yapılmıştır. Üst çıkma

betonarme konsol çalıştırılmış, eskisindeki gibi ahşap çıkmalar yapılacak fakat bu ahşapların taşıyıcı bir özelliği olmamıştır. Pencere orijinal şekil ve ebatında yapılmıştır. İçeride taban ve tavanlar ahşap olacak, çatı biçimi aynen korunacak mevcut kiremitler elverdiğince kullanılmıştır. Ön yapı görünüş itibarıyla tamamen aslına uygun olarak restore edilmiştir.

Arkadaki yapı ise saat kulesi koduna ulaşabilmek ve manzaradan yararlanabilmek amacı ile iki katlı düşünülmüştür. Bitişindeki Taç Vakfı'nın restorasyon çalışması yaptığı yapı ile yaklaşık aynı yüksekliktedir (Şekil 4.54.). Yapı iki yandan bitişik nizam olduğundan gerçek duvar kalınlıkları ve arsa ebatı yıkımdan sonra ortaya çıkmıştır. Bina gerek Doıran Sokak tarafından gerekse At Pazarı Meydanından bakıldığında Kaleiçi silüetini bozmayacak şekilde düşünülmüştür. Restorasyon projesindeki arazi kesitinden görüldüğü gibi yükseklik bir tezat yaratmamaktadır.

Şekil 4.54. Taç Vakfı (Ankara Koruma Kurulu 2021)

İki yapı arasındaki iç avlu eski ölçeklerindedir. Avluda turistlere de hizmet edecek Türk El Sanatları eserlerinin satışı ve sergilenmesi amacıyla kullanımı için düşünülmüştür. Restore edilecek yapıların restoran, kafe-bar olarak kullanılması gelecekte büyük bir potansiyel olacağı kuşkusuz olan Kaleiçi için uygun görülmüştür. Ankara Kaleiçi için önem arz eden ve her geçen gün yıkılmaya yüz tutan bu binanın kurtarılması için restore edilmesine gerekli görülmüştür.

Şekil 4.55. Restorasyon sonrası görünüm (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Günün koşulları, kentleşme baskısı ve turizm etkisiyle fonksiyon değişikliği yaşayan yapı günümüzde restoran olarak kullanılmaktadır.

Adres: 485 Ada 13 Parsel	Durumu: Restorasyon geçirdi
Mahalle: Kale Mahallesi	İşlevi: Ticari

TEHDİT EDEN RISK UNSURLARI

Taşıyıcı Sistem Hasarı	Yıpranma	Yıkılma Riski	Kentleşme Baskısı
■ ■ □	■ ■ ■	■ □ □	■ ■ □
Vandalizm	Yapıya Müdahale	Nem/Su	Turizm Etkisi
■ □ □	■ ■ □	■ □ □	■ ■ ■

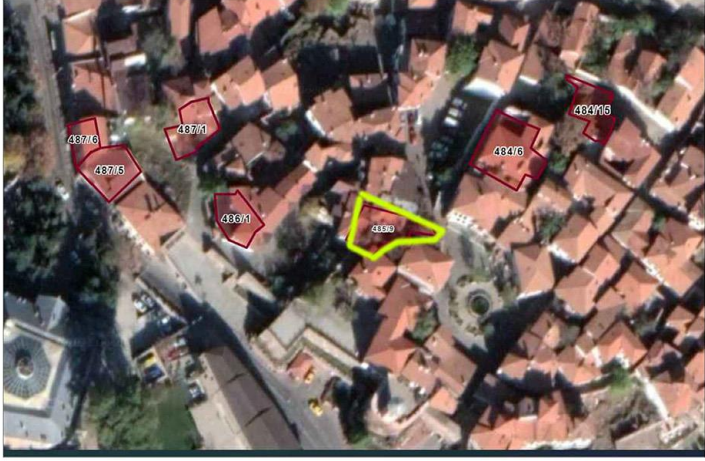
Yapının Fiziki Durum Bilgisi				Genel Değerlendirme		
Harabe		Strüktürel Hasar	X	İYİ	ORTA	KÖTÜ
Zeminde Nem		Bitkilenme			X	
Çatıda Nem	X	Ek Kütle				
Mimari Eleman Değişikliği		Cephede Değişiklik				
X		X				

Şekil 4.56. 485 ada 13 yapı kartı

Ankara İli, Altındağ İlçesi, Demirfirka Mahallesi 485 ada 9 parselde yer alan tescilli yapının KUDEM tarafından hazırlanan ilgi yazı eki mail-i inhidam raporunda (Şekil 4.57.);

- Söz konusu yapının duvarlarında taşıyıcı sistemi ciddi manada riske sokacak deformasyonlar meydana geldiği,
- Döşeme kirişlerinde büyük ölçüde sehimler meydana geldiği,
- Düşey ve yatay taşıyıcıların ekenlerden sapma gösterdiği, taşıyıcı olarak tasarlanan duvar kısımlarındaki dolgu (aynı zamanda taşıyıcı) elle parçalanır durumda olduğu,

- Ahşap kısımlarda yer yer çürümelerin meydana geldiği, gözlemlenmiş olup tehlike arz eden bu yapının yıkılmasının uygun olacağı belirtilmiştir.

Adres: 485 Ada 9 Parsel	Durumu: Yıkılmış
Mahalle: Demirfırka Mahallesi	İşlevi: Konut

TEHDİT EDEN RISK UNSURLARI

Taşıyıcı Sistem Hasarı	Yıpranma	Yıkılma Riski	Kentleşme Baskısı
■ ■ ■ □	■ ■ □	■ ■ ■	■ ■ ■
Vandalizm	Yapıya Müdahale	Nem/Su	Turizm Etkisi
■ ■ ■	■ □ □	■ ■ □	■ ■ □

Yapının Fiziki Durum Bilgisi				Genel Değerlendirme		
Harabe		Strüktürel Hasar	X	İYİ	ORTA	KÖTÜ
Zeminde Nem	X	Bitkilenme				X
Çatıda Nem		Ek Kütle				
Mimari Eleman Değişikliği		Cephede Değişiklik				

Şekil 4.57. 485 ada 9 parsel yapı kartı

Altındağ ilçesi, Kale Mahallesi, Kaledibi Sokak adresinde yer alan 685 ada 11 nolu parsel üzerindeki metruk yapı mahalle sakinleri tarafından birçok kez şikayet sebebi olmuştur. Metruk yapıyı sarhoş, tinerci, uyuşturucu satan kişilerin sık ziyaret etmesi, bazen konaklama için kullanıyor olmaları mahalle halkı için risk oluşturmaktadır. Kültür ve Tabiat Varlıkları Daire Başkanlığı Uygulama ve Denetim Şube Müdürlüğü tarafından yapılan incelemede;

685 ada 11 parsel üzerindeki karma sistemde (ahşap dikme ve arasının dolu harman tuğlası ile doldurulması-kısmen kerpiç yapı) yapılmış yapı zemin +1 kat olarak tek kısımdan oluşmaktadır (Şekil 4.61.). Yapı yığma yapı olup 3 cepheden incelemesi yapılmıştır. Yapının taşıyıcı iç ve dış duvarlarının büyük oranda yıkılmış (Şekil 4.58.) ve çökmüş olduğu, yatay taşıyıcı sistem rijitliğini kaybetmiş olup, taşıyıcı sistem tahribatının oldukça fazla olması, yapının mevcut haliyle can ve mal güvenliği açısından çevresine ciddi risk oluşturduğu ve kullanılamaz durumda olduğu tespit edilmiş olup, gerekli güvenlik önlemleri alınarak yıkılmasının uygun olacağı görüş ve kanaatine varılmıştır.

Yapının çatı kısmının nem aldığı ve cepheye su sızıntılarının olduğu, dış cephede sıva dökülmeleri olup ve kerpiç dolgu ortaya çıkmıştır. Uzun süredir kullanılmayan yapıda vandalizm izleri de gözlemsel incelemede tespit edilmiştir (Şekil 4.58.).

Şekil 4.58. 685 ada 11 bahçe duvarı

Şekil 4.59. Vandalizm izleri (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Şekil 4.60. Yıkılmış duvarlar (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Adres:685 Ada 11 Parsel	Durumu: Yıkılmış (Tescilsiz)
Mahalle: Kale Mahallesi	İşlevi: Konut

TEHDİT EDEN RİSK UNSURLARI

Taşıyıcı Sistem Hasarı	Yıpranma	Yıkılma Riski	Kentleşme Baskısı
■ ■ ■	■ ■ □	■ ■ ■	■ ■ □
Vandalizm	Yapıya Müdahale	Nem/Su	Turizm Etkisi
■ ■ □	■ ■ ■	■ ■ □	■ □ □

Yapının Fiziki Durum Bilgisi				Genel Değerlendirme		
Harabe	X	Strüktürel Hasar	X	İYİ	ORTA	KÖTÜ
Zeminde Nem	X	Bitkilenme				X
Çatıda Nem	X	Ek Kütle	X			
Mimari Eleman Değişikliği		Cephede Değişiklik				

Şekil 4.61. 685 ada 11 parsel yapı kartı

4.7.3. Orta Risk Grubu Yapılar

Ankara İli, Altındağ İlçesi, Dış Kale Doyran Sokak, no 13 485 ada 8 parselde yer alan tescilli yapı (Şekil 4.70.) tipik Ankara evi özelliği taşımaktadır. Kale'deki eski kent dokusunu devan ettiren ve katkıda bulunan bir özellik yansıtmaktadır. Sokak cephesi zemin kattan iki tek kanatlı, iki çift kanatlı ahşap kapı ile giriş sağlanmıştır. Sol yan bölüm üç adet dik pencereli, üst kat cephe ortası cumbalı ve üst katın pencereleri üç adettir. Yapıda yapılan ilk değişiklik pencerelerinde olmuştur. Oda kapıları genellikle

tek kanatlı, birinci katta ve çatı katında ikinci üçüncü derece hacimlerin kapıları basit tahta çatma kapılardır.

Şekil 4.62. 1983 Doyran Sokak cephesi (Ankara Koruma Kurulu 2021)

1992 yılında taşınmazın içte ve dışta özgünlüğünü etkileyecek müdahale yapılmış olup kale sokak cephesindeki değişikliğin özgün haline getirilmesi için karar çıkmıştır. Geçmiş yıllarda Kale'deki evler hiçbir izne tabi olmadan sıvanmış, boyanmış ve onarılmıştır. Yapıların birçoğu özgünlüğünü bu nedenle yitirmiştir. Yapı bakım ve onarım izniyle yığma taş duvarları askıya alınarak harçların yenilenmesi, ahşap kiriş ve dikmelerden çürüyenlerin değiştirilmesi ahşap koruyucu pinotex (Şekil 4.63.) ile cilalanması, yer yer dökülen sıvaların yapılması, kırık merdiven ve korkulukların yenilenmesi, çatı onarımı, kırık kiremitlerin değiştirilmesi, sağlıksız wc ve lavaboların değiştirilmesi, iç ve dış badanaların yapılması işleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan tadilatlarda zemin katta 28.84 m² ve 91.34 m² kiriş ve kolonlar inşa edilerek tabliye betonu atılarak kerpiç konut betonarme yapıya dönüştürülmüştür. Arka cephe duvarı yıkılarak yeniden inşa edilmiştir.

Şekil 4.63. Çatı merdiveni, yenilenen korkuluk ve pinotexle cilalama (Ankara Koruma Kurulu 2021)

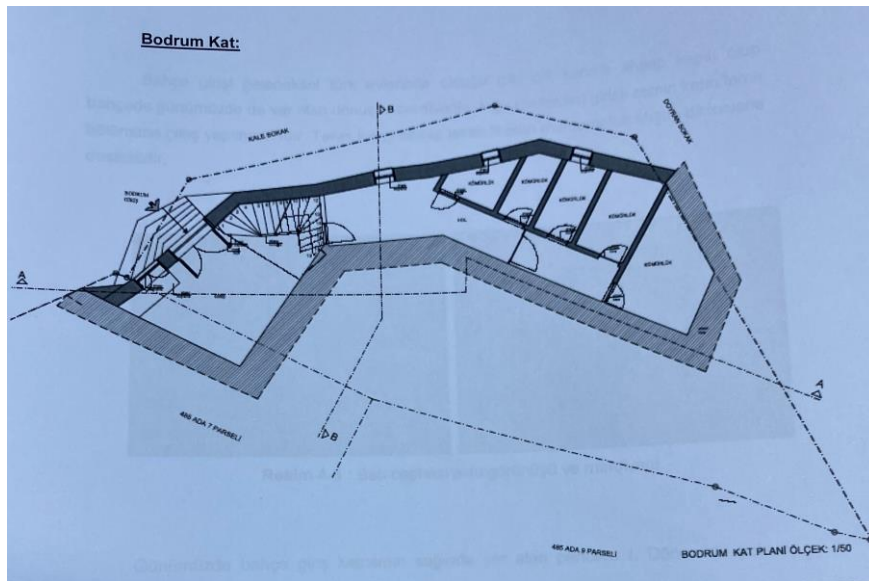

Şekil 4.64. Eski kullanımda ahır olan kısım, günümüzde sergi alanı (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Tescilli taşınmazın özgünlüğüne müdahalede bulunulduğuna ilişkin hazırlanan raporda;

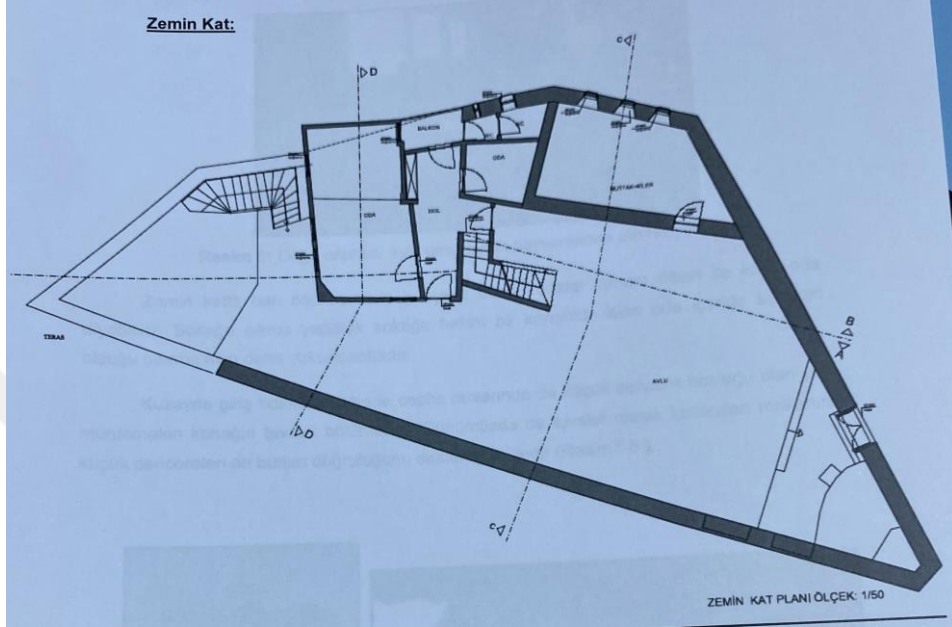
- Zemin kat yan toprak temaslı duvarlarda yıpranma ve su sızıntıları olduğu gerekçesiyle, yapının askıya alındığı ve bu duvarların yerine, betonarme perde duvarların inşa edildiği, bu onarım ile taşıyıcı sistemin iyileştirilmesinin amaçlandığı ve özgünlüğüne müdahale olarak düşünülmemesi gerektiği,

- Zemin ve birinci kat iç mekanlarında mevcut bölme duvar ve merdivenlerden bazılarının iptal olunduğu, yeni konstrüksiyonlarla farklı sirkülasyonlar ve mekan oluşumlarıyla özgünlüğüne müdahalede bulunulduğuna,
- Zemin katta yer alan sergi salonu (rölöve projesinde ahır) altında bodrum kazısı yapılarak, -4.02 kotunda ve arka avlu altındaki mevcut bodrum katla irtibatlandırılan, halen mutfak olarak kullanılan 127.05 m² lik ilave mekanın betonarme inşaat sistemiyle oluşturulduğu, bu şekilde de özgünlüğüne müdahalede bulunulduğu,
- Toprak altında betonarme inşaat ile oluşturulan ve mutfak olarak faydalanılan bodrum kat için emrivaki durum olduğu, telafisinin mümkün olamayacağı, iptal edilerek nu alanın toprak doldurulması da akılcıl bulunmamıştır.
- Kale sokak cephesinde, tescilli durumuyla zemin ve birinci katta mevcut açık havlu ve terasların, her iki katta da restoran mahalleri oluşturmak amacıyla tevzi olunarak tamamen kapalı mekanlara dönüştürüldüğü, bu uygulama sonucunda eski Türk evi özelliğini vurgulayan avlu-teras-iç mekan ilişkisinin yok olduğu, çatı-saçak ve pencere elemanlarıyla önemli bir cephe bölümünün oluşturulan kapalı mekan içerisinde kaybedildiği, dolayısıyla taşınmazın özgünlüğüne ağır bir müdahalenin gerçekleştirildiği saptanmıştır. Ayrıca arşiv fotoğrafları ve projelerle inceleme sırasında çekilen fotoğraflar karşılaştırıldığında taşınmazın tanınmaz hale geldiği görülmektedir.

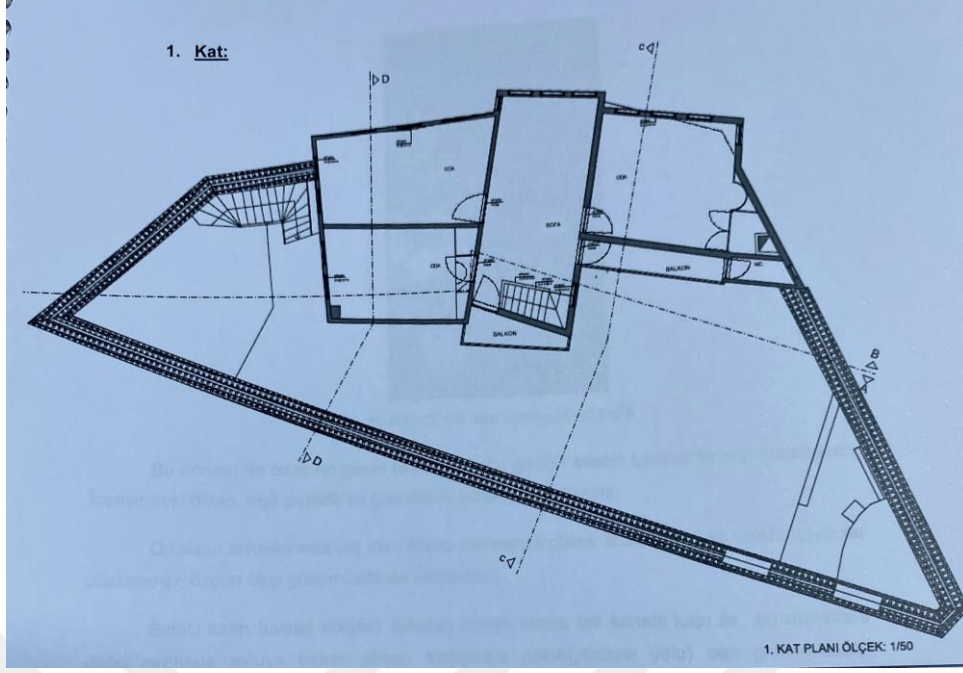
Şekil 4.65. 1. Dönem restitüsyon bodrum kat planı (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Dönem restitüsyonuna göre konağın bodrum katına batı cephesinden bahçeye giriş yapılmaktadır. Bodrum kat günümüzde mal sahibinin kullanım amacına göre tamamen değiştirilmiştir (Şekil 4.66.).

Şekil 4.66. 1. Dönem restitüsyon zemin kat planı (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Tarihi konağın zemin katına doğu cephesinden avluya giriş yapılmaktadır. Kuzey cephede mutfak olarak kullanılan kısım avluya açılmaktadır. Günümüzde de var olan avludaki ahşap merdivenle birinci kata çıkış yapılmaktadır (Şekil 4.67.).

Şekil 4.67. 1. Dönem restitüsyon birinci kat planı (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Konağın birinci katına avludan dönüşlü ahşap merdivenle sofaya çıkış yapılmaktadır. İç sofalı plan grubuna giren yapının sofası çıkma yaparak cepheye hareketlilik katmıştır. Geleneksel konut özelliğinde olduğu gibi bu sofanın da çıkma yapan bölümünde sekilik mevcuttur (Şekil 4.68.). Günümüzde restoran olarak kullanılan Zenger Paşa Konağı zaman içerisinde plan şeması ve kullanım amacı bakımından yaptırılmış olan yenileme onarım çalışmaları ile birçok değişikliğe uğramıştır. Doğu cephesi günümüzde tamamen kapalı bir cephe şeklindedir. Arazinin eğimine göre şekillenen yapı çift girişlidir (Şekil 4.68.).

Şekil 4.68. Günümüzde Zenger Paşa Konağı (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Birinci katın pencerelerinin değiştirilmiş olduğunu görmekteyiz (Şekil 4.69.). Kuzeybatıya bakan cephesinde tek kanatlı pencerenin sonradan değiştirilmiş olduğu özgün ahşap kasasının da mevcut olmasından anlaşılmaktadır.

Şekil 4.69. Günümüzde izi bulunan değiştirilmiş pencere (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Kültür mirasımız eski Türk evinin özgünlüğünün korunması yaklaşımının özünü oluşturmaktadır. T.C. Turizm Bakanlığının Turizm İşletmesi belgesinden de anlaşılacağı üzere müessese yani Zenger Paşa Konağı turistik belgeli bir işletmedir ve Ankara kale turizminin ilk örneğini teşkil eden yegâne turistik tesisidir. Ancak

kullanılamaz durumdaki taşınmazın işlevselliğinin kazandırılarak, turistik etkinliğiyle yaşama geçirilmesinin yadsınılamaz bir değer ifade ettiği gerçektir. Yapı stabilitesini oluşturan taşıyıcı sistemlerdeki onarım ve tadilatların strüktürel zorunluluklar sonucu olduğu, özgünlüğüne müdahale olarak görülmemesi gerekmektedir. Yapının Kale içinde yer alması, çevresinde Hanlar Bölgesi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Saraçlar ve Çıkırıçılar ve geleneksel ticaret merkezleri ile birlikte kültür ve turizm ögesi olması, kalenin ve bölgenin mimari özelliklerini koruyan, ülkenin kültürel gelişimine katkıda bulunacak, yerli ve yabancı turistlere hitap edecek bir mekan olması hedeflenmiştir.

Adres: 485 Ada 8 Parsel	Durumu: Restorasyon geçirdi
Mahalle: Kale Mahallesi	İşlevi: Ticari

TEHDİT EDEN RİSK UNSURLARI

<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Taşıyıcı Sistem Hasarı</div> ☒ ☐ ☐	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Yıpranma</div> ☒ ☐ ☐	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Yıkılma Riski</div> ☒ ☐ ☐	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Kentleşme Baskısı</div> ☒ ☒ ☐
<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Vandalizm</div> ☒ ☐ ☐	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Yapıya Müdahale</div> ☒ ☒ ☒	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Nem/Su</div> ☒ ☐ ☐	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Turizm Etkisi</div> ☒ ☒ ☐

<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; margin-bottom: 5px;">Yapının Fiziki Durum Bilgisi</div> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">Harabe</td> <td style="width: 50%; text-align: center;">X</td> </tr> <tr> <td>Strüktürel Hasar</td> <td style="text-align: center;">X</td> </tr> <tr> <td>Zeminde Nem</td> <td>Bitkilenme</td> </tr> <tr> <td>Çatıda Nem</td> <td>Ek Kütle</td> </tr> <tr> <td>Mimari Eleman Değişikliği</td> <td>Cephede Değişiklik</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">X</td> <td style="text-align: center;">X</td> </tr> </table>	Harabe	X	Strüktürel Hasar	X	Zeminde Nem	Bitkilenme	Çatıda Nem	Ek Kütle	Mimari Eleman Değişikliği	Cephede Değişiklik	X	X	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; margin-bottom: 5px;">Genel Değerlendirme</div> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr> <td style="width: 33%;">İYİ</td> <td style="width: 33%;">ORTA</td> <td style="width: 33%;">KÖTÜ</td> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: center;">X</td> <td></td> </tr> </table>	İYİ	ORTA	KÖTÜ		X	
Harabe	X																		
Strüktürel Hasar	X																		
Zeminde Nem	Bitkilenme																		
Çatıda Nem	Ek Kütle																		
Mimari Eleman Değişikliği	Cephede Değişiklik																		
X	X																		
İYİ	ORTA	KÖTÜ																	
	X																		

Şekil 4.70. 485 ada 8 parsel yapı kartı

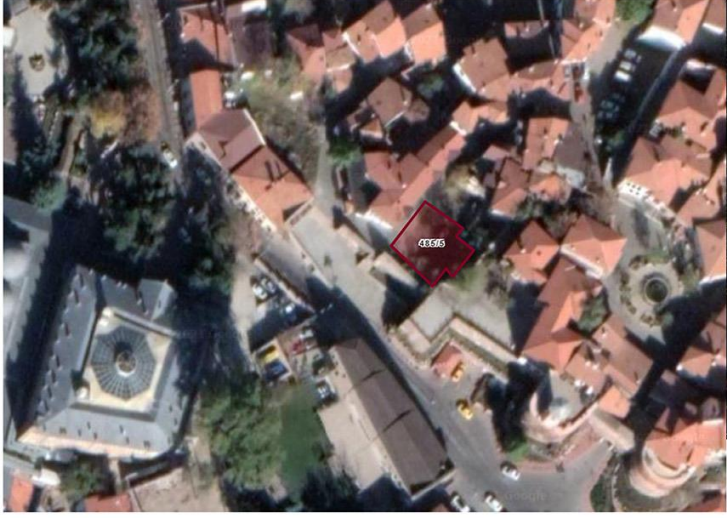
Ankara İli, Altındağ İlçesi, Demirfirka Mahallesi 485 ada 5 parselde yer alan yapının (Şekil 4.71.) KUDEM tarafından hazırlanan ilgi yazı eki mail-i inhidam raporunda;

- Yapının taşıyıcı sistemini oluşturan ahşap unsurlarda ciddi miktarda deformasyonlar olduğu,
- Kolon kiriş birleşim yerlerinin ciddi ölçüde yatay ve düşey ötelenmiş durumda olduğu,

- Yapıdaki öteleme durumunun süreklilik arz ettiği,
- Yapının büyük bir kısmının yıkılmış durumda olduğu ve duvardaki dolgu malzemelerinin yerinde tutunamadığı (el ile parçalandığı)
- Gözlemlenmiş olup tehlike arz eden bu yapının yıkılmasının uygun olacağı belirtilmiştir.

Dosyasında yapılan incelemede, 2. Etap Sokak Sağlıklaştırma Projesi kapsamında yapısal (fiziki) durum paftasında; çok hasarlı yapılar (cephede ve planda statik sorunu bulunan) sınıfında gösterilmektedir. Yerinde yapılan incelemede yapının kullanılamaz durumda olduğu görülmüştür.

			
Adres: 485 Ada 5 Parsel	Durumu: Yıkılmış		
Mahalle: Demirfirka Mahallesi	İşlevi: Konut		
TEHDİT EDEN RİSK UNSURLARI			
Taşıyıcı Sistem Hasarı ☒ ☐ ☐	Yıpranma ☒ ☐ ☐	Yıkılma Riski ☒ ☒ ☐	Kentleşme Baskısı ☒ ☒ ☒
Vandalizm ☒ ☐ ☐	Yapıya Müdahale ☒ ☐ ☐	Nem/Su ☒ ☐ ☐	Turizm Etkisi ☒ ☒ ☐
Yapının Fiziki Durum Bilgisi		Genel Değerlendirme	
Harabe		Strüktürel Hasar	X
Zeminde Nem		Bitkilenme	
Çatıda Nem		Ek Kütle	
Mimari Eleman Değişikliği	X	Cephede Değişiklik	X
		İYİ	ORTA
			KÖTÜ
			X

Şekil 4.71. 485 ada 5 parsel yapı kartı

Ankara ili, Altındağ İlçesi, Demirfirka Mahallesi kentsel sit alanları sınırları içerisinde yer alan yapının (Şekil 4.72.) korunması gereken kültür varlığı olarak tescil kaydı bulunmamaktadır. Yerinde yapılan ve elde edilen maili inhidam raporunda elde edilen yapısal sorunlar şu şekildedir;

- Söz konusu yapının taşıyıcı sistemi himiş yapılı olup, ahşap elemanlar arasında kerpiç, tuğla, taş vb. malzemelerle doldurulduğu,
- Yapının yan cephesine rastlayan temel kısmında çökme meydana geldiği ve bu çökmenin devamlılık arz ettiği,

- Temel kısmındaki çökmeden dolayı yapının duvarlarında çok büyük çapta çatlakların meydana geldiği ve bu çatlakların çökmenin devam etmesi nedeniyle daha da fazlalaşacağı,
- Yapının oturduğu zemindeki hareketlilikten dolayı ağırlık merkezinde sapma meydana geldiği ve böylelikle yapının yana yatma eğilimi gösterdiği gözlenmiş olup yıkılmasının uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

Yapının dosyasındaki incelemede, 3. Etap Sokak Sağlıklaştırma Projesi kapsamında yapı orijinali bozulan yapılan sınıfında gösterilmektedir. Yapının taşıyıcı sistemi büyük hasar görmüştür. Yapının onarımı yapımından fazla maliyet gerektirdiği ve tescilli korunması gereken bir yapı olmayışı, yenilenen kent dokusunda çevresel risk oluşturmasından dolayı karar yerinde bulunmuştur.

Adres: 484 Ada 15 Parsel

Durumu: Yıkılmış (Tescilsiz)

Mahalle: Demirfirka Mahallesi

İşlevi: Konut

TEHDİT EDEN RISK UNSURLARI

Taşıyıcı Sistem Hasarı	Yıpranma	Yıkılma Riski	Kentleşme Baskısı
■ ■ □	■ ■ ■	■ ■ □	■ ■ □
Vandalizm	Yapıya Müdahale	Nem/Su	Turizm Etkisi
■ □ □	■ ■ □	■ □ □	■ □ □

Yapının Fiziki Durum Bilgisi

Harabe		Strüktürel Hasar	X
Zeminde Nem	X	Bitkilenme	
Çatıda Nem		Ek Kütle	
Mimari Eleman Değişikliği		Cephede Değişiklik	

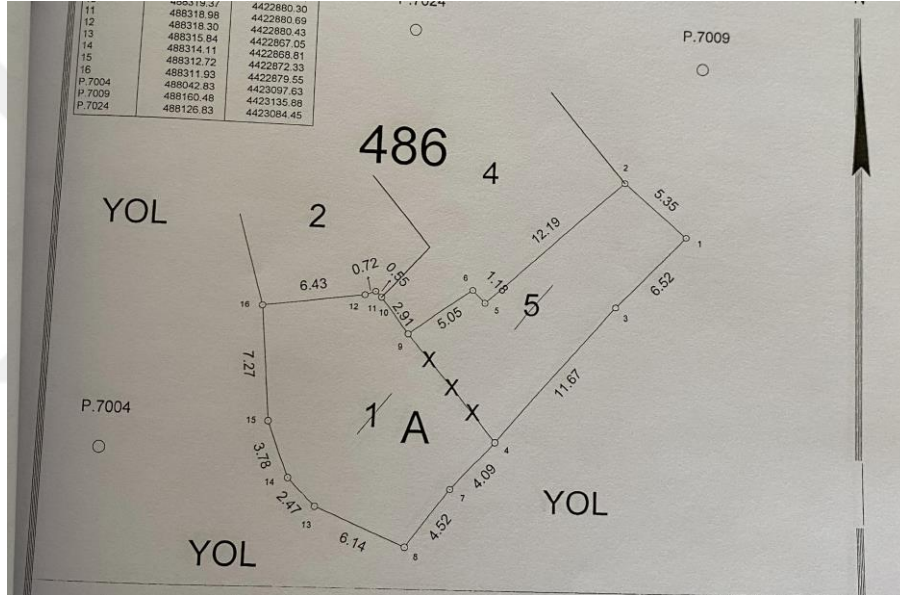
Genel Değerlendirme

İYİ	ORTA	KÖTÜ
	X	

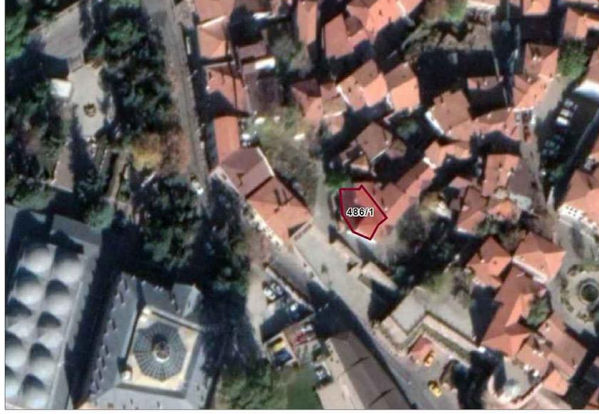
Şekil 4.72. 484 ada 15 parsel yapı kartı

4.7.4. Düşük Risk Grubu Yapılar

Ankara İli, Altındağ İlçesi Kale Mahallesi 486 ada 1 parselde bulunan yapıda (Şekil 4.74.) geçmiş dönemde için çatı oluk, dış cephe tadilatları yapılmış ve yapı özgünlüğünü korumuştur. Fakat 2008 yılında yapıyı kullanan restoran sahibi tadilat yapmak amacıyla izin çıkarmıştır. Fakat tadilat sınırlarını aşarak bitişiğinde bulunan 486/5 parseldeki tescilsiz yapı ile izinsiz birleştirme yaparak tek mekan haline getirmiştir (Şekil 4.73.). Yapılan müdahale tescilli yapıya geri döndürülemez zararlar vermiştir. Yapıya müdahale ve turizm etkisi riskinin ticari amaçlar için olduğu kötü bir gerçektir.

Şekil 4.73. İzinsiz birleştirme yapılan 1-5 parseli (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Adres: 486 Ada 1 Parsel	Durumu: Tadilat geçirdi
Mahalle: Demirfirka Mahallesi	İşlevi: Ticari

TEHDİT EDEN RİSK UNSURLARI

Taşıyıcı Sistem Hasarı	Yıpranma	Yıkılma Riski	Kentleşme Baskısı
■ □ □	■ □ □	■ □ □	■ □ □
Vandalizm	Yapıya Müdahale	Nem/Su	Turizm Etkisi
■ □ □	■ ■ ■	■ □ □	■ ■ ■

<p>Yapının Fiziki Durum Bilgisi</p> <table style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td>Harabe</td> <td>Strüktürel Hasar</td> </tr> <tr> <td>Zeminde Nem</td> <td>Bitkilenme</td> </tr> <tr> <td>Çatıda Nem</td> <td>Ek Kütle</td> </tr> <tr> <td>Mimari Eleman Değişikliği</td> <td>Cephede Değişiklik</td> </tr> <tr> <td>X</td> <td>X</td> </tr> </table>	Harabe	Strüktürel Hasar	Zeminde Nem	Bitkilenme	Çatıda Nem	Ek Kütle	Mimari Eleman Değişikliği	Cephede Değişiklik	X	X	<p>Genel Değerlendirme</p> <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td>İYİ</td> <td>ORTA</td> <td>KÖTÜ</td> </tr> <tr> <td>X</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	İYİ	ORTA	KÖTÜ	X		
Harabe	Strüktürel Hasar																
Zeminde Nem	Bitkilenme																
Çatıda Nem	Ek Kütle																
Mimari Eleman Değişikliği	Cephede Değişiklik																
X	X																
İYİ	ORTA	KÖTÜ															
X																	

Şekil 4.74. 486 ada 1 parsel yapı kartı

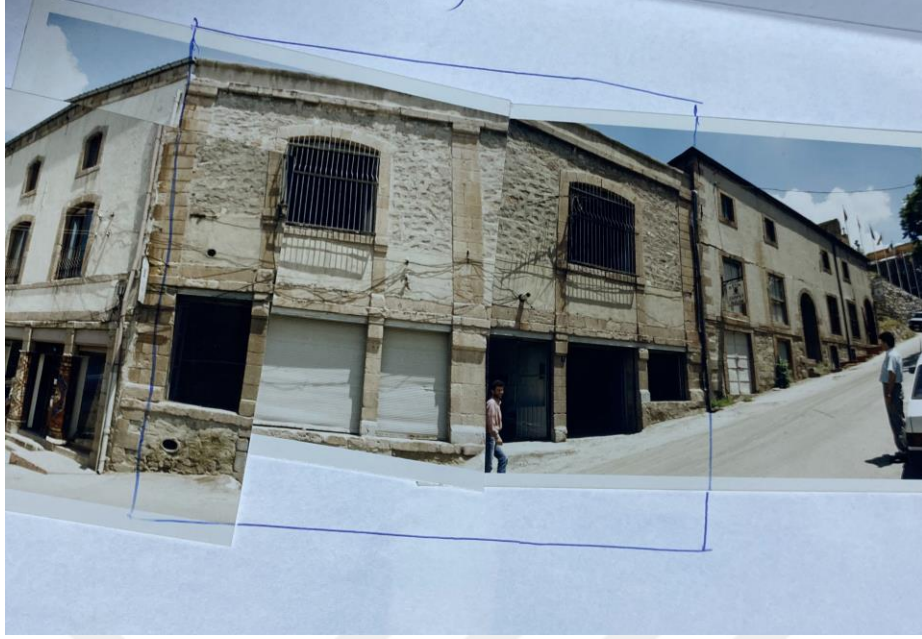
Ankara İli, Altındağ İlçesi, Demirfirka Mahallesi 487 ada 1 parselde yer alan yapının (Şekil 4.75.) tescil kaydı bulunamamıştır. KUDEM tarafından hazırlanan ilgi yazı eki mail-i inhidam raporunda;

- Söz konusu yapının bir kısmının bütününden ayrı hareket ederek yatayda ve düşeyde çok büyük oranda deplasman yaptığı,
 - Binanın eğik durmasından dolayı döşeme yüzeyinin eğik durduğu,
 - Yapının genel olarak ekonomik ömrünü doldurduğu
 - Temel kısmının yapıdan gelen statik yükleri homojen bir şekilde iletememesinden ötürü binada ayrılmalar meydana geldiği,
- gözlemlenmiş olup tehlike arz eden bu yapının yıkılmasının uygun olacağı belirtilmiştir.

Yapının çatısının malzemesinin saç olduğu ve kiremitle değiştirilmesi sırasında çatıya gelecek yükleri mevcut taşıyıcı sistemin taşımayacağı bu nedenle de yeni bir taşıyıcı sistemin yapının iç mekanına yerleştirilmesi gerektiği, yeni taşıyıcı sistemle iç mekanda, kiremit çatı ile de dış görünümde değişimlerin olacağı bunun da proje gerektirdiği saptanmıştır.

Ancak; yapının çatısında yapılmak istenen onarım çatı malzemesi olan sacın yerine yapının iç taşıyıcı sistemini etkilemeyecek hafif malzeme olur ise bu durumda dış cephe görünümü değişmeyecek hem de iç mekan taşıyıcı sistemi etkilenmeyecek olup restorasyon projesi istenmesine gerek kalmayacaktır. Yapı sahibi de taşıyıcı sistemi iç ve dış mekanların görünüm ve sistemini değiştirmeyecek hafif bir çatı malzemesi ile çatısını onaracağını bildirmiştir. Basit onarım kararında çatısının belirtilen şekilde yapılması durumunda yapı kayıtlarında da mağaza olarak işlevlendirildiğinden ayrıca rölöve restorasyon projesi yapılması gerekmediği kanaatine varılmıştır. Yapıda yapılan değişiklik ve tadilatlar;

- Demir doğrama olan kapı ve pencere doğramalarının ahşap olarak özgün biçimlerine yenilenmesi,
- Saç olan çatı örtüsünün kiremit olarak yenilenmesi,
- Ahşap olan tavan ve taban döşemelerinden çürümüş olanların yine ahşap ile yenilenmesi (Şekil 4.76.),
- İç cephe sıvası ve badanası ile, dış cephe derzlerinin yapılması, olarak belirlenmiştir.

Şekil 4.76. 487 ada 5 eski cepheden bir görünüş

Yapıya genel olarak özgünlüğünü bozacak bir müdahale yapılmamıştır. Turizm etkisi nedeniyle fonksiyon değişikliği yaşamış olan yapıda basit onarımlar ve tadilatlar yapılmıştır (Şekil 4.77.). Ön cephede üst katta yer alan korkuluklar orijinal halinde demir parmaklık halindeyken günümüzde kıvrımlı balkon korkuluğu şeklinde yapılmıştır (Şekil 4.77.).

Şekil 4.77. Yapının iç mekanı tadilat öncesi (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Şekil 4.78. Günümüzde yapının görünüşü

Adres: 487 Ada 5 Parsel

Durumu: Hafif onarım, restorasyon

Mahalle: Demirfirka Mahallesi

İşlevi: Ticaret

TEHDİT EDEN RİSK UNSURLARI

Taşıyıcı Sistem Hasarı

Yıpranma

Yıkılma Riski

Kentleşme Baskısı

Vandalizm

Yapıya Müdahale

Nem/Su

Turizm Etkisi

Yapının Fiziki Durum Bilgisi

Harabe		Strüktürel Hasar	
Zeminde Nem	X	Bitkilenme	
Çatıda Nem	X	Ek Kütle	
Mimari Eleman Değişikliği		Cephede Değişiklik	
	X		

Genel Değerlendirme

İYİ	ORTA	KÖTÜ
X		

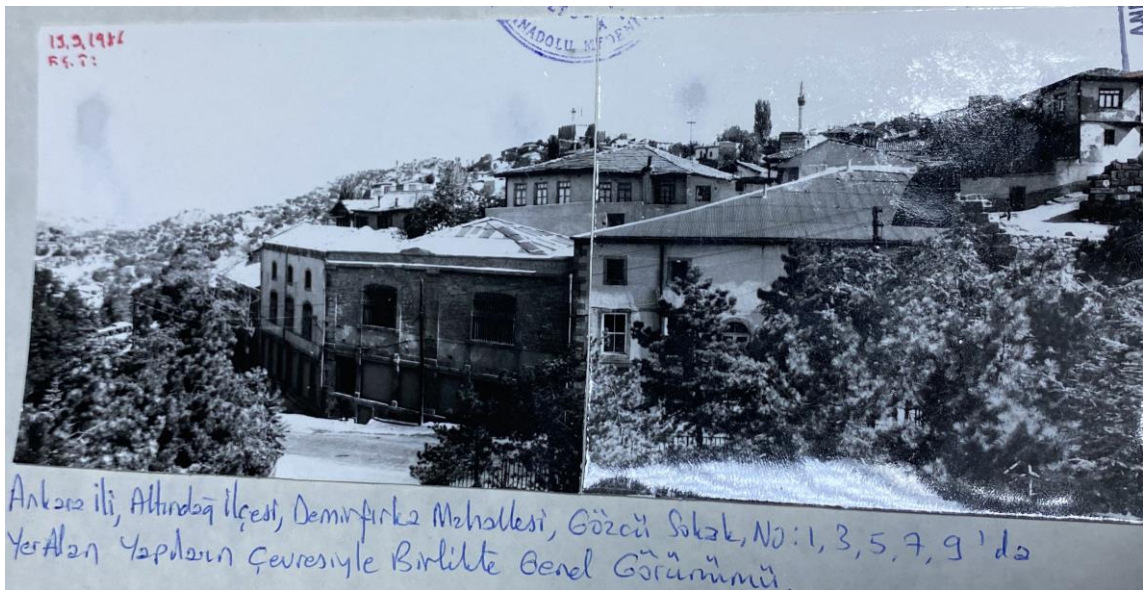
Şekil 4.79. 487 ada 5 parsel yapı kartı

Ankara İli, Altındağ İlçesi Demirfirka Mahallesi Gözcü Sokak numara 5 de bulunan yapılar (Şekil 4.83.) tescilli olup koruma grubu olarak 2A olarak belirlenmiştir. Gabarisi, dış mimari görüntüsü, dış cephe eleman ve malzemesini aynen korumak şartıyla iç taşıyıcı elemanları, kat planları, iç malzeme ve iç mimarisi yenilebilecek yapılardan olduğu 29.12.1987 tarihinde alınan kararlar ile kabul edilmiştir.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin karşısında olan yapı kale surlarının önünde ve Gözcü sokağa cephelidir. Yapı malzemesi taştır. Kapı ve pencere kenarları kesme taştan inşa edilmiştir. Birbirine bitişik olarak inşa edilen 1,3,5,7,9 nolu yapıların hepsinin tescil kaydı bulunmaktadır ve bodrum dahil üçer katlıdır. Sadece incelenen 5

nolu yapı bodrum dahil dört katlı bir görünüm arz etmektedir. Kat bölmeleri ahşaptır. Bodrum katlar dikdörtgen biçimli pencere ve kapı ile caddeye açılmıştır. Kesme taştan dikdörtgen kesitli sütunlarla zemin kat cephesi altı eşit parçaya bölünmüştür. Yapının üst katı basık kemerli pencereler ile aydınlatılmıştır. Çatı görünümleri ön cepheden düz bir taçla kapatılmıştır ve çatı elemanı alaturka kiremittir.

Meşkûr işyerinin içindeki ham deri malzemeleri boşaltıldığında binaya sinmiş olan pis deri kokularını izole etmek için boya badana yapılmıştır. Orta katta bulunan tuvaletin ahşaplarının çürümüş ve hemen hemen çökmek üzere olduğundan merdiven ahşaplarının bir kısmının değişmesi gerekmiş ve onarımı yapılmıştır.

Şekil 4.80. 1,3,5,7,9 nolu yapıların çevresiyle birlikte görünümü (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Şekil 4.81. Günümüzde yapının ön görünüşü

Tescilli yapı günümüzde halı kilim el sanatları dükkanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.82.). Çatı alını ve sol yan cephesi taş kaplama (Şekil 4.82.) olan yapı geçirdiği tadilatlar ve cephe düzenlemeleri ile özgünlüğünü kaybetmiştir. Yapıdaki fonksiyon değişikliği ve turizm baskısının fazla olmasında önemli bir noktada yer almasındandır.

Şekil 4.82. Yapının eski fotoğrafı (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Adres: 487 Ada 6 Parsel	Durumu: Tadilat
Mahalle: Demirfirka Mahallesi	İşlevi: Ticaret

TEHDİT EDEN RİSK UNSURLARI

Taşıyıcı Sistem Hasarı	Yıpranma	Yıkılma Riski	Kentleşme Baskısı
■ □ □	■ □ □	■ □ □	■ ■ □
Vandalizm	Yapıya Müdahale	Nem/Su	Turizm Etkisi
■ □ □	■ ■ ■	■ □ □	■ ■ ■

Yapının Fiziki Durum Bilgisi		Genel Değerlendirme	
Harabe		Strüktürel Hasar	
Zeminde Nem		Bitkilenme	
Çatıda Nem	X	Ek Kütle	
Mimari Eleman Değişikliği	X	Cephede Değişiklik	X

İYİ	ORTA	KÖTÜ
		X

Şekil 4.83. 487 ada 6 parsel

Ankara İli, Altındağ İlçesi, Demirfirka Mahallesi Kale Sokak numara 8’de yer alan tescilli yapı (Şekil 4.86.) bazı tadilatlar geçirerek kısmen korunmuştur. İki katlı yeni ve eski dokunun bir arada yer aldığı bir yapıdır. Yapının ön cephesinde üçgen alınlık altına ekleme yapılmıştır. Pencereler üçgen alınlıklıdır. Sol cephe sağırdır. Plan şeması karniyariktir. Çatısı kırma çatı ve çatı örtüsü marsilya tipi kiremittir. Statik durumu yapılan analizlerde iyi olması nedeniyle sadece onarım geçirmiştir.

Şekil 4.84. 484 ada 6 parsel ön cephe (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Şekil 4.85. Kaldırılan ara bölmeler (Ankara Koruma Kurulu 2021)

Adres: 484 Ada 6 Parsel

Durumu: Tadilat

Mahalle: Demirfirka Mahallesi

İşlevi: Konut

TEHDİT EDEN RİSK UNSURLARI

Taşıyıcı Sistem Hasarı

Yıpranma

Yıkılma Riski

Kentleşme Baskısı

Vandalizm

Yapıya Müdahale

Nem/Su

Turizm Etkisi

Yapının Fiziki Durum Bilgisi

Harabe		Strüktürel Hasar	
Zeminde Nem		Bitkilenme	
Çatıda Nem	X	Ek Kütle	
Mimari Eleman Değişikliği		Cephede Değişiklik	X

Genel Değerlendirme

İYİ	ORTA	KÖTÜ
X		

Şekil 4.86. 484 ada 6 parsel yapı kartı

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar ve Bulgular

Mimari mirastaki değerler, kültürel mirasın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Kültürel mirasımızın önemli bir kısmını geçmişten günümüze gelen taşınmaz kültür varlığı olarak ifade ettiğimiz yapılar oluşturur. Herhangi bir kültürel mirasın ya da mimari varlığın yok olması veya bozulması tüm dünya için kültürel varlıkta yoksullaşmaya sebep olur. Kültürel ve mimari miras ortak değerlerdir ve korumak tüm insanlığın görevidir. Türkiye gelecek nesillere aktarılması gereken bu nedenle sahip çıkılıp korunması gereken zengin bir kültürel mirasa sahiptir (Arslan Kalay ve ark., 2018).

Kültürel mirasın korunarak turizm açısından değerlendirilmesi yıllardır kullanılan ve gerekli yasal çerçevede yapılmadığında kültürel mirasın yok olmasına sebep olan bir konudur. Bölge ve tarihi çevre tüketim toplumuna dönüşmektedir. Koruma altına alınmış, korunması gerekli yapılar, kendi haline bırakılmış terkedilen yapı ve çevre iç içe bulunmakta ve yok olma tehlikesi içerisindedir. Kültürel mirasın turizm alanında değerlendirilmesindeki anlaşmazlık ilk olarak 1987 yılında ICOMAS tarafından ortaya çıkarılmıştır. Kültürel mirasın ekonomik çıkarlar için tehlikeye atıldığı fikrini savunmuştur.

Tarihi çevrede bütüncül ve eski fonksiyonların göz ardı edilmediği, sürekliliği olan bir planlama stratejisi benimsenmelidir. Bölgede yaşayan kitlenin tercih ve beklentilerini göz ardı etmeden bölgenin tarihi dokusunun korunarak mevcut yapıların korunması, yenilenen yapıların bölgeye özgün olarak tasarlanması ve hayata geçirilmesi bölgeye sosyal, ekonomik ve fiziksel katkılar sağlayacaktır. Tarihi çevrede koruma yasaları idari ve yönetsel konularda yenilenmelidir. Kentsel sit alanlarında doğal ve kentsel sit alanı iki ayrı kavram olarak değerlendirilmemeli bütüncül bakış açısı geliştirilmelidir. Rant ve yapılaşma için tarihi çevrede birçok kentsel sit, tarihsel ve kültürel değerler, siyasi sebepler ve inşaat sektörünü rant için kullanan politikaların önüne geçilmelidir. Kuruluşlara kanunlarca verilen görev ve yetkiler layıkıyla yerine getirilmeli, arkeolojik değerlerin, tarihsel ve kültürel değerlerin korunması için çaba gösterilmelidir. UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girebilecek değerler tespit edilerek listeye eklenmesi için çaba gösterilmelidir. Tarihi çevreyi korumak için yasalar düzenlenmeli, ayrılan bütçe payı artırılmalıdır (Tunçer, 2019).

Şu anda Kale, kalabalık ve düzensiz eski şehrin içinde kalmıştır. Küçük atölyelerden ticari alanlara kadar çeşitli işlevleri barındıran merkez, çeşitli tiplerde birimler, büyük bir tren istasyonu, hastaneler, müzeler, alt seviye oteller ve konut yer almaktadır. Alanın etrafı çevrili olduğu için ulaşım çok sınırlıdır ve düşük gelirli gecekondular yer almaktadır. Geleneksel el sanatları ve çeşitli yerel ürünler için pazarlar bölgeye kırsal bir karakter kazandırmıştır. Civarda Osmanlı döneminden kalma çok sayıda tarihi han var. Kale bir bütün olarak tarihi sit alanı ilan edilmiştir. Bölgede yoğunluk olarak ana caddeye açılan dar sokak ağı vardır. Korunmaya çalışılmış, mütevazı yapı bloklarından oluşmaktadır. Konum olarak vasıflı ve vasıfsız iş fırsatlarına yakın, küçük pazar tezgâhları mahalleye çekicilik kazandırmıştır.

Daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde Kale'yi ziyaret edenlerin daha çok gelir düzeyi yüksek kesim olduğu görülmüştür. Çünkü işletmeler genelde lüks mekanlar olmuştur (Urak, 2002).

Risk yönetiminin kültürel varlıklar üzerindeki çalışmaları 1990 yılından sonra başlamıştır. Türkiye'de afet ve risklere karşı politikalar yaşanan afetlere göre oluşmuş ve uluslararası standartlara uygun olmaya çalışarak risk yönetimi süreci şekillenmeye başlamıştır. Mevcutta yer alan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu birçok değişiklik ve eklemeler geçirmesine rağmen eksikleri çoktur. Farklı alanlarda koruma ile ilgili çıkan yasalar yönetmeliği çok parçalı hale sokmuştur. Önem kazanmaya 1990'lı yıllarda başlayan kültürel mirasta risk yönetimi kavramı bu zaman diliminden itibaren incelenmelidir. Gelişen teknoloji ve kent merkezlerinde artan insan ve yapı yoğunluğu nedeniyle kültürel varlıklar yok ola tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Kültürel varlıkları korumak ve devamlılığını sağlamak kültürel mirasta risk yönetimi kavramını ortaya çıkarmıştır.

Uygulanan risk yönetim süreçlerine bakıldığında öncelikle koruma odaklı bir yönetim planı öngörülmektedir. Olası bir kriz döneminde düzeltme odaklı yönetim planı uygulanacaktır (Cabbar ve Zıvrallı, 2015). Risk yönetim süreçlerinin aşamaları olan; hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamaları incelenerek nerelerde eksikler olduğu tespit edilerek geliştirilmelidir.

Kale çevresinde görülen hızlı gelişme ve rant elde etme amacıyla yapılan yenileme çabaları var olan mevcut kültürel mirasın yerini kendine ait özgünlüğünü kaybetmiş, tekdüze kopya yapılar haline getirmiştir. Risk durumunda olan kültürel mirasın sürdürülebilir olmasını sağlamak ve mevcut riskleri en aza indirmek için risk yönetimi kavramını ele almak gerekmektedir. Kültürel mirası konu alan birçok ulusal ve

uluslararası kuruluş bu konuda çalışma yapmaktadır. Birçok ülke kültürel mirasını korumak için sıkı denetim ve çalışmalar yapmaktadır. Fakat kültürel mirasın neredeyse her örneğinin yer aldığı Türkiye’de riskler için alınan önlemler ve çalışmalar çok yetersiz ya da bilinçsizdir.

Ankara’nın ilk yerleşim bölgelerinden olan Kale ve çevresi ciddi anlamda risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Çevrede çok sayıda tescilli yapı mevcut olmasına rağmen bilinçsiz yapılan turizm ziyaretleri, kentleşme baskısı, yönetsel karmaşa, kararsızca ve plansız verilen kararlar, işlevsiz kullanımlar kültürel mirasımıza zarar vermektedir. Sağlıklı bir koruma sağlanabilmesi için başta yönetici ve kullanıcıların bilinçlendirilmesi gerekir.

Vandalizmin yaşandığı bölgelerde çevre halkını tedirgin etmemek ve güvenli bölge oluşturmak için sokak aydınlatmasına önem verilmelidir. Vandalist eylemlere maruz kalan yapılara kısa sürede müdahale edilerek tadilat, restorasyon veya yıkım planı hızlıca faaliyete geçirilmelidir. Toplumda devlet malı, millet malı düşüncesi geliştirilmelidir. Kültürel değerın yüksek olduğu ve turizm potansiyelinin yüksek olduğu alanlarda daha yüksek güvenlik önlemleri alınarak sokak kameraları ile desteklenmelidir. Vandalizm faaliyetlerinin gerçekleştirenlere yönelik belediyeler ve kurumlarca verilen cezaların zamanında uygulanması için tam yetki verilmelidir.

Kültürel varlıklara yapılan zararların ana sebebi olarak yetersiz güvenlik önlemleri gösterilebilir. Yapılan araştırmada birçok yapının çevresinde yeterince güvenlik, koruma önleminin olmadığı ve bireylerde kültürel varlıkların değerini algılama ve koruma konusundaki bilgisizliği ve eğitimsizliği tahribatların ve risklerin artmasında önemli bir etken olmuştur (Acar ve ark., 2016).

Özel mülk içerisinde yer alan kültürel varlıklar kamulaştırma yoluna gidilerek korumaya alınmalıdır.

Bu kapsamda Ankara kent merkezinde araştırma alanı sınırları içerisinde taşınmaz kültür varlığı yapıların durumları incelenerek mevcut durumları raporlanmış ve risk analizi yapılmıştır.

5.2. Değerlendirme ve Öneriler

Ülkemizde ve dünyadaki kültürel miras alanları, doğal afetler, yanlış müdahale ve muhatara durumlarında zarar görebilmektedir. Zararın boyutu bazı durumlarda onarılamayacak kadar zarar görebilmek ve restorasyonu mümkün olamamakta hatta

tamamen yok olabilmektedir. Koruma altındaki eserlerin yer aldığı kültürel merkezlerde görev yapanlar da zarar görmekte hayatları tehlikeye girmektedir. Bilgi ve belgelerin bulunduğu yerler gelecek tehlikelere karşı iş sağlığı ve güvenliği için önlem alınmalıdır. Sağlık ve güvenlik şartlarının saptanması için çalışmalar sağlık ve güvenlik koşullarında gerçekleştirilmektedir. Kültürel mirasımız düzensiz şehirleşme, barbarlık, doğal afetler, felaketler, standart dışı durumlar nedeniyle risk altına girmektedir. Risk oranını azalmak için olası tehditleri önceden planlanarak sağlık ve güvenlik için önlemler geliştirilmelidir.

Kültürel miras risk yönetimi alanında riskleri azaltmak için;

- Riske yönelik kontrollü ve bilinçli bir hazırlık planlaması yapılmalı
- Planlama aşamasında kültürel mirasta yer alan somut ve soyut tüm değerler birlikte ele alınmalı,
- Mümkünse kültürel değerlerimizi en az oranda etkileyecek ve müdahale edilecek önlemler alınmalı,
- Kültürel mirasın geçmişte meydana gelmiş bir riske göre önlem alınmalı,
- Onarım ve bakım ihtiyacı olan yapılara öncelik verilmeli,
- Olası bir acil durumda kurtarılacak öncelikli kültürel miras öncelikli olmalıdır.

Kültürel varlıklarımızdan olan koruma altındaki yapılar da iyileştirme yapılırken öncelik yapının taşıyıcısı olmalıdır. İç mekânları daha konforlu hale getirmek için yapılan işlemler yapının özgünlüğünü kaybetmesine yol açabildiği gibi daha sağlıksız bir alternatif olacaktır. Tercih edilen malzemenin ISO ve TSE-EN standartlarını sağlamalı ve suya neme karşı dayanımı yeterli düzeyde olmalıdır. Özellikle çok fazla sayıda kişinin ziyaret ettiği yapılarda olası bir afet ya da acil durumunda can kayıpları ve riskler daha fazla olabilmektedir. İş yerinin ihmalkârlığı, çalışanların hataları veya çevresel etkenler nedeniyle de kazalar olabilmektedir. Bu gibi durumlar için iş sağlığı ve güvenliği oldukça önem arz etmektedir.

Kültür ve bilgi merkezleri okuma, konferans salonları, idari kısım, depo ve sergi bölümlerinden oluşmaktadır. Merkezlerdeki can güvenliğinden sonra içindeki eserlerin güvenliği gelmektedir. Havalandırma, elektrik, mekanik elemanlarındaki kablolar risk oluşturabilmekte ve ciddi hasarlara sebep olabilmektedir. Sergi salonlarında mukavemeti düşük duvarların kırılması, duvardaki eserlerin düşmesi,

yangına dayanımı olmayan malzeme kullanımı, riskli duvarlar, montajı iyi yapılmamış korkuluklar ve paneller, zayıf yangın söndürme sistemi olası risklerden bazılarıdır.

Yapı kaynaklı olmayıp insan etkeniyle oluşan riskler; yetersiz ve geciken bakımlar, işlevsiz kullanım hataları, taşıma sırasındaki hasarlar, yanlış ve düzensiz depolama, bilinçsiz ziyaretçi ve personel hataları, hırsızlık, barbarlık örnek verilebilir. Binada yaşayan personelin sağlığına da önem verilmelidir. Kapalı ortamda uzun süre kalmak zorunda oluşan kişilerde solunum sıkıntısı yaşanabilmekte ve performansları düşebilmektedir. Bu gibi durumlarda ortamın hava kalitesini sağlamak önemli bir konudur.

Faaliyetteki merkezlerde olabilecek bir tehlike durumunda güvenlik ve sağlık için tedbir planları hazırlanmalıdır. Riskleri azaltmaya çalışılmalı ve insanların can güvenliği öncelikli olmalıdır. Kültürel varlıklarımızdaki acil durumda insanlar en kısa zamanda dışarı çıkarılarak müdahale edilmelidir. Gerekirse tahliye için belli sürelerde denemeler yapılmalı, öncelik sıralaması oluşturularak yetkili itfaiye ekibiyle etkileşimde olup yangın sırasında su temini, söndürme ekipmanları için destek alınmalı, tahliye planı oluşturularak, belli aralıklı tatbikatlar hazırlanmalıdır. Örneğin New York'taki Cornell Kütüphanesinin kurtarma planında öncelik sırası nadir eserler, haritalar, rezerv kitaplar, tarih kitapları, resmî belgeler vb. olmuştur. Yangın sistemleri tarihi yapıya en az zarar verecek şekilde dizayn edilmelidir.

Afetler için acil durum planlamaları beklenmedik bir afet anında vakit kaybetmeden müdahale etmeye yarar. Afet riskini azaltmak için sürekli planlamalar yapılmalı, önemli yapıları mukavim hale getirilmelidir. Bütün senaryolar değerlendirilmeli, riskler önceden tahmin edilerek hırsızlık, doğa olaylarının yapıya etkisi, nem sonucu oluşan böceklenme, malzeme bozulmaları için de önlem alınmalıdır. Belli mahallere yangın dedektörleri, duman ve koku sensörleri, acil durum yönlendirme yazıları ile acil durum butonları kullanılmalıdır.

Afet türüne göre farklı planlamalar yapılmalı ve afet sırasında yapılacaklar önceden belirtilmelidir. Katlara kaçış şemalarının ve acil çıkış kapılarının yerlerini belirten grafikler asılmalıdır. Kültür ve bilgi merkezlerinde arama, kurtarma ve yangın konusunda deneyim sahibi en az bir kişi kurumun bünyesinde olmalıdır. Acil durumlar için tatbikatlar yapılarak varsa eksik ve hatalı uygulamalar düzeltilmelidir. Acil durum anında destek istenecek acil durum servisleri önceden belirlenmeli ki afet anında hızlı destek alınabilsin.

Afet esnasında öncelik insanlar olmalı, ardından önceden belirlenmiş kurtarma önceliğine göre okuma salonları ardından depoda yer alan koleksiyonlar ve bakım için kullanılan araç gereçler kurtarılmalıdır. Yangın, deprem, sel gibi fiziki tahribatta güvenlik tedbirleri alınarak çalınma, vandalizm, kundaklamaya karşı stratejiler geliştirilmelidir. Olası bu durumlara karşı çalışanlar, ziyaretçiler ve kullanıcılar bilgilendirilip eğitim çalışmalarına dahil edilmelidir (Karatepe ve ark., 2015).

Günümüzde teknolojinin oldukça iyi durumda olduğunu ve kullanımının arttığını görebilmekteyiz. Önceki yıllarda depolama evrak kayıt ile olurken yerini sayısal veri tabanlarında daha kolay ve büyük kapasiteli depolamaya bırakmıştır. Korunurken büyük risk altında olan koleksiyon eserlerin, dijital ortamda kopyalanıp yedeklenmesi ve geniş kitlenin kullanımına açılması büyük fayda sağlamıştır. Kültür ve bilgi merkezlerindeki el yazması eserlerin dijital ortama aktarılması sürekli bir kullanım halinde oluşan yıpranmaları azaltacak, global erişim sağlayarak birçok kesime ulaşabilecek ve yok olma riskini en aza indirecektir. Ayrıca çalışanlara ve araştırma yapmayan isteyenler için kolaylık olacaktır.

Sonuç olarak kültürel mirasımızı korumak ve gelecek nesillere aktarabilmek için kültürel varlıkları tehdit eden risklerin azaltılması için risk yönetim kavramı ortaya çıkmıştır ve bu konuda ulusal ve uluslararası çalışmalar yürütülmektedir. Fakat Türkiye’de somut ve soyut kültürel değerler çok fazla olmasına rağmen çalışmalar yeteri kadar yapılmamakta, yapılan çalışmalar ise yetersizdir. Çalışmaya baktığımızda kültürel mirasın hızlı bir şekilde yok olmaya başladığı; kentleşme baskısı, yapıya müdahale, kundaklama, vandalizm gibi insanlardan kaynaklanan risklerin tehdidi altında olduğu görülmüştür. Kültürel mirasın bütüncül korunması için halkın ve yöneticilerin eğitimle bilgilendirilmesi, bölgenin kalkınma gücünün artırılması ve yapılan uygulamaların tarihi çevreye ve yapılara saygı duyularak yapılması önemli adımlardan olacaktır.

Yapısal hasarı yüksek yapılar ve tehdit seviyesi yüksek yapıların bakım ve onarımı için kurum ve kuruluşlarca bakım ve onarımını kapsayan acil müdahale önlemlerinin alınması gerekmektedir.

Kültürel değer taşıyan yapıların kullanımının devam etmesi yapının ömrünü uzatacak ve kültürel değerinin algılanmasını güçlendirecektir. Fakat kullanımı devam eden yapıların özgünlüğü bozulmadan kullanılmaya devam etmesi için kullanıcılar bilinçlendirilerek kültürel miras değeri taşıdığı fikri benimsetilmelidir.

Kullanımına devam edilmeyen, onarımı yapılmayan yapılar tinerci, evsiz kişilerce kullanılmakta hem çevre halkı için tehdit oluşturmakta hem de kültürel mirası yok olma tehdidiyle karşı karşıya getirmektedir. Bu nedenle kullanılan yapıların gerekli onarım ve restorasyon çalışmaları yapılarak kullanıma kazandırılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, V., Avcı, E. ve Erbay Aslıtürk, G., 2016, Kültürel varlıklar üzerinde yapılan tahribatların turizm çerçevesinde değerlendirilmesi (Kuşadası-Selçuklu örneği), *Ulakbilge*, 4(8), 171-186.
- Adnan Apaydın, A., 2019, Ankara ili yangın haritasının oluşturulması ve yangınla mücadele önerileri, *Ankara Fen Bilimleri Enstitüsü Raporu*, Ankara, 18-38.
- AFAD, 2021, Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü. AFAD <https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri> [Ziyaret Tarihi: 11 Eylül 2021]
- Akipek, S., 2001. Dünya kültürel ve doğal mirasının korunmasına dair sözleşmenin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 50(4), 13-39.
- Akman, G., Korkmaz, M. ve Yahyaoğlu G., 2011, Bankacılık ve risk yönetiminin bir banka üzerinde uygulanması ve sonuçlarının hukuksal açıdan değerlendirilmesi konusunda uygulamalı çalışma, *Akademik Barış Dergisi*, 25, 7.
- Akurgal, E., 2012, Anadolu tarihinin oluşmasında jeomorfolojik özelliklerin rolü, *Anadolu Araştırmaları*, (10), 21-30.
- Arka Güverte, 2017, Halep'in Tarihi Kapalı Çarşısı. Suriye'de savaş çıkartanların harbiden yatacak yeri yok, <https://arkaguverte.com/gundem/halepin-tarihi-kapali-carsisi-suriyede-savas-cikartanlarin-harbiden-yatacak-yeri-yok-34431> [Ziyaret Tarihi: 10 Ocak 2022].
- Arslan Kalay, H., Meriç, S. ve Şahin, S., 2018, Mimari mirasın turizme açılmasının mimari mirasın korunmasına etkisi: Sanat tarihi ve turizm öğrencilerine yönelik bir araştırma, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 65-78.
- Artar, F., 2015, Bir Soylulaştırma Öyküsü: Ankara Kalesi Örneği, *I. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi*, Eskişehir, 523-541.
- Asatekin, N. G. ve Yıldız, E., 2016, Anıtsal yapıların yeniden kullanımında kullanıcılar üzerinden kültürel algı performansı değerlendirmeleri; Sivas Buruciye Medresesi örneği, *Megaron*, 333-340.
- Asatekin, N. G., 2004, Kültür ve doğa varlıklarımız neyi, niçin, nasıl korumalıyız. *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları*, Ankara, 63-121.
- Aydiner Boylu, A., Terzioğlu, Yertutan, C., 2009, Ankara Kaleiçi'ndeki konutların niteliklerinin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(16), 106-112.
- Barakazı, M. ve Karapınar, E., 2017, Kültürel miras turizminin sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi: Göbeklitepe ören yeri. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 5-18.

- Bayartan, M., 2019, Türkiye'nin tarihi coğrafyası, (Lisans), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*, İstanbul, 91-119
- Bayülke, N. ve Kocaman, C., 2015, Riskli yapı belirlemede karşılaşılan sorunlar. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 5(488), 25-36.
- BBC News, 2019, Notre-Dame yangını: Çan kulesinin yeniden tasarlanması için uluslararası çağrı, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47941760> [Ziyaret Tarihi: 01 Ocak 2022].
- Cabbar, Ü., N. ve Zıvralı, İ., 2015, Kültür varlıklarında risk yönetimi; Gelişimi, güncel durum ve öneriler, 5. *Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu*, Ankara, 155-169.
- Can, M., 2009, Kültürel miras ve müzecilik, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Çalışma Raporu, İngiltere*, 3-26.
- Değirmenci, T., Köşklük, Kaya, N., 2020, Somut ve somut olmayan değerler ve bir yerin miras niteliğine katkısı: UNESCO dünya miras alan örnekleri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 20-34.
- Demiröz, M., Kırıl, Ö., Koçyiğit, E., Uluç, A., Yabancı, A., 2019, Mekan Ulus Ankara'da yitmekte olan kültür ve tabiat varlıkları: Mekan, insan ve kentin tarihi, *TMMOB Şehir Plancıları Odası*, Ankara, 25-40
- Demirsoy, M. S., 2006, Kentsel dönüşüm projelerinin kent kimliği üzerindeki etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere kentsel dönüşüm projesi örnek alan incelemesi), (Yüksek Lisan), *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 104-153
- Deniz, T. ve Diker, O., 2017, Coğrafya ve tarih perspektifinden somut kültürel miras ve Türkiye, *Pegem Akademi*, Ankara, 657-659.
- Dikmenli, Y. ve Gafa, İ., 2017, Farklı eğitim kademelerine göre eğitim kavramı, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (44), 21-36.
- Diñer, İ., 2012, Kültür mirasın korunmasında "risklere hazırlık" kavramının gelişimi, *Mimarlık Dergisi*, (364), 59-59.
- Ercan Kalkan, M. ve Deniz V., 2013, Risk kavramı üzerine, *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 43-44.
- Eren, D. ve Özgüçlü, A. K., 2016, Turizmde vandalizm (tahripçilik) sorunu ve neşehir örneği, *Dergipark*, 8-19.
- Ergunay, O., 2009, Doğal afetler ve sürdürülebilir kalkınma, *Deprem Sempozyumu*, Bolu, 2-11.
- Gerrard, S. ve Petts, J., 1998, Isolation or integration? The relationship between risk assessment and risk management Hester ve Harrison (Eds.) Risk assessment and risk management, *The Royal Society of Chemistry Information Services*, Büyük Britanya, 1-20

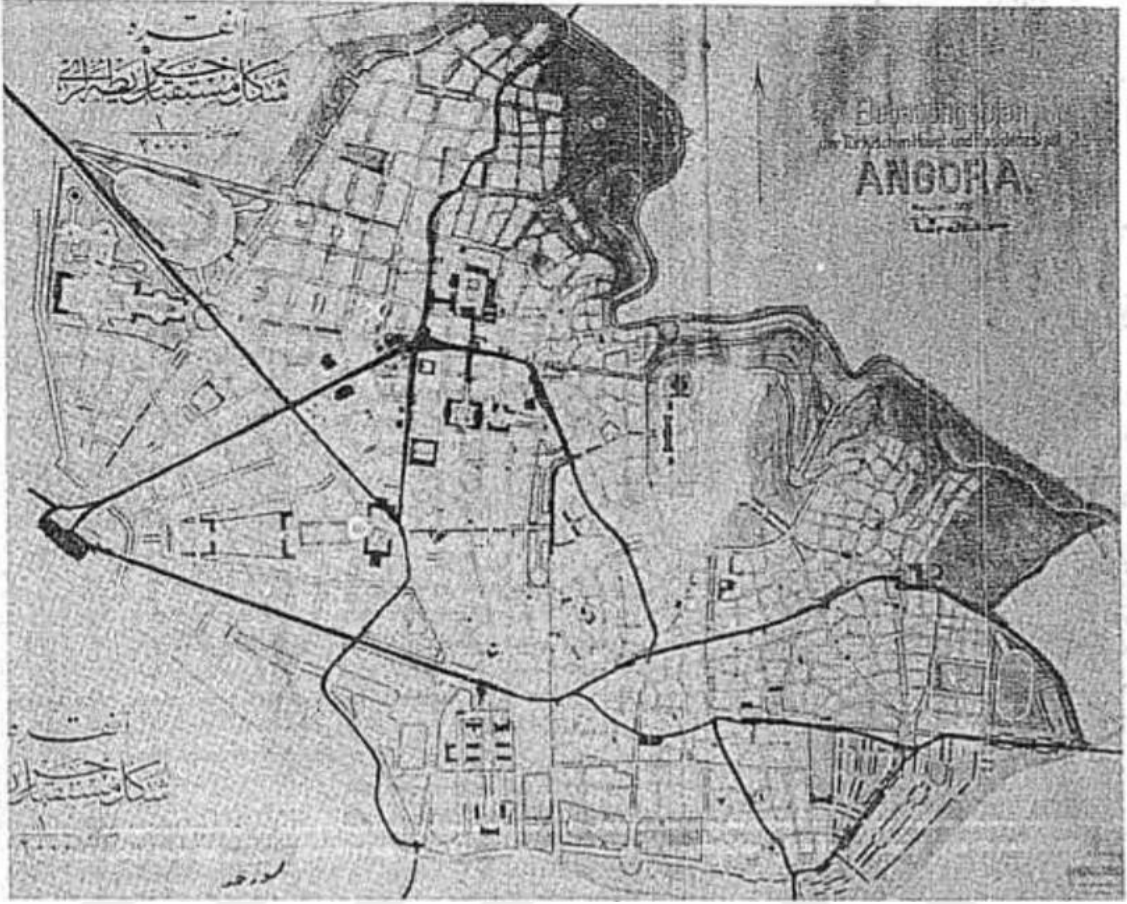
- Goda, K., Kiyota, T., Pokhrel, R. M., Chiaro, G., Katagiri, T., Sharma, K., & Wilkinson, S., 2015, The 2015 Gorkha Nepal earthquake: insights from earthquake damage survey, *Frontiers in Built Environment*, 1, 8.
- Gümüşçü, O., 2018, Tarihi coğrafya ve kültürel miras. *Erdem*, (75), 99-120.
- Günel, G. ve Kılıcı, A., 2015, Ankara şehri 1924 haritası: eski bir haritada Ankara'yı tanımak. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 78-104.
- Hester, R. E. ve Harrison, R. M. (Eds.), 1998, Risk assessment and risk management. *The Royal Society of Chemistry*, Cambridge, 6-79.
- ICCROM, 2016, A guide to risk management of cultural heritage, *ICCROM*, Canada, 1048-1055
- Ito, N., 2003, Intangible Cultural Heritage Involved in Tangible Cultural Heritage, *Scientific Symposium (ICOMOS General Assemblies)*, Japonya, 1-4.
- İslamoğlu, Ö., 2018, Mimari tasarımda esneklik yaklaşımlarına kuramsal bir bakış, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 8(4), 673-683.
- İStock, 2022, 1995 Büyük Hanşin Depremi Resimler, Görseller ve Stok Fotoğraflar, <https://www.istockphoto.com/tr/search/2/image?phrase=1995+b%C3%BCy%C3%BCk+han%C5%9Fin+depremi>[Ziyaret Tarihi: 10 Ocak 2022].
- Jigyasu, R., 2005, Towards developing methodology for integrated risk management of cultural heritage sites and their settings, *15th ICOMOS General Assembly and International Symposium*, Xi'an, China, 2-16.
- Jokilehto, J., 2000, ICCROM's involvement in risk preparedness, *Journal of the American Institute for Conservation*, 1(39), 173-179.
- Kale, B., 2015, Tarihsel kent peyzajlarının korunması, Hamamönü örneği, (Yüksek Lisan), *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara, 5-47.
- Karakul, Ö., 2007, Tarihi çevrelerde halk mimarisi: Somut olmayan kültürel mirasın yaşama mekanları, *Milli Folklor*, 75, 151-163
- Karatepe, Y., Kuzucuoğlu, A., H. ve Tümer, E., 2015, Koruma altındaki binalarda sağlık güvenlik parametreleri açısından tehlike etmenleri, *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 313-327.
- Kaya, Ç. M., Varol, N., 2018, Afet risk yönetiminde transdisipliner yaklaşım, *Afet ve Risk Dergisi*, 1(1), 1-8.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2014). Kültürel miras sektöründe risk transferi. *Akademik Bakış*, (44).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021, İllere Göre Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı İstatistiği, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44799/illere-gore-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi-i-.html> [Ziyaret Tarihi: 03 Ekim 2021].

- Li, X., 2020, Diagnosing Notre-Dame after fire. *Nature Materials*, 19(8), 821-822.
- Metin Basat, E., 2013, Somut ve somut olmayan kültürel mirası birlikte koruyabilmek, *Milli Folklor*, 100, (61-71)
- Ochmas, F., A., S., 2019, Deprem afet yönetiminde disiplinler arası bilgi paylaşım sistemleri, (Yüksek Lisans), *İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 50-78.
- Oktaç, S., Taş, M. ve Taş, N., 2020, Kültürel miras alanlarının korunması ve afet yönetimi ilişkisi, *Dirençlilik Dergisi*, 4(2), 305-321.
- Özal, G., Özmertyurt, G. ve Yıldırım, Ö. C., 2019, Niğde Kalesi ve çevresi kültürel mirasını tehdit eden insan kaynaklı riskler üzerine bir inceleme, *Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(96), 284-298.
- Özkılıç, Ö., 2006, Tehlike ve risk kavramları – terminoloji, *İş Teftiş İstanbul Grup Başkanlığı*, İstanbul, 1-4
- Özme, A., 2011, 20. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü*, Bodrum, 151-158.
- Satır, M. S. ve Topraklı, A. Y., 2021. Ankara-Altındağ bölgesindeki 18 tarihi caminin yangın tahliye risklerinin nitel ve nicel analizi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 36(3), 1613-1630.
- Selekoğlu, H. Y., 2016, Kültür varlıklarını tehdit eden unsurların risk analizi yoluyla değerlendirilmesi Denizli kent merkezi örneği, (Yüksek Lisans), *Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü*, Denizli, 1-6.
- Sevinç, M., 2019, Bir hafıza mekanı olarak kent meydanı ve dönüşümü: Otto Herbert Hajek'in Ankara Hergelen meydan projesi örneği, *Akdeniz Sanat Dergisi*, 54-60.
- Söylemez, E., Demiröz, İ. ve Kubat, A. S., 2018, Jansen Planı'nın ankar kentinin gelişimi ve kentin çeper-kuşak alanlarına etkisi. *Jansen ve Ankara Sempozyumu*, Ankara, 5-31
- Tabban, A., 1976, Ankara'nın deprem bölgesinde bulunmasının nedenleri. *Deprem Araştırma Enstitüsü Bülteni*, 14, 1-34.
- Tarihi Olaylar, 2022, Ankara savaşı, <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/ankara-savasi-767> [Ziyaret Tarihi: 10 Ocak 2022].
- Tatar, C. 2019, "Ankara, Atatürk ile uyur, Atatürk ile uyanır" Ankara'nın Başkent oluşunun 96'ncı yıldönümü; 13 Ekim 1923, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/politik-sosyal-kulturel-arastirmalar-merkezi/ankara-ataturk-ile-uyur-ataturk-ile-uyanir-ankara-nin-baskent-olusunun-96-nci-yildonumu-13-ekim-1923> [Ziyaret Tarihi: 10 Ocak 2022].

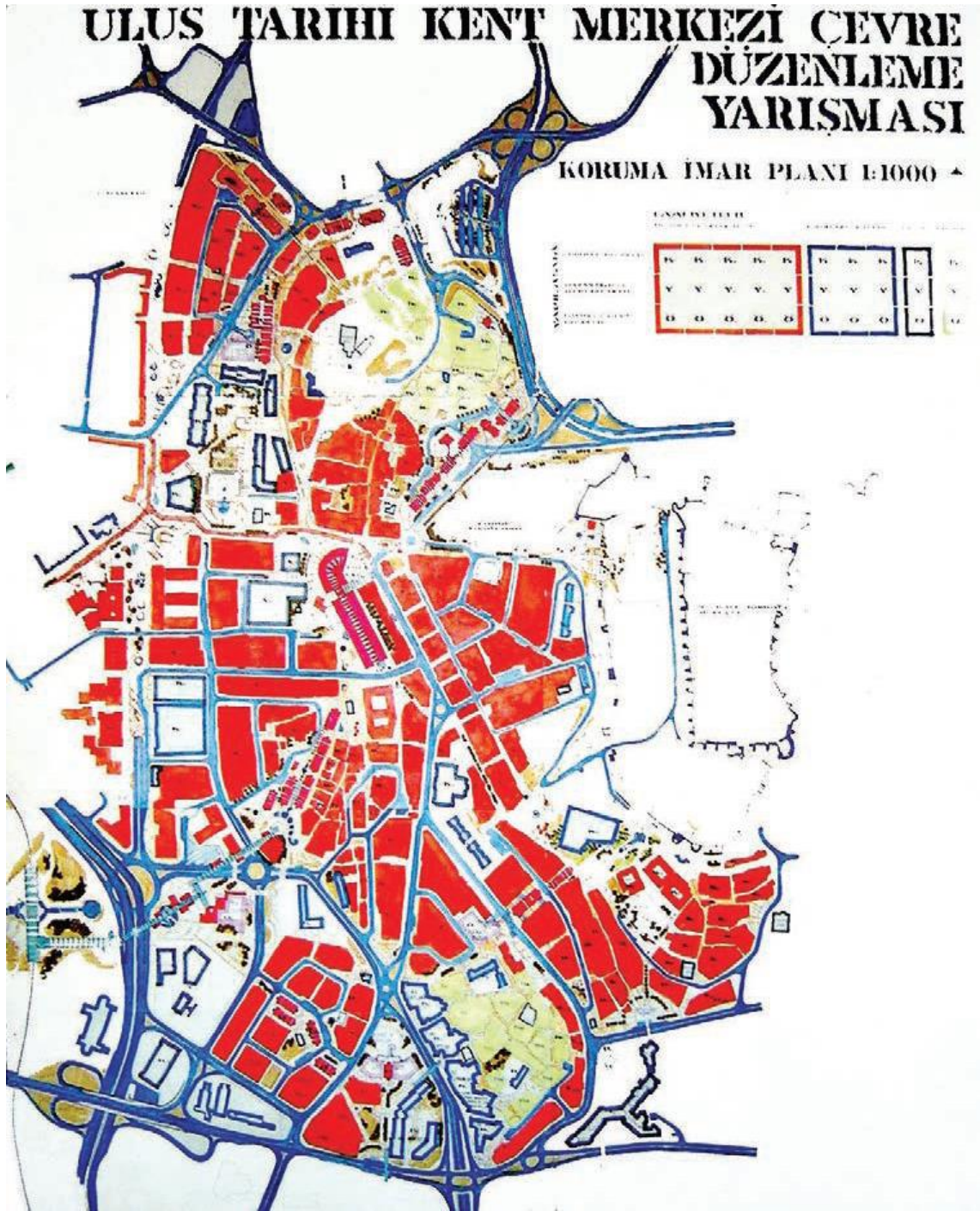
- Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 2020, Altındağ Cinderesi'nde temel atıldı, <https://www.toki.gov.tr/haber/altindag-cinderesinde-temel-atildi> [Ziyaret Tarihi: 14 Ağustos 2021].
- Toprak, A., S., Ulvi, A., Varol, F. ve Yakar, M., 2017, Use of close range photogrammetry technique in cultural heritage studies: Historic Esrefoglu Mosque example, *Proceedings of 10th European Business Research Conference*, Rome, Italy, 173-179.
- Truscott, M. Petzet, M. ve Ziesemer, J., 2005, Heritage at risk: ICOMOS World Report 2004-2005 on monuments and sites in danger. *K.G. Saur Verlag*, Munich, 12-134
- Tunçer, M., 2003, Ankara tarihi kent merkezi yenileme alanı koruma planı, niteliği ve iptaline ilişkin gerekçeler, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 10-30.
- Tunçer, M., Ankara'nın kaybolan doğal ve kültürel değerleri, *Türkiye Peyzaj Araştırmaları Dergisi*, 108-138.
- Türkün Erendil, Y. ve Ulusoy, Z., 2004, İronik karşılaşmalar kalenin kentle ve kentin kaleyle karşılaşması -Şehrin zulası Ankara Kalesi-, *İletişim Yayınları*, İstanbul, 221-286.
- Türkün-Erendil, A. ve Ulusoy, Z., 2002, The re-invention of tradition as an urban image, *Environment and Planning B-Planning and Design*, 29, 655-672.
- Uluğ, A., 2009, Nasıl bir afet yönetimi, *TBMMO İzmir Kent Sempozyumu*, İzmir, 1.
- Unesco, 2018, <https://www.unesco.org.tr> [Ziyaret Tarihi: 21 Aralık 2021].
- Urak, G., 2002, Kullanımda değerlendirme: Ankara Kaleiçi restorasyon / İşlevsel dönüşüm uygulamaları ve Ankara halkı, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 45-62.
- Uzer, E. ve Zeren Gülersoy, N., 2011, Kentsel kültür mirası için risk analizi, Büyükada örneği, *İTÜ Dergisi/a*, 10/1, s.15-26
- Ürün, Ş., 2016, Dünya kültürel ve doğal mirasın korunmasına dair sözleşme: Doğal miras alanları başvuru, adaylık ve değerlendirme süreçleri, (Yüksek Lisan), *UNESCO Türkiye Milli Komisyonu*, Ankara, 4-9.
- Voskresensky, M. 2016, Humus'ta çifte patlama: En az 6 ölü, 28 yaralı, Sputniknews <https://tr.sputniknews.com/20160505/humus-suriye-patlama-1022562590.html> [Ziyaret Tarihi: 01 Ocak 2022].
- Wikipedi, 2021a, Anıtkabir, <https://tr.wikipedia.org/wiki/An%C4%B1tkabir> [Ziyaret Tarihi: 21 Aralık 2021].
- Wikipedi, 2021b, Augustus Tapınağı, Özgür Ansiklopedi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Augustus_Tap%C4%B1na%C4%9F%C4%B1#, [Ziyaret Tarihi: 21 Aralık 2021].

- Yetişkul, E., 2020, Kentler ve yeni kentsel kuramlar: kentleşmeyi merkezine alan üç kuram üzerine, *TBMMO Şehir Plancıları Odası*, Ankara, 332-340
- Zabun, A. Ö., 2012, Proje tapım sürecinde risk yönetimi üzerine örnek olay incelemeleri, (Yüksek Lisans), *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 1-36.

EK-3 Ankara 1924 Lörcher Planı

EK-4 İptal Edilen Ulus Kent Planı

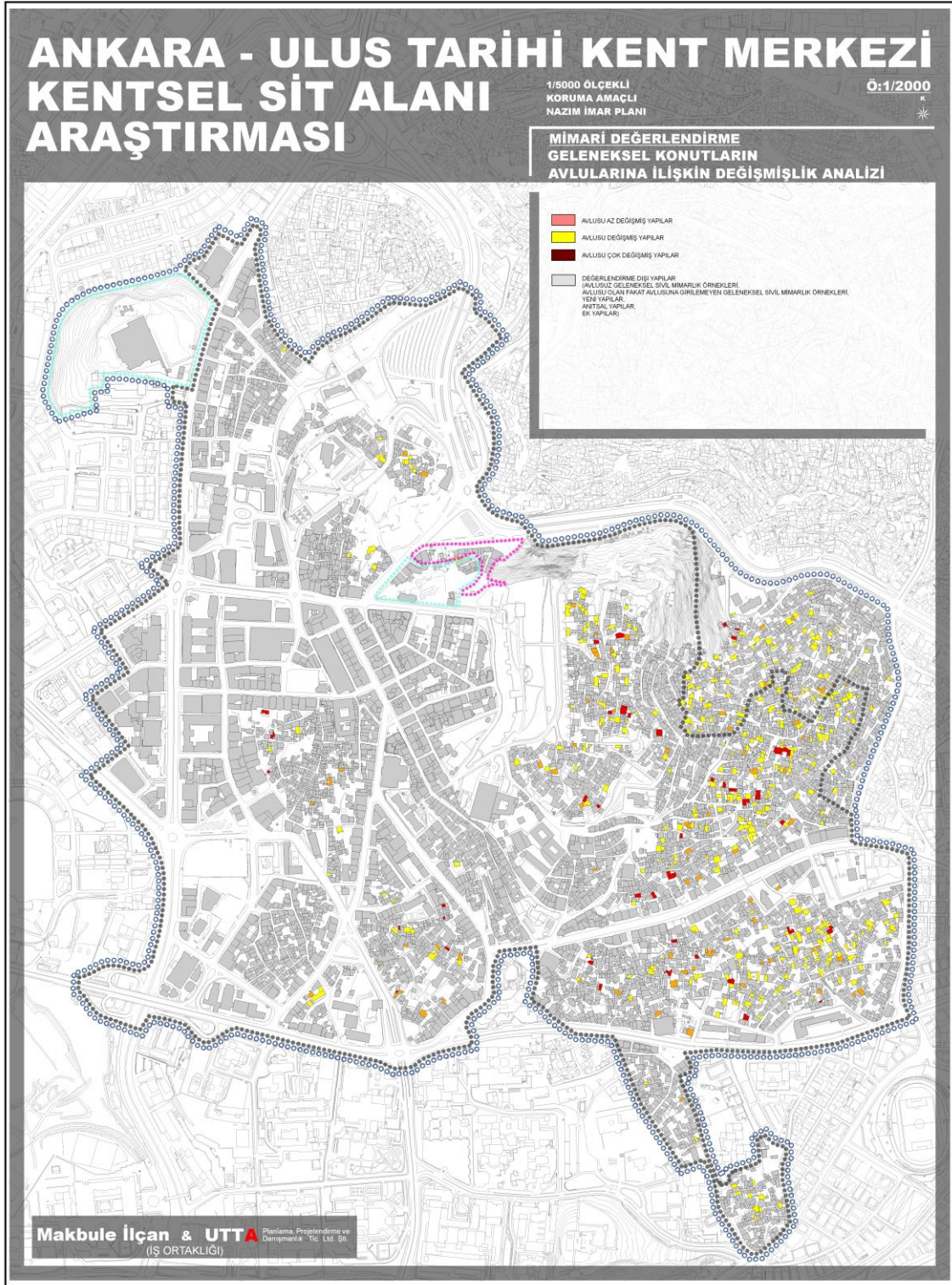
EK-5 2000 yılında Ankara Kalesi'nde fonksiyonel dağılım

EK-6 Ankara tarihi kent merkezi koruma amaçlı imar planı

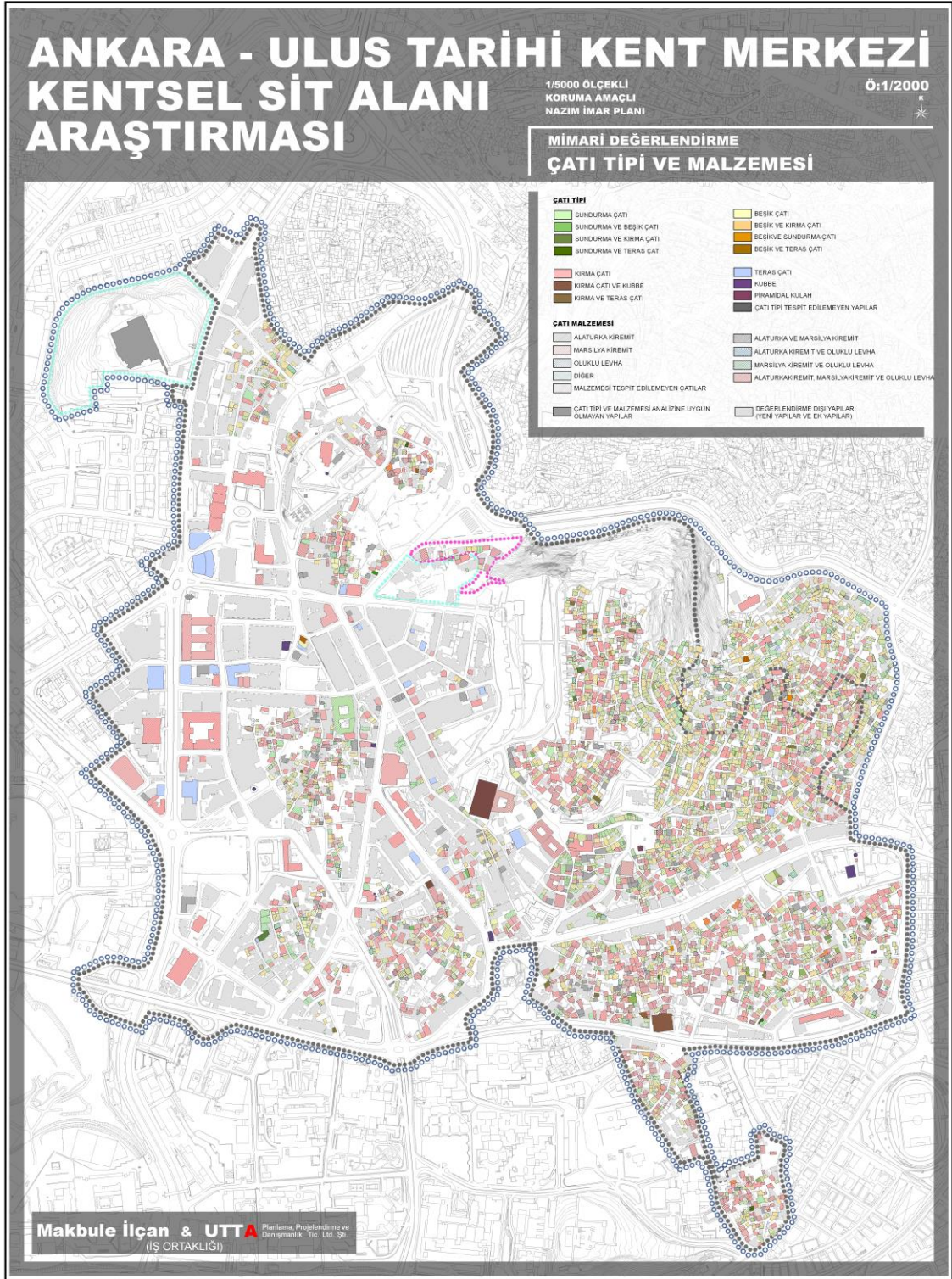

EK-7 1920'den beri Ankara şehir gelişmesi

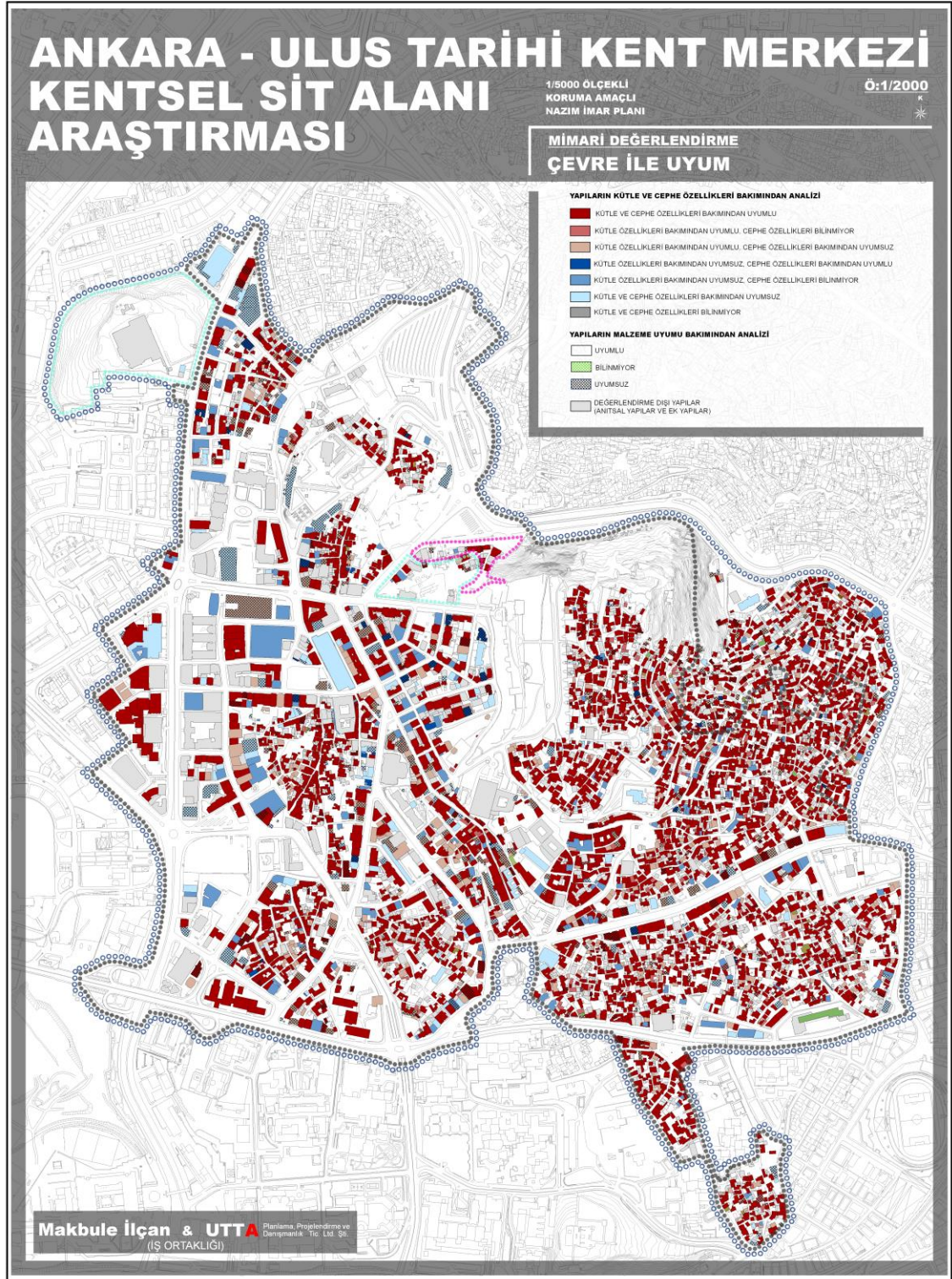
EK-8 Geleneksel Konutların Avlularına İlişkin Değişmişlik Analizi

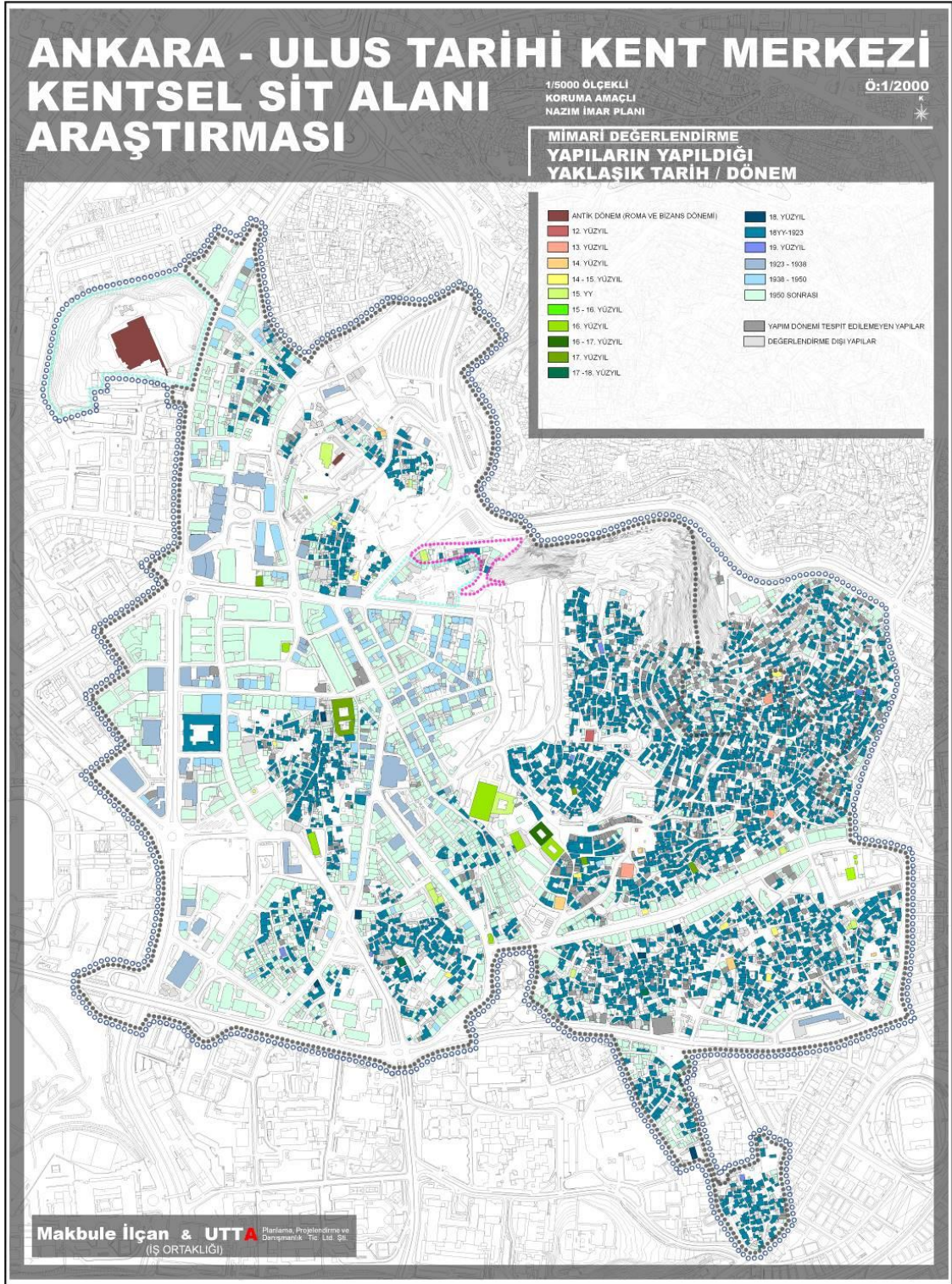
EK-10 Çatı Tipi ve Malzemesi

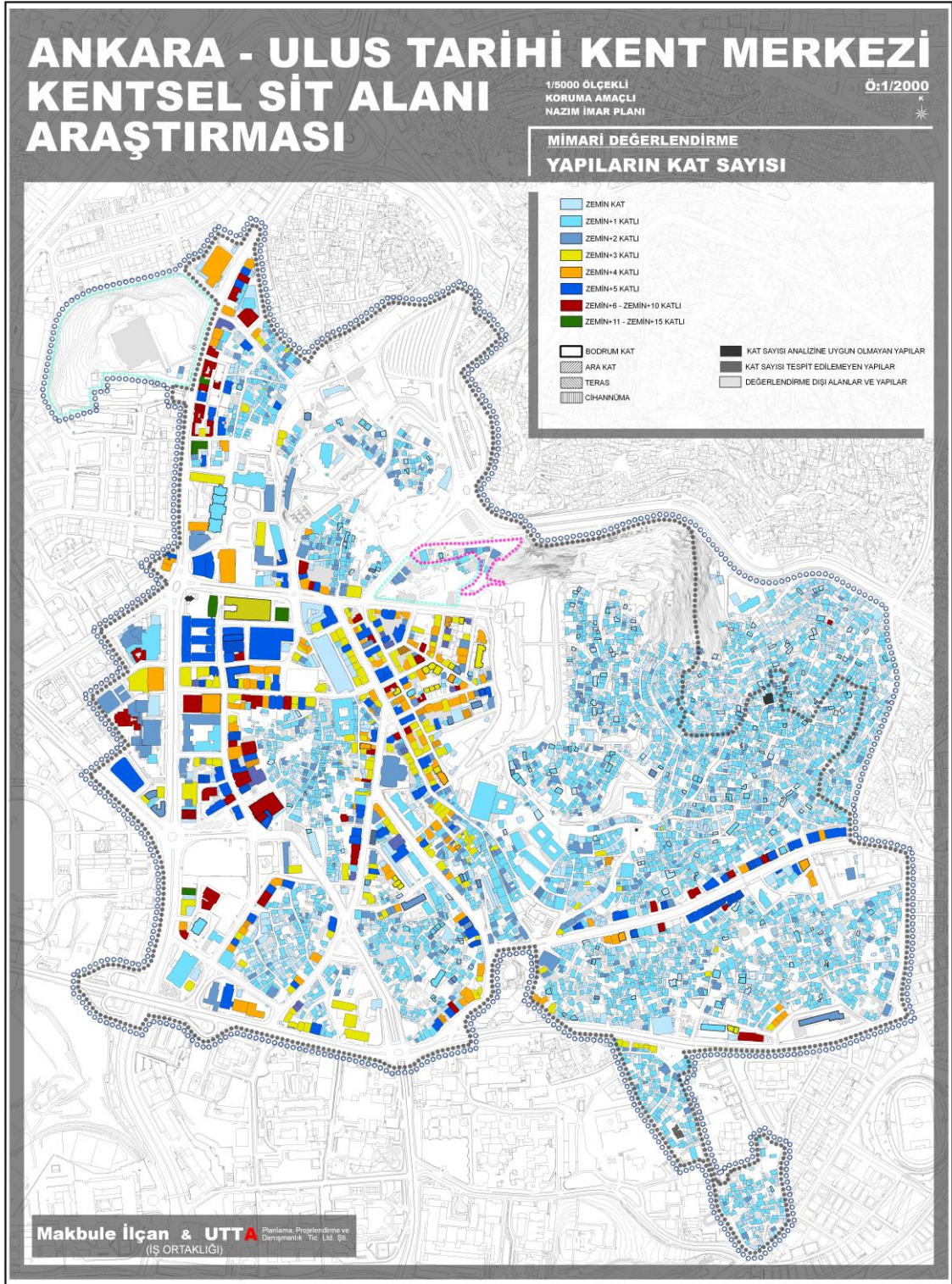
EK-11 Çevre ile Uyum

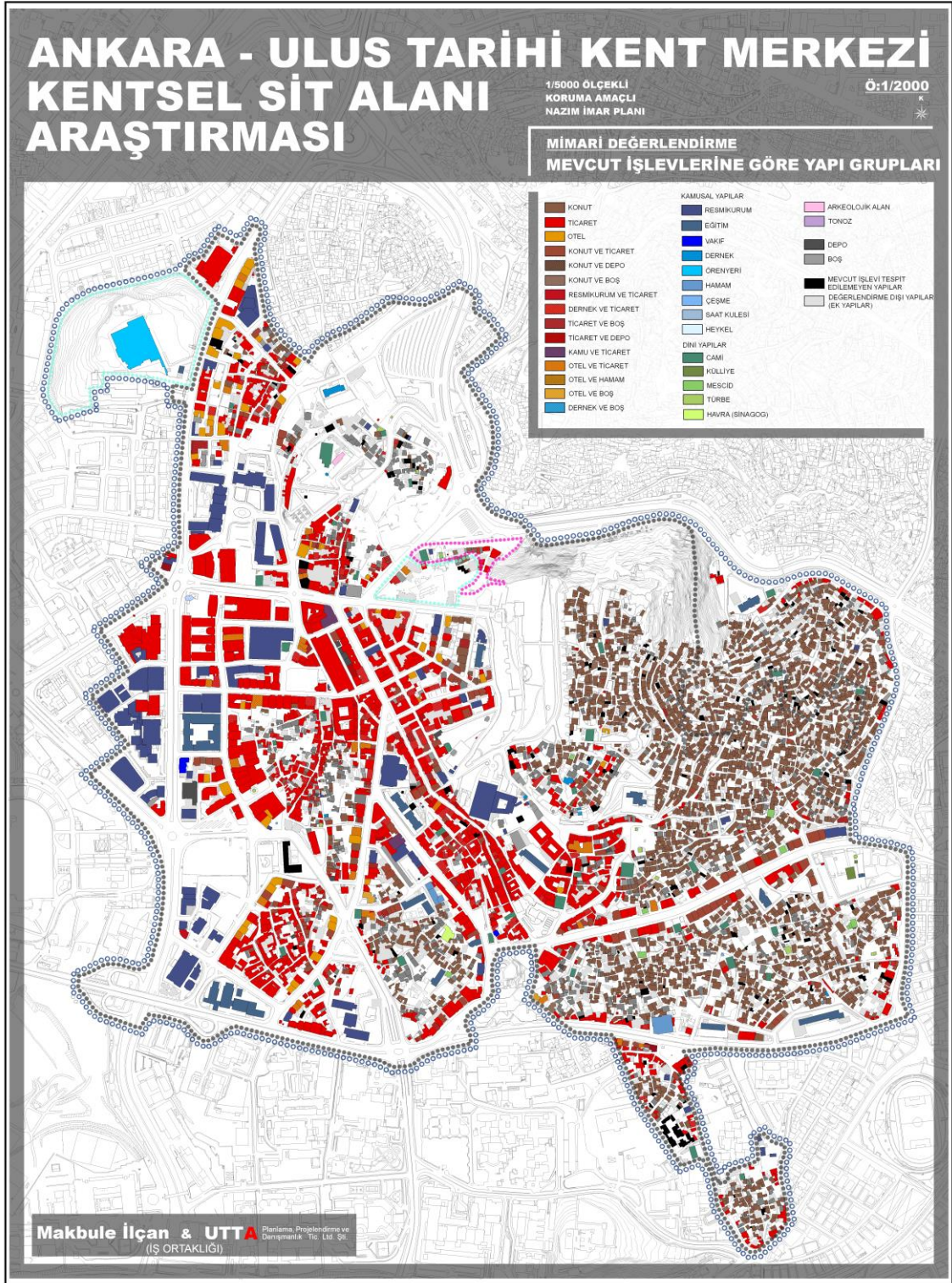
EK-12 Yapıların Yapıldığı Yaklaşık Tarih Dönem

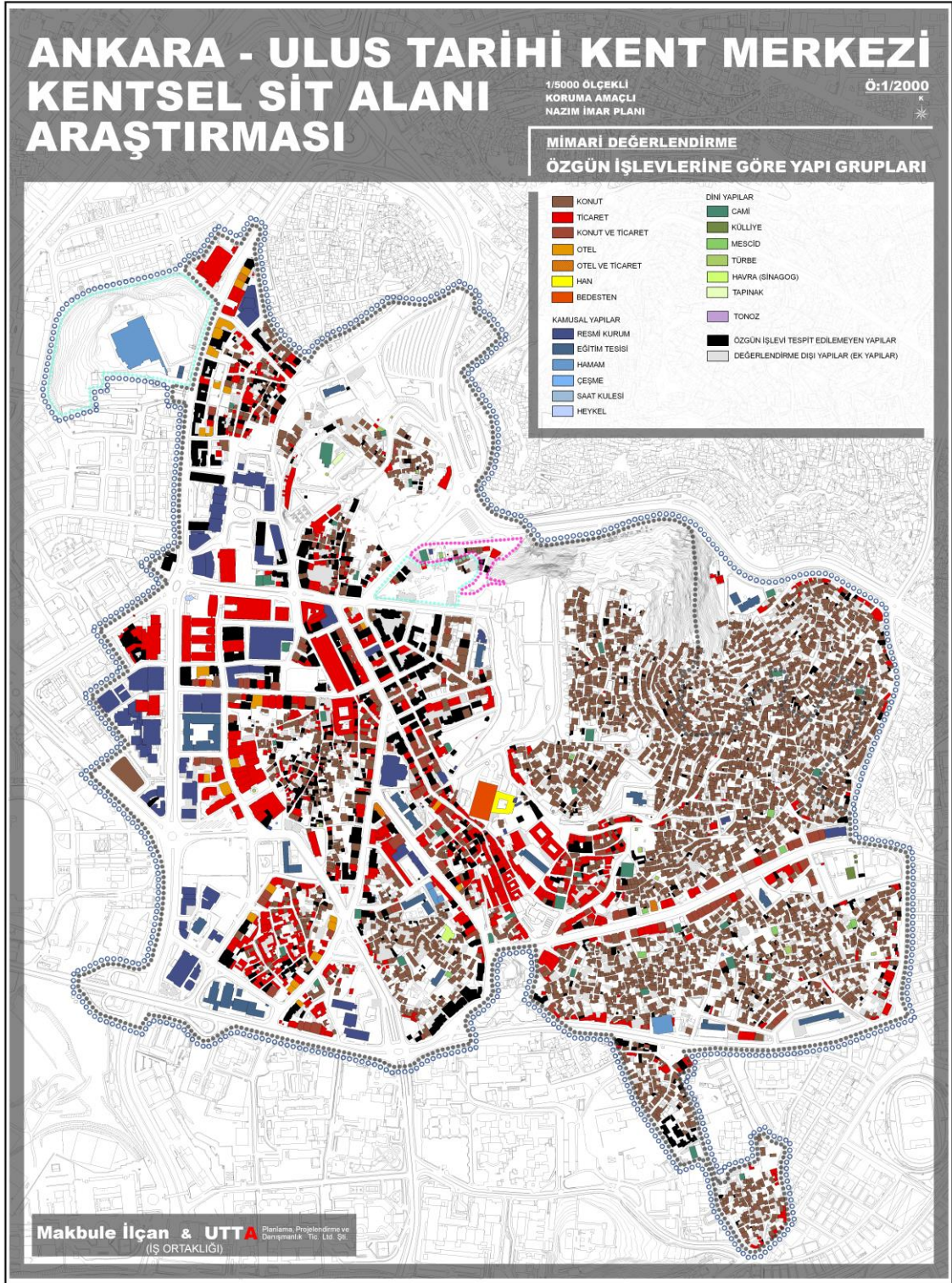
EK-13 Yapıların Kat Sayısı

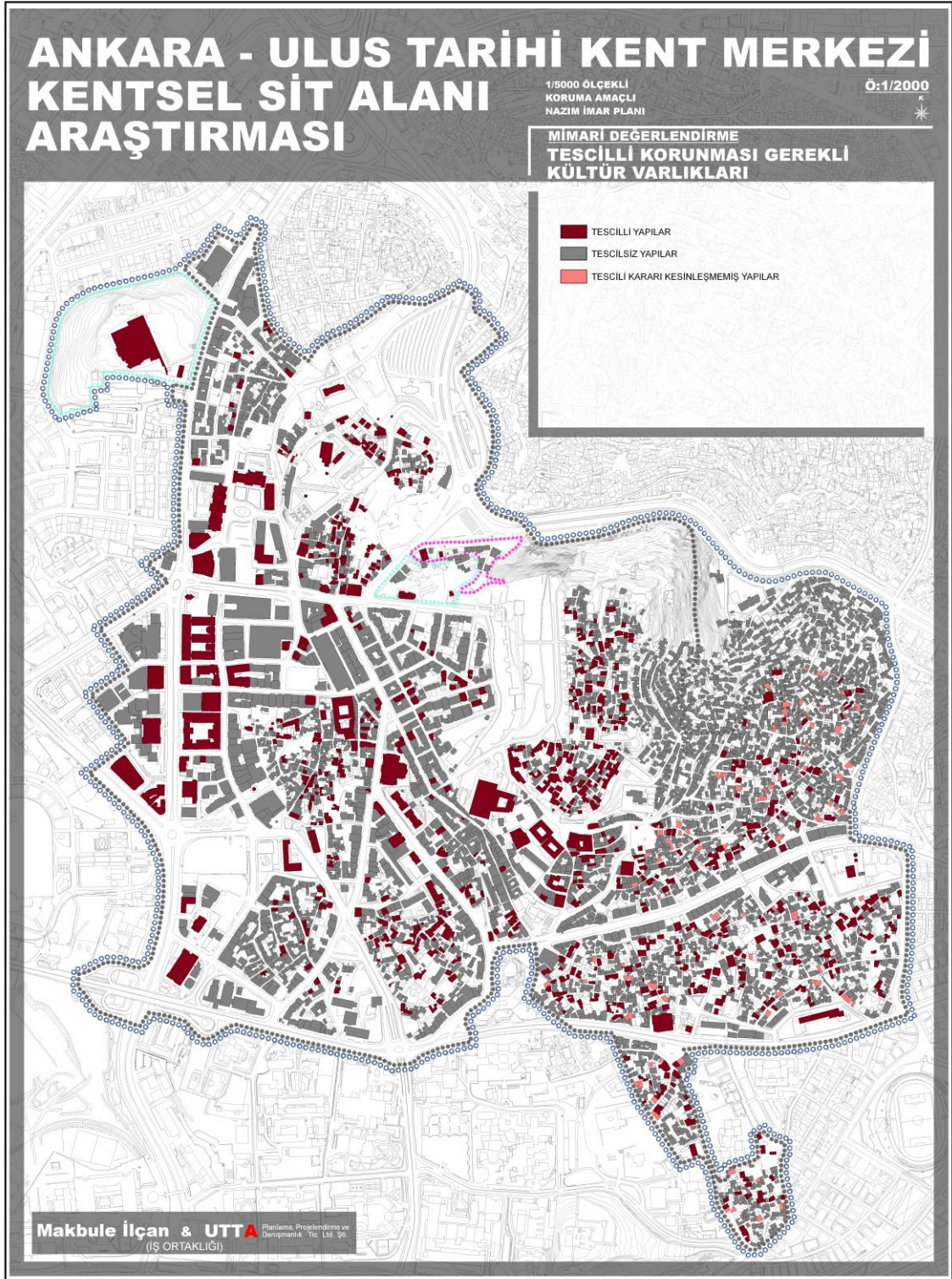
EK-14 Mevcut İşlevlerine Göre Yapı Grupları

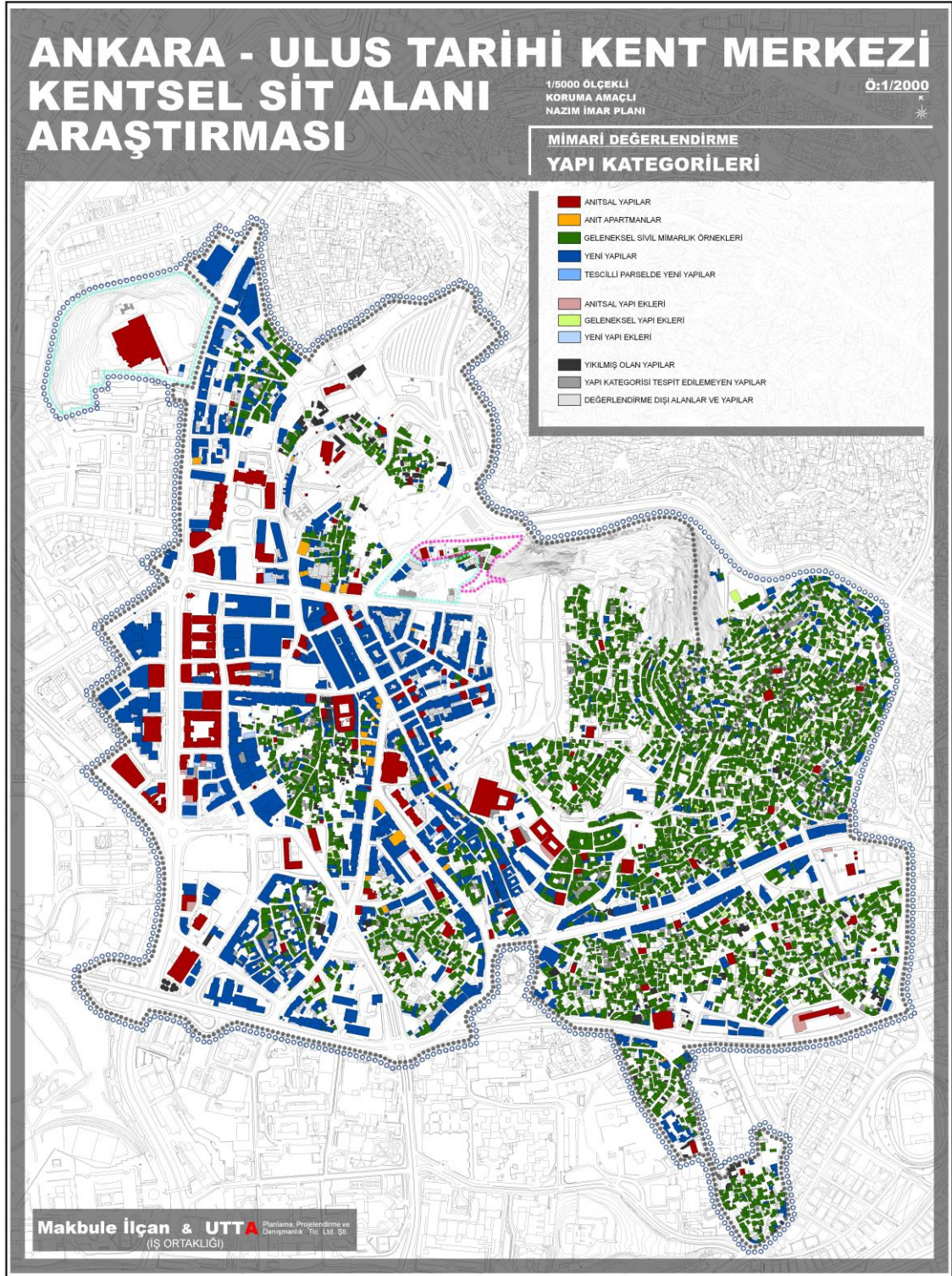
EK-15 Mevcut İşlevlerine Göre Yapı Grupları

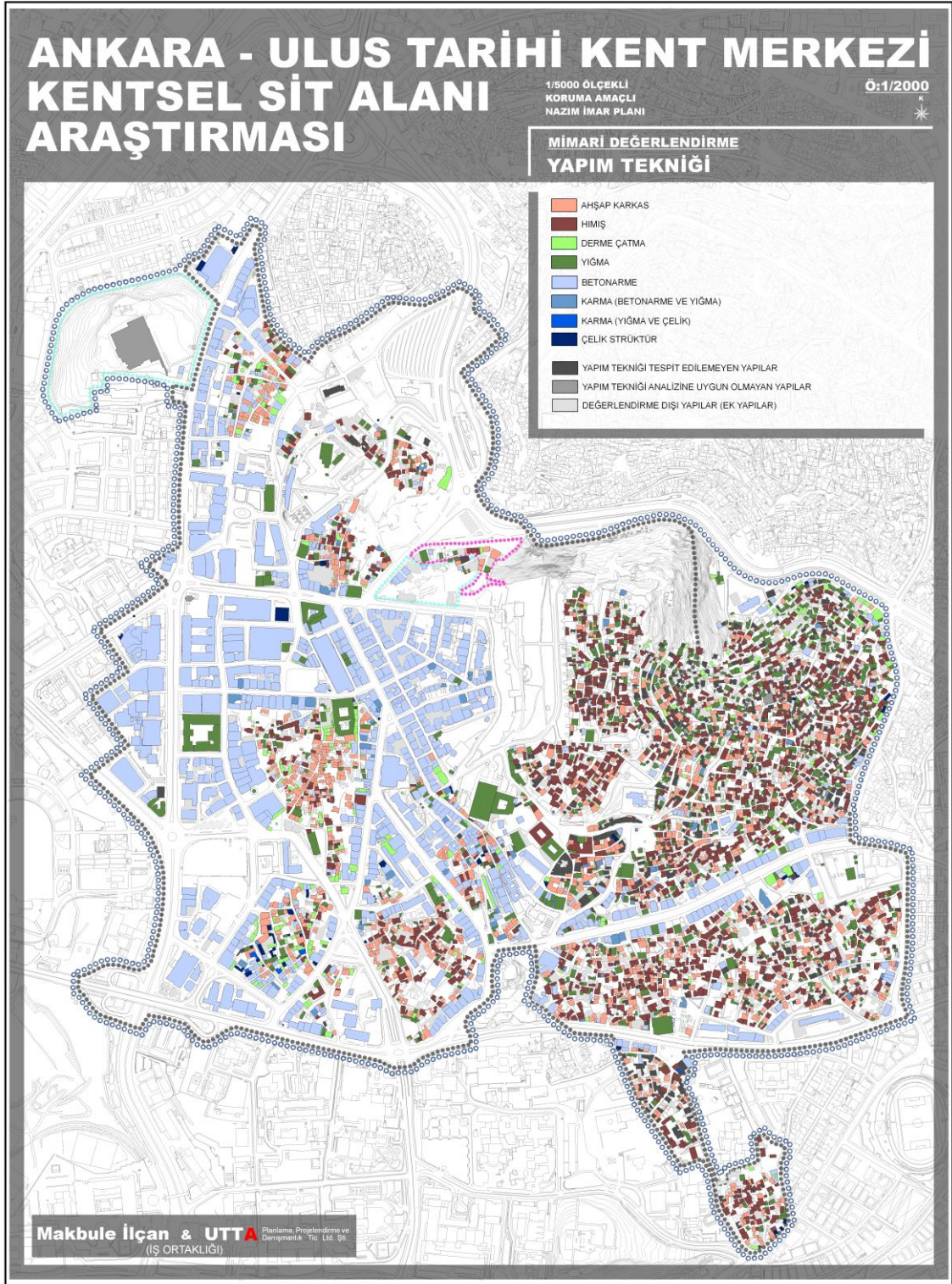
EK-16 Tescilli Korunması Gereken Kültür Varlıkları

EK-17 Yapı Kategorileri

EK-18 Yapım Tekniği

EK-19 Yapısal Durum

